

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM YÖNETİMİ VE POLİTİKASI ANABİLİM DALI
EĞİTİM YÖNETİMİ VE TEFTİŞİ PROGRAMI

OKUL YÖNETİCİLERİ VE VELİLERİN ÇOCUK HAKLARI SÖZLEŞMESİ'NİN
EĞİTİM HAKKI İLE İLGİLİ HÜKÜMLERİNİN UYGULANMASINA İLİŞKİN
GÖRÜŞLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Onur GÜLBAHAR

Ankara, Ocak, 2019

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM YÖNETİMİ VE POLİTİKASI ANABİLİM DALI
EĞİTİM YÖNETİMİ VE TEFTİŞİ PROGRAMI

OKUL YÖNETİCİLERİ VE VELİLERİN ÇOCUK HAKLARI SÖZLEŞMESİ'NİN
EĞİTİM HAKKI İLE İLGİLİ HÜKÜMLERİNİN UYGULANMASINA İLİŞKİN
GÖRÜŞLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Onur GÜLBAHAR

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Pelin TAŞKIN

Ankara, Ocak, 2019

Eğitim Bilimleri Enstitüsü M¼d¼rl¼ę¼'ne

Onur G¼LBAHAR' ın hazırladığı "Okul Y¼neticileri ve Velilerin Çocuk Hakları S¼zleřmesi'nin Eğitim Hakkı İle İlgili H¼k¼mlerinin Uygulanmasına İlişkin G¼r¼řleri" başlıklı bu çalışma j¼rimiz tarafından Eğitim Y¼netimi ve Politikası Anabilim Dalı Eğitim Y¼netimi ve Teftişi Programı'nda Y¼ksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Başkan: Prof. Dr. Yasemin KEPENEKCI

¼ye: Prof. Dr. Naciye AKSOY

¼ye: Dr. ¼ęr. ¼yesi Pelin TAŞKIN (Danışman)

ONAY

Bu tez Ankara ¼niversitesi Lisans¼st¼ Eğitim – ¼ęretim ve Sınava Y¼netmelięi'nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıdaki j¼ri ¼yeleri tarafından/...../20..... tarihinde uygun g¼r¼lm¼ř ve Enstit¼ Y¼netim Kurulunca/...../20..... tarihinde kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Yasemin KEPENEKCI

Enstit¼ M¼d¼r¼

ETİK BEYAN

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Onur GÜLBAHAR

ÖNSÖZ

Bireyin yaşamını nasıl sürdüreceğini belirleyen en önemli unsurlardan birisi eğitim hakkıdır. Daha kaliteli ve uzun süre eğitim alan kişilerin, daha iyi sağlık koşullarına ve daha uzun bir yaşam beklentisine sahip oldukları ve daha fazla kazanç elde ettikleri kabul edilebilir. Eğitim haklarının yeterli biçimde gerçekleştirilememesi, demokrasiye, toplumsal gelişmeye ve sonuçta uluslararası barışa ve güvenliğe zarar verir. Birey ve toplum hayatını düzenleme ve onun geleceğini hazırlama misyonu dikkate alındığında da eğitimin üstlendiği görev kilit bir öneme kavuşmaktadır. Eğitim, bu özelliğinden ve insanlık için taşıdığı önemden dolayı da birçok ulusal ve uluslararası hukuk metinlerinde yerini almıştır. Bunlardan birisi de Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'dir. Sözü edilen Sözleşme'de yer alan eğitim hakkı ile ilgili hükümlerin uygulanma sürecinin araştırmalara yeterince konu olmaması ve üzerinde durulmaması, alanda önemli bir eksiklik olarak görülmüştür. Bu bağlamda yapılan çalışma bu alandaki boşluğa dikkat çekmeyi ve alana önemli bir katkı sunmayı amaçlamıştır.

Bu hedefler doğrultusunda başlanılan çalışmanın hayata geçirilmesinde ve yüksek lisans eğitimim süresince bana her türlü desteği sunan, yardımını esirgemeyen danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Pelin Taşkın'a teşekkürlerimi sunarım. Çalışmanın çıkış noktası olarak daha en başta bana engin bilgi birikimi ve tecrübeleriyle ilham veren Prof. Dr. Yasemin Karaman Kepenekçi'ye teşekkür ederim. Tez savunmamda bulunarak beni onurlandıran jüri üyesi Prof. Dr. Naciye Aksoy'a teşekkür ederim. Ayrıca son olarak her zaman olduğu gibi bu süreçte de yanımda olan sevgili aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

OKUL YÖNETİCİLERİ VE VELİLERİN ÇOCUK HAKLARI SÖZLEŞMESİ'NİN EĞİTİM HAKKI İLE İLGİLİ HÜKÜMLERİNİN UYGULANMASINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

Onur GÜLBAHAR

Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Yönetimi ve Politikası Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Pelin Taşkın

Ocak, 2019, xiii + 111 sayfa

Araştırmanın amacı, Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin okul yöneticileri ve velilerin görüşlerine göre incelenmesidir. Araştırmanın çalışma grubunu Ankara ilinin dokuz merkez ilçesi olan Altındağ, Çankaya, Etimesgut, Gölbaşı, Keçiören, Mamak, Pursaklar, Sincan ve Yenimahalle'de bulunan Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı kamu ilkokul, ortaokul ve ortaöğretim kurumlarında çalışan 18 okul yöneticisi (müdür ve müdür yardımcısı) ve 9 öğrenci velisi oluşturmaktadır. Her ilçede sözü edilen iki yöneticiden birinin ilkokul ya da ortaokul; diğer yöneticinin ise ortaöğretim kurumlarında görev yapıyor olmasına özen gösterilmiştir. Araştırmanın nitel olması nedeniyle örneklem seçiminde nitel gelenek içinde ortaya çıkmış olan "maksimum çeşitlilik" ilkesi göz önünde bulundurulmuştur.

Çalışmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formuyla elde edilen veriler görüşme esnasında kaydedilmiş, kaydedilen görüşmeler bilgisayar ortamında yazılı hale getirilmiştir. Söz konusu dönüştürülmüş veri üzerinde betimsel analiz yapılmıştır. Ayrıca çalışmanın çarpıcı olması bakımından katılımcı görüşlerine de doğrudan yer verilmiştir.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgularda okul yöneticilerinin eğitim hakkına yönelik uygulamalar ile ilgili görüşlerini belirtirken genellikle farklı unsurlara değindikleri görülmüştür. Bu kapsamda çocuğun kişiliğinin, yeteneklerinin, zihinsel ve bedensel yeteneklerinin geliştirilmesi, zorunlu eğitim, meslek seçimi ve rehberlik uygulamaları yöneticilerin en çok dile getirdiği uygulamalar olmuştur. Öte yandan velilerin uygulamalara ilişkin görüşlerinin sınırlı kaldığı ve somut uygulamalara değinmek yerine daha genel ifadeler kullanarak görüşlerini açıkladıkları görülmüştür. Bu kapsamda veliler nezdinde ortaöğretimde çeşitlilik ve yükseköğretime erişim uygulamaları en çok dile getirilen uygulamalar olmuştur. Çocuk hakları konusundaki bilgi eksikliği, medyanın olumsuz etkileri, veli ve öğrenci duyarsızlığı ve ders kitaplarının niteliği okul yöneticilerinin ve velilerin en çok karşılaştığı sorunlardan öne çıkanlardır. Yöneticilerin ve velilerin tamamının eğitim hakkı ile ilgili hükümlerin gereğince uygulanması noktasında hemfikir olduğu ancak bunun nasıl yapılacağı ile ilgili ortak bir fikre sahip bulunmadıkları görülmüştür. Araştırma sonuçları doğrultusunda eğitim hakkı ile ilgili hükümlerin gereğince uygulanabilmesine ilişkin çözüm önerilerine yer verilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Çocuk Hakları, Eğitim Hakkı, Okul Yöneticileri, Veliler.

SUMMARY

OPINIONS of THE SCHOOL PRINCIPALS AND PARENTS ON THE PROVISION IMPLEMENTATION ABOUT THE RIGHT OF EDUCATION

Onur GÜLBAHAR

Master's Thesis, Department of Educational Administration and Politics

Supervisor: Dr. Pelin Taskin

January, 2019, xiii + 111 pages

The objective of the research is reviewing the provision implementation about the right to education of the United Nations Convention according to school principals' and parents' opinions. The study group of the research includes 18 school principals (managers and assistant managers) who works at primary, secondary and high schools that exists in the Altındag, Cankaya, Etimesgut, Gölbaşı, Keciören, Mamak, Pursaklar, Sincan and Yenimahalle which is 9 districts of Ankara which is public that subordinates to Ministry of Education and 9 parents who selected from those schools. The attention has shown that if one of the school principal is working at high school, the other principal is working at primary or secondary school. Due to the qualitative nature of the research, “The maximum variability” principle has considered which emerged in the qualitative tradition.

Semi-structured interview form which was developed by the researcher used for this study. The data which has obtained by the semi-structured interview form, recorded during the interview and the data turned into written format on the computer by the researcher. Descriptive analysis was used on that transformed data. Also, the research has included the participants' opinions to make the study spectacular.

The result which has obtained from the research, in general, the school principals has referred different components when they mentioned their opinions about the practices related to the right to education. In this context, maturation of the personality, talents, mental and physical abilities of the child, compulsory education, choice of profession and guidance practices are the most frequently expressed practices by the managers. On the other hand, it was observed that parents' opinions about practices were limited and they expressed their views by using more general expressions instead of referring to concrete applications. The most mentioned execution has been for reaching higher and secondary education by the parents. The lack of information on children's rights, the negative effects of media, parents and student insensitivity, and the quality of textbooks are the most prominent problems of school administrators and parents. It was observed that all managers and parents agreed on the proper implementation of the provisions concerning the right to education, but they did not have a common idea of how to do this. With regard to the results of the research, suggestions for solution of the application of the provisions related to the right to education have been included.

Key Words: Child Rights, Right to Education, School Principals, Parents.

İÇİNDEKİLER

ONAY	ii
ETİK BİLDİRİM.....	iii
ÖNSÖZ.....	iv
ÖZET.....	v
SUMMARY	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
SİMGELER/ KISALTMALAR	xii
TABLolar LİSTESİ	xiii
BÖLÜM I	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	4
1.3. Araştırmanın Önemi	5
1.4. Sınırlılıklar.....	6
BÖLÜM II.....	7
KAVRAMSAL ÇERÇEVE	7
2.1. Eğitim Hakkı Kavramı.....	7
2.2. Eğitim Hakkıyla İlgili Uluslararası ve Ulusal Düzenlemeler	11
2.2.1. Uluslararası Düzenlemelerde Eğitim Hakkı.....	12
2.2.1.1. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi	12
2.2.1.2. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme	12
2.2.1.3. Medeni ve Siyasal Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme.....	14
2.2.1.4. Birleşmiş Milletler Eğitimde Ayrımcılığa Karşı Sözleşme.....	14
2.2.1.5. Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW)	15
2.2.1.6. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme.....	15
2.2.1.7. İnsan Hakları ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Avrupa Sözleşmesi'ne Ek 1 No'lu Protokol	16
2.2.2. Ulusal Hukukta Eğitim Hakkına İlişkin Düzenlemeler	18

2.2.2.1. Anayasa	18
2.2.2.2. Tevhid-i Tedrisat Kanunu	21
2.2.2.3. Milli Eğitim Temel Kanunu	21
2.3. Eğitim Hakkı ve Çocuk Hakları	23
2.3.1. Çocuk Hakları Kavramı	23
2.3.2. Çocuk Hakları Eğitiminin Önemi	25
2.3.3. Çocuk Haklarının Tarihsel Gelişimi	26
2.3.3.1. Eski Hukuk Sistemlerinde Çocuk Haklarının Tarihsel Gelişimi	26
2.3.3.2. Yeni Hukuk Sistemlerinde Çocuk Haklarının Tarihsel Gelişimi	28
2.4. Çocuk Hakları Konusunda Uluslararası ve Ulusal Düzenlemeler	31
2.4.1. Uluslararası Düzenlemelerde Çocuk Hakları	32
2.4.1.1. Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi	32
2.4.1.2. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi	32
2.4.1.3. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme	33
2.4.1.3.1. ÇHS'nin genel özellikleri.	33
2.4.1.3.2. ÇHS'nin temel ilkeleri ve sözleşme'nin çocuklara tanıdığı haklar.	35
2.4.1.3.3. ÇHS'nin çocuklara tanıdığı ekonomik, kültürel ve sosyal haklar.	38
2.4.1.3.4. Çocuğun Eğitim Hakkı.	39
2.4.1.4. Diğer Sözleşmeler	41
2.4.2. Türk Hukukunda Çocuk Haklarına İlişkin Düzenlemeler	42
2.5. İlgili Araştırmalar	43
BÖLÜM III	46
YÖNTEM	46
3.1. Araştırmanın Modeli	46
3.2. Çalışma Grubu	46
3.3. Verilerin Toplanması	48
3.4. Geçerlik ve Güvenirlik	50
3.5. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması	51

BÖLÜM IV	52
BULGULAR ve YORUM	52
4.1. Okul Yöneticilerinin ve Velilerinin ÇHS'nin Eğitim Hakkı İle İlgili Hükümlerinin Uygulanmasına İlişkin Görüşleri	52
4.1.1. Sınıf içinde ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin uygulanmasına ilişkin görüşler	54
4.1.1.1. Zorunlu eğitim uygulamasına ilişkin görüşler	54
4.1.1.2. Meslek Seçimi ve Rehberlik Uygulamasına İlişkin Görüşler	56
4.1.1.3. Okula Devamın Sağlanması ve Okulu Terk Etme Oranlarının Düşürülmesine İlişkin Görüşler	57
4.1.1.4. Çocuğun Kişiliğinin, Yeteneklerinin, Zihinsel ve Bedensel Yeteneklerinin Geliştirilmesine İlişkin Görüşler	58
4.1.2. Okul genelinde ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin uygulanmasına ilişkin görüşler	60
4.1.2.1. Okul Disiplininin Sağlanmasına İlişkin Görüşler	61
4.1.3. Okul dışında ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin uygulanmasına ilişkin görüşler	62
4.1.3.1. Ortaöğretimde Çeşitlilik Uygulamasına İlişkin Görüşler.....	62
4.1.3.2. Yükseköğretime Erişim Uygulamasına İlişkin Görüşler	63
4.1.3.3. Eğitim Konusunda Uluslararası İşbirliğine İlişkin Görüşler.....	64
4.1.3.4. İnsan Haklarına ve Temel Özgürlüklere Saygı Duyulmasına İlişkin Görüşler	65
4.1.3.5. Çocuğun Toplumdaki Kültürel Çeşitliliğe Saygısının Geliştirilmesine İlişkin Görüşler	66
4.1.3.6. Çocuğun Hoşgörü ve Sorumluluk Sahibi Olmasına İlişkin Görüşler	67
4.1.3.7. Çocuğun Doğal Çevreye Saygısının Geliştirilmesine İlişkin Görüşler.....	68
4.1.3.8. Gerçek ve Tüzel Kişilerin Öğretim Kurumu Açma Özgürlüğüne İlişkin Görüşler.....	69
4.2. Okul Yöneticilerinin ve Velilerinin ÇHS'nin Eğitim Hakkı İle İlgili Hükümlerinin Uygulanmasında Yaşadıkları Sorunlara İlişkin Görüşler.....	70
4.2.1. Sınıf içinde ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin uygulanmasında yaşanan sorunlara ilişkin görüşler	71

4.2.1.1. Öğrenci Duyarsızlığına İlişkin Görüşler	72
4.2.1.2. Haftalık Ders Saati Sayısına İlişkin Görüşler	72
4.2.1.3. Öğrencilerin Uyum Problemine İlişkin Görüşler	73
4.2.1.4. Öğretmen Niteliğine İlişkin Görüşler	74
4.2.1.5. Özel Eğitim Gereksinimi Olan Öğrencilere İlişkin Görüşler	74
4.2.2. Okul genelinde ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin uygulanmasında yaşanan sorunlara ilişkin görüşler	75
4.2.2.1. Okul Yöneticisi Niteliğine İlişkin Görüşler	75
4.2.2.2. Okul Temizliğine İlişkin Görüşler	76
4.2.3. Okul dışında ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin uygulanmasında yaşanan sorunlara ilişkin görüşler	76
4.2.3.1. Bilgi Eksikliğine İlişkin Görüşler	76
4.2.3.2. Medya ve Sosyal Medyanın Olumsuz Etkilerine İlişkin Görüşler	77
4.2.3.3. Veli İlgisizliğine İlişkin görüşler	78
4.2.3.4. Ders Kitaplarına İlişkin Görüşler	80
4.2.3.5. Okul Güvenliğine İlişkin Görüşler	81
4.2.3.6. Eğitim Sisteminde Yaşanan Değişimlere İlişkin Görüşler	81
4.2.3.7. Fırsat Eşitliğine İlişkin Görüşler	82
4.3. Okul Yöneticilerinin ve Velilerinin ÇHS'nin Eğitim Hakkı İle İlgili Hükümlerinin Gereğince Uygulanması İçin Alınabilecek Önlemlere İlişkin Görüşleri	83
4.3.1. Sınıf içinde ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin gereğince uygulanmasına yönelik tedbirler	84
4.3.1.1. Rehberlik Servisine Yönelik Tedbirler	84
4.3.1.2. Öğretmen Niteliğine Yönelik Tedbirler	85
4.3.2. Okul genelinde ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin gereğince uygulanmasına yönelik tedbirler	85
4.3.2.1. Bilgilendirme Faaliyetine Yönelik Tedbirler	86
4.3.2.2. Farkındalığın Artırılmasına Yönelik Tedbirler	87
4.3.2.3. Katılımcılığın Artırılmasına Yönelik Tedbirler	88
4.3.2.4. Okul Yöneticiliğine Yönelik Tedbirler	89
4.3.2.5. Serbest Kıyafet Uygulamasına Yönelik Tedbirler	90
4.3.2.6. Okul Disiplinine Yönelik Tedbirler	90

4.3.3. Okul dışında ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin gereğince uygulanmasına yönelik tedbirler.....	91
4.3.3.1. Eğitim Sistemine Yönelik Tedbirler	91
4.3.3.2. Sınav Sistemine Yönelik Tedbirler	92
4.3.3.3. Ders Kitaplarının İçeriklerine Yönelik Tedbirler.....	93
4.3.3.4. İşbirliğine Yönelik Tedbirler.....	94
BÖLÜM V.....	95
SONUÇ ve ÖNERİLER.....	95
5.1. Sonuçlar.....	95
5.2. Öneriler.....	98
5.2.1. MEB ve Okul Yöneticileri ile Velilere Yönelik Öneriler	98
5.2.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler.....	98
KAYNAKLAR.....	99
EKLER	105
Ek 1. Okul Yöneticisi Görüşme Formu	105
Ek 2. Veli Görüşme Formu.....	108
EK 3. Araştırma İzin Belgesi.....	110
ÖZGEÇMİŞ	111

SİMGELER/ KISALTMALAR

AGİT	: Avrupa Konseyi, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT)
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
ÇHS	: Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme
ERG	: Eğitim Reformu Girişimi
ESKHK	: Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi
ESKHS	: Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Örgütü, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Görüşme Yapılan Okul Yöneticilerinin Kişisel Özelliklerine İlişkin Bilgiler	47
Tablo 2. Görüşme Yapılan Velilerin Kişisel Özelliklerine İlişkin Bilgiler	48
Tablo 3. Okul yöneticilerinin ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin uygulanmasına ilişkin görüşleri	52
Tablo 4. Velilerin ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin uygulanmasına ilişkin görüşleri	53
Tablo 5. Okul Yöneticilerinin ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin uygulanmasında yaşadıkları sorunlara ilişkin görüşleri	70
Tablo 6. Velilerin ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin uygulanmasında yaşadıkları sorunlara ilişkin görüşleri	71
Tablo 7. ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin gereğince uygulanması için alınabilecek önlemlere ilişkin okul yöneticilerinin görüşleri	83
Tablo 8. ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin gereğince uygulanabilmesine ilişkin velilerin görüşleri	84

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu araştırmanın amacı; Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (ÇHS)'nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin okul yöneticileri ve velilerinin görüşlerine göre incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda araştırma, beş bölümde ele alınmıştır.

Giriş bölümünde araştırmanın problem durumuna, amacına, önemine değinilmiş ve araştırmanın sayıtları üzerinde durularak sınırlılıklarına yer verilmiştir. Kavramsal çerçevede öncelikle eğitim hakkı tanımlanmış; sonrasında uluslararası ve ulusal düzenlemeler açısından eğitim hakkı ayrıntılı biçimde değerlendirilmiştir. Daha sonra eğitim hakkı ve çocuk hakları bağlantısı kurularak çocuk hakları kavramına değinilmiş, çocuk hakları eğitiminin önemi vurgulanmış ve eski ve yeni hukuk sistemlerinde çocuk haklarının tarihsel gelişimi üzerine durularak öncelikle çocuk hakları konusunda uluslararası düzenlemelere yer verilmiştir. Çocuk hakları konusunda uluslararası düzenlemeler ele alınırken ÇHS ayrıntısı ile değerlendirilmiş ve ÇHS'nin genel özellikleri, ÇHS'nin temel özellikleri ve çocuklara tanıdığı haklar, ÇHS'nin çocuklara tanıdığı ekonomik, kültürel ve sosyal haklar kapsamında çocuğun eğitim hakkı açıklanmıştır. Bu açıklamalardan sonra diğer uluslararası sözleşmeler de ele alınıp çocuk hakları konusunda ulusal düzenlemelere yer verilmiştir. Son olarak araştırma konusu ile ilgili araştırmalara yer verilmiştir. Yöntem bölümünde araştırmanın yöntemi ele alınmıştır. Bulgular ve yorumlar bölümünde okul yöneticilerinin ve velilerinin araştırmaya esas konu bağlamındaki görüşlerinden elde edilen bulgular ortaya konularak analiz edilmiştir. Sonuç ve öneriler bölümünde araştırma kapsamında elde edilen sonuçlara ve önerilere yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Eğitim, çağımızda modern devlet anlayışının gelişimi ile beraber çokça tartışılan ve üzerinde sıklıkla durulan bir kavram haline gelmiştir (Güngör, 2009). Althusser'e göre (2003), eğitim toplumun yeniden üretimini mümkün kılan temel bir ideolojik aygıttır. Kerschensteiner'a göre (1972), kurulu hukuksal düzene itaatkar vatandaşlar, becerikli, üretken kişiler yetiştirmek eğitimin temel amacıdır. Sönmez (1997) ise, kişinin davranışlarını istendik yönde değiştirme ve değerlendirme sürecinin çevre ayarlaması yoluyla yapılmasını, eğitim olarak tanımlamıştır. Akyüz'e göre de (2018), eğitim, bireyin

tüm yeteneklerinin ve davranışlarının istenilen amaçlar doğrultusunda geliştirilmesi ve bireye yeni bilgi ve davranış biçimleri kazandırılması yönündeki çalışmalardan ibarettir. Eğitimin tanımına dair bu tartışmalarla birlikte devletlerin bu sistemi kendi görüş ve bakış açıları ile yönlendirmeye çalışmaları ve eğitim sistemine egemen olmaları, bireylerin eğitim hakkının korunması sorununu ortaya çıkarmıştır. Bu sorunu aşabilmek için tarihsel süreç içerisinde uluslararası sözleşmeler imzalanmış eğitim hakkı yine devletler tarafından garanti altına alınmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede imzalanan sözleşmelerle eğitim hakkının korunması için devletlere yükümlülükler verilmiştir.

Uluslararası yükümlülüklerin Türkiye’de eğitim hakkına ilişkin ulusal düzlemde ne ifade ettiğini değerlendirebilmek için, öncelikli olarak Anayasa’nın “Milletlerarası Antlaşmaları Uygun Bulma” başlıklı 90. Maddesini ele almak gerekmektedir. Anayasa’nın 90. maddesinin son paragrafı bilindiği üzere, “Usulüne göre yürürlüğe konulmuş uluslararası antlaşmaların kanun hükmündedir ” diyerek uluslararası antlaşmalar ile kanunların eş düzeyde olduğunu öngörmektedir. Ayrıca bu uluslararası antlaşmalar hakkında Anayasa Mahkemesine Anayasaya aykırılık iddiası ile başvurulamayacağını ifade eder ve temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası antlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi halinde, uluslararası antlaşmaların öncelikli olarak uygulanacağını belirtir.

Türkiye’nin uluslararası düzlemde tarafı olduğu birçok sözleşme bulunmaktadır. Bunlardan önemli sayıda Birleşmiş Milletler ve Avrupa Konseyi Sözleşmesi, eğitim hakkını güvence altına almaktadır (ERG, 2009). Bahsi geçen hükümlerden bir kısmı eğitim hakkını tüm bireyler için düzenlerken, diğer kısmı ise bazı gruplar açısından eşit yararlanmayı eğitim hakkı bağlamında güvence altına almayı amaçlamaktadır. Eğitim hakkı, bazı düzenlemelerde sadece hak olması bakımından ele alınırken, diğerleri ilköğretim, ortaöğretim ve mesleki ve teknik eğitim bakımından hakkın kapsamını belirlemektedir.

Uluslararası düzlemde eğitim hakkına birçok uluslararası sözleşmede yer verilmiştir. Bu bağlamda eğitim hakkı; 1948 tarihli 217 A (III) sayılı Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin 26, 16 Aralık 1966 tarih ve 2200 A (XXI) sayılı Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi’nin 13-14, 20 Kasım 1989 tarih ve 44/25 sayılı Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 28-29, 1952 tarihli Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ne Ek 1 No’lu Protokol’ün 2. maddelerinde güvence altına alınmıştır (Ataman, 2008).

Belirtilen uluslararası sözleşmelerden çocuk hakları konusunda temel yasal metin olan ve eğitim hakkına dair hükümler barındıran sözleşmelerden biri de 1989 tarihli Çocuk Hakları Sözleşmesi'dir. ÇHS'de çocukların yaşama, gelişme, korunma ve katılım haklarının geliştirilmesi önemli bir ihtiyaç olarak gözlenmektedir. Bu durum çocukların gelişme gereksinimleri sebebiyle özel insan haklarına sahip olduğu anlamına gelirken diğer insanlara karşı özel haklara sahip olması olarak yorumlanmamalıdır (Uçuş, 2009). Ayrıca çocukların bu haklarının geliştirilmesi ve daha iyi bir yaşam düzeyine kavuşturulmaları toplumsal bir hedef olarak görülebilir. Devletin doğal sorumluluğu ise bu hedefe ulaşılması için gerekli önlemleri almaktır. Buna göre çocuk haklarının sağlanması ve geliştirilmesi sosyal devlet alanı içerisinde (Cılga, 2001).

Bu noktada ekonomik, kültürel ve sosyal haklar çerçevesinde ele alınan eğitim hakkı Sözleşme'nin önemle üzerinde durduğu bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Eğitim hakkının diğer haklar içinde ayrı bir yeri ve önemi vardır çünkü bu hak bütün diğer hakların kullanılması, öğrenilmesi, geliştirilmesi ve korunması için kilit önem taşımaktadır (Kepenekçi, 2014). Öyle ki, kişinin toplum içinde gelişmesini sağlamaya yarayan hakların ekonomik, sosyal ve kültürel haklar olarak ele alınması geleneksel kişi haklarından bu hakkın farkını ortaya koymaktadır. Bireyi yalnızca kendi kişisel bağlamında ele alan kişisel haklar ve özgürlüklere rağmen, ekonomik ve sosyal haklar bireyi toplumsal bir varlık olarak değerlendirir. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 29. maddesinde de belirtildiği gibi bu konudaki temel anlayış, toplumun katkısı olmaksızın bireyin gelişemeyeceği varsayımdır (Akıllıoğlu, 1995).

Sözleşme'nin eğitim ile ilgili hükümlerine bakıldığında, Sözleşme'nin 28. maddesi çocuğun eğitim hakkına ilişkindir. Bu hüküm ile taraf devletler; tüm çocukların hem parasız hem de zorunlu eğitim görmesini sağlamak, ortaöğretimde çeşitliliği sağlamak ve bunları tüm çocuklara erişilebilir kılmak, yükseköğretimi çocukların yeteneklerine uygun bir şekilde ve uygun araçlarla açık duruma getirmek, rehberlik ve meslek seçimi konusunda tüm çocuklara imkan sağlamak, disiplin konularında çocuğun saygınlığının korunmasını temin etmek ile yükümlü tutulmuştur (Akyüz, 2001).

Sözleşme'nin 29. maddesi ise çocuğun hem bedensel hem de zihinsel yeteneklerinin ve kişiliğinin şartlar imkan verdiği ölçüde geliştirilmesini; çocuğun hoşgörü, eşitlik, barış ruhuyla yetiştirilerek insan hak ve özgürlüklerine saygı duymasını, hayata etkin bir biçimde katılarak ve kendini özgür hissederek sorumluluk üstlenecek biçimde yaşama hazırlanmasını öngörmektedir. Bunun yanında yine Sözleşme'de çocuğun nitelikli eğitim görme hakkı da önemle vurgulanmaktadır.

Çocuğun gelişmesinde ve eğitilmesinde en önemli kurumlardan birincisi aile, ikincisi okuldur. Bu kapsamda öncelikle çocuk ailede bilgi edinir sonrasında ise okula başlar ve gününün büyük bir kısmını okul ortamı ile etkileşim içinde geçirir (Gözütok, 2007). Dolayısıyla en az aile kadar okulda öğrenmenin önemi çok büyüktür. Okul yöneticileri ile beraber veliler, öğrencilerin eğitim yaşantısı bakımından önemli roller üstlenmektedir. Bloom tarafından irdelenen araştırma sonuçlarına göre, çocukların 18 yaşına kadar gösterdikleri başarının % 25'i ortaöğretim devresindeki, % 42'si ilköğretim devresindeki, % 33'ü ise okul öncesindeki başarıları ile açıklanabilmektedir. Başka bir deyişle öğrencilerin erken yaşlardaki eğitimleri sonraki yaşlardaki başarılarının kaynağı olarak görülmektedir (Senemoğlu, 2001). Bu bağlamda çocukların haklarını ve özellikle de eğitim haklarını koruma sürecinde ilk önemli rol ailelere yani velilere düşmektedir. İkinci önemli rol ise ile eğitimlerinin devamını sürdürdükleri okulların ve dolayısıyla okul yöneticileridir. Çünkü çocuklar haklarını sınıf içinde, okul genelinde ve okul dışında yoğun olarak kullanmaktadırlar.

Eğitim hakkının bu denli yaygın kullanımı beraberinde sorunları da getirebilmektedir. Bu çerçevede eğitim hakkı ile ilgili hükümlerin uygulamada nasıl olduğunun ortaya konulması gerektiği düşünülmektedir. Eğitim hakkı ile ilgili hükümlerin uygulanması noktasında sorunların olduğu düşünülmekte ve uygulamaları yerinde tespit edebilmek için okul yöneticisi ve öğrenci velilerinin görüşlerinin öğrenilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda eğitimin en önemli bileşenlerinden olan ve uygulayıcı olarak sahada görev yapan okul yöneticilerinin ve öğrenci velilerinin görüşlerine ihtiyaç duyulmaktadır. Böylelikle elde edilen görüşler doğrultusunda eğitim hakkı ile ilgili hükümlerin uygulanmasına dair bilgi sahibi olunmuş olunacaktır. Buna göre bu araştırmanın problemi, ÇHS'nin eğitim hakkına ilişkin hükümlerinin uygulanmasıyla ilgili okul yöneticisi ve öğrenci velilerinin görüşlerinin belirlenmesidir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin uygulamasının; Ankara ilinin dokuz merkez ilçesinde kamu ilköğretim, ortaokul ve ortaöğretim kurumlarında görev yapan yöneticiler ile bu okullarda öğrenim gören öğrencilerin velilerinin görüşlerine göre incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda okul yöneticileri ve velilerin görüşlerine göre aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin uygulanmasına ilişkin sınıf içinde, okul genelinde ve okul dışında hangi uygulamalara yer verilmektedir?

2. ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin uygulanmasında ne tür sorunlar yaşanmaktadır?

3. ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin uygulanmasında sorunlara meydan vermemek için alınabilecek önlemler nelerdir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Yapılan literatür taraması neticesinde eğitim hakkı, çocuk hakları gibi alanlarda bir hayli çalışmanın yapıldığı, çalışmaların genellikle öğretmenlerle olduğu ve bu konularda uygulamaya dönük verilerin elde edildiği görülmüştür. Ancak özellikle ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerin uygulanma boyutuna dair çok az şey bilinmektedir. Bu açıdan araştırma konusu sınırlandırılırken okul yöneticileri ve velileri kapsayacak şekilde bir seçim yapılmıştır.

Araştırma, ÇHS'nin eğitim hakkına ilişkin hükümlerinin uygulama boyutunda okul yöneticileri ile öğrencilerin velilerinin görüşlerini belirlemeye yöneliktir. Bu araştırmanın ÇHS'deki eğitim hakkı ile ilgili hükümlerin uygulanması ve daha sağlıklı yürütülmesi konusunda hem okul yöneticilerinde hem de öğrenci velilerinde farkındalık oluşturacağı düşünülmektedir. Nitekim sözü edilen paydaşların eğitim hakkının uygulanma boyutunda önemli rollerinin olduğu bilinen bir gerçektir. Bu denli büyük ve önemli bir rolün araştırmalara yeterince konu olmaması ve üzerinde durulmaması bu alanda önemli bir eksiklik olarak görülmektedir. Bu bağlamda yapılacak çalışma bu alandaki boşluğa dikkat çekmeyi ve alana önemli bir katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Bu amaç ve elde edilen görüşler doğrultusunda ÇHS'deki eğitim hakkı ile ilgili hükümlerin uygulanmasının tespit edilmesi ile beraber araştırmanın, Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) Merkez Teşkilatı'na ve İl Milli Eğitim Müdürlükleri'ne politika üretme sürecinde, kendileriyle görüşme yapılan okul yöneticileri ve velilere de uygulama sürecinde katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu katkı çerçevesinde alınacak tedbirler ile eğitim hakkına dair çekincelerin ortadan kaldırılabilmesi ve tam anlamıyla çocuk merkezli bir öğretim ve öğrenme modelinin hayata geçirilebileceği değerlendirilmektedir. Ayrıca çocukların eğitim hakkının fırsat eşitliği temelinde gerçekleştirilmesinin önem arz ettiği düşünülmektedir.

1.4. Sınırlılıklar

Bu araştırma, 2017-2018 eğitim-öğretim yılında Ankara ilinin dokuz merkez ilçesi olan Altındağ, Çankaya, Etimesgut, Gölbaşı, Keçiören, Mamak, Pursaklar, Sincan ve Yenimahalle'de bulunan Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı kamu ilkokul, ortaokul ve ortaöğretim kurumlarında çalışan 18 okul yöneticisi (müdür ve müdür yardımcısı) ile bu kurumlarda öğrenim gören 9 öğrencinin velisiyle sınırlandırılmıştır.

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde araştırma konusuyla ilgili literatüre yer verilmiştir. Çalışmada benimsenen bilimsel yaklaşım kuramsal olarak gerekçelendirilmiş ve çalışmanın problemi ile ilgili kuramsal temel belirlenerek konunun bu temele dayalı olarak hangi çerçevede ele alınacağı tartışılmıştır. Bu kapsamda öncelikle eğitim hakkı tanımlanmış; sonrasında uluslararası ve ulusal düzenlemeler açısından eğitim hakkı ayrıntılı biçimde değerlendirilmiştir. Daha sonra eğitim hakkı ve çocuk hakları bağlantısı kurularak çocuk hakları kavramına değinilmiş, çocuk hakları eğitiminin önemi vurgulanmış ve eski ve yeni hukuk sistemlerinde çocuk haklarının tarihsel gelişimi üzerine durularak öncelikle çocuk hakları konusunda uluslararası düzenlemelere yer verilmiştir. Çocuk hakları konusunda uluslararası düzenlemeler ele alınırken ÇHS ayrıntısı ile değerlendirilmiş ve ÇHS'nin genel özellikleri, ÇHS'nin temel özellikleri ve çocuklara tanıdığı haklar, ÇHS'nin çocuklara tanıdığı ekonomik, kültürel ve sosyal haklar kapsamında çocuğun eğitim hakkı açıklanmıştır. Bu açıklamalardan sonra uluslararası diğer sözleşmeler de ele alınıp çocuk hakları konusunda ulusal düzenlemelere yer verilerek bu bölüm tamamlanmıştır.

2.1. Eğitim Hakkı Kavramı

Eğitimin temel bir insan hakkı olduğu artık günümüzde kabul edilmektedir. Eğitim hakkı birçok yazar tarafından tanımlanmıştır. Örneğin Kepenekçi (2014) eğitim hakkını yasalarla güvence altına alınmış eğitim çıkarları olarak tanımlamıştır. Başaran'a (2006) göre eğitim hakkı iki anlam taşımakta ve soyut bir kavram olarak nitelenmektedir. Buna göre ilk anlamı, bir isteme hakkı olarak vatandaşın devletten kendini eğitmesini istemesidir. Bu hakka eğitilme hakkı denilebilir. İkinci anlamı ise, yasal olarak belirlenmiş kişilerin eğitime yetkisi ile donatılması anlamını taşır. Bu hakka da eğitime hakkı denilebilir (Başaran, 2006). Ataman (2008) ise eğitim hakkını herkesin yaş, din, politik görüş, ırk, cinsiyet gibi hallerine bakmaksızın ücretsiz olarak sunulan temel eğitimden yararlanması olarak ifade etmiştir. Görüldüğü üzere eğitim hakkı farklı şekillerde ele alınmış olsa da öz itibarıyla aynı anlamı taşıyan tanımlamalara konu olmuştur.

Tomasevski (2004) Birleşmiş Milletler Özel Raportörü olarak hazırladığı ve eğitim hakkıyla ilgili hükümetlere düşen yükümlülükleri incelediği raporunda 4-A şemasını kullanır ve 4-A şeması İngilizce'deki availability (mevcudiyet), accessibility (erişilebilirlik), acceptability (kabul edilebilirlik) ve adaptability (uyum sağlayabilme) kavramlarının baş harflerini ifade eder. Bu kavramların ne anlama geldiğini ve eğitim hakkının kullanımıyla ilgili ilişkisine kısaca değinmek gerekirse insan haklarına yönelik ihtiyaçları karşılayacak mali ödenekler, sayı ve çeşitlilik açısından okul çağındaki çocuklara uygun okullar, öğretmenlerin yetiştirilmesi, işe alınması, işçi hakları ve sendikal özgürlükler mevcudiyetiyle ilgilidir. Hükümetler erişilebilirlik kavramı kapsamında tüm çocukların yaşlarına göre zorunlu eğitime erişebilmelerini sağlamalıdır. Kabul edilebilirlik kavramı ise eğitimin niteliğine vurgu yapar ve hükümetlerin örneğin sağlık ve güvenlik veya öğretmenlerin mesleki ihtiyaçları açısından asgari standartları sağlamakla yükümlü olduğunu belirtir. Son olarak uyum sağlayabilme başlığı da; okulların, ÇHS doğrultusunda her bir çocuğun ihtiyacına yanıt verebilmesini gerektirir (Tomasevski, 2004).

Altunya (1999) eğitim hakkının çift yönlü bir hak olduğunu belirtmektedir. Diğer deyişle, devlet eğitim hakkının özüne uygun olarak hayata geçirilmesi ve yaşanması için üzerine düşen tedbirleri almakla sorumludur. Buna ek olarak devletin eğitim hakkının sağlanmasında karşılaşılan zorlukları ve engelleri kaldırmaya dönük politikalar üretirken toplumsal katılımı da sağlaması beklenen bir durumdur.

Diğer haklar içinde eğitim ve öğretim hakkının ayrı bir yeri ve önemi vardır. Çünkü bu hak bütün diğer hakların kullanılması, öğrenilmesi, geliştirilmesi ve korunması için kilit önem taşımaktadır (Kepenekçi, 2014). Eğitim hakkının iyi bir şekilde kullanılması ve bu haktan en iyi şekilde yararlanılması için kanun koyucular tarafından eğitimde fırsat ve olanak eşitliğinin sağlanması gerekir. Bireylerin bu haktan yararlanılması bireyin içinde bulunduğu devletin bireyin bu hakkını korumak amacıyla ortaya koyduğu kanunlarla doğrudan ilgilidir. Bireyin eğitim hakkı ulusal ve uluslararası yasal dayanaklarla güvence altına alınmıştır.

Birey ve toplumlar, yetenek ve kapasiteleri doğrultusunda eğitim görme hakkının sağlanması ile gelişir. Eğitimin öncelikli hak olmasından dolayı insanlar kendilerini ve ailelerini eğitim hakkı olmadan gereği gibi koruyamazlar ve kültürel açıdan zengin bir yaşam sürdüremezler. Buna ek olarak, temel ilkeler olan hürriyet, eşitlik ve demokrasinin; bireyin ve toplumun gelişmesi sağlanmadıkça gerçekleştirilemeyeceği düşünülmektedir (Akyüz, 2001). Saygı, barış ve hoşgörü ortamı eğitimli insanlar arasında daha rahat kurulurken, cinsiyete dayalı

ayrımcılık da azalır. Konu, evrensel ölçüde ele alındığında demokrasinin gelişmesinden güvenliğin ve barışın tesisine kadar birçok alanda eğitim hakkının geliştirilememesinin olumsuz sonuçları vardır. Ne var ki dünyada 61 milyondan fazla çocuk temel bir insanlık hakkı olan eğitimden ya da eğitim olanaklarından yararlanamamaktadır (World Bank, 2012). Bu durum eğitime erişim konusunda dünya genelinde problemlerin olduğunu göstermektedir.

Dünya Çocuk Zirvesi Bildirgesi (1990), Herkes için Eğitim Bildirgesi (1990) ve Binyıllık Kalkınma Hedefleri (2000) gibi birçok uluslararası bildirmede eğitim, temel bir insan hakkı olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda sözü geçen belgelerde temel eğitim stratejisi olarak küresel düzeyde eğitim-öğretim hizmetlerinden herkesin en az ilköğretim düzeyinde yararlanması öngörülmektedir.

Eğitim hakkı birçok uluslararası sözleşmede kendine yer bulmuştur. Bu bağlamda eğitim hakkı Birleşmiş Milletler (BM) İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 26, BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi (ESKHS)'nin 13-14, ÇHS'nin 28-29, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Ek 1 No'lu Protokol'ün 2. maddelerinde güvence altına alınmıştır (Ataman, 2008). Aynı zamanda bu sözleşmeler, ücretsiz ve zorunlu ilköğretimin kurulmasını, ortaöğretimi geliştirme yükümlülüğünü tüm çocuklar için şart koşturmaktadır. Ayrıca yine bu sözleşmeler bütün çocukların yükseköğrenime adil erişiminin sağlanmasını, çocukların eğitime erişebileceği tedbirlerin alınmasını ve temel eğitimi tamamlamamış olan kimselere temel eğitimi sağlama yükümlülüğünü garanti altına almaktadır (UNICEF, 2008). Türkiye'de ise eğitim hakkını içeren maddelere Anayasa ve yasalarda Cumhuriyet öncesi dönemlerden itibaren rastlamak mümkündür. 1982 Anayasası'nda ise eğitim hakkı, sosyal ve ekonomik haklar ve ödevleri ele alan üçüncü bölümde yer almaktadır.

Türkiye'nin tarafı olduğu birçok sözleşme bulunmaktadır. Bunlardan önemli sayıda Birleşmiş Milletler ve Avrupa Konseyi Sözleşmesi, eğitim hakkını güvence altına almaktadır (ERG, 2009). Eğitim hakkının güvence altına alındığı ve belirlendiği antlaşmalara bakıldığında, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (Madde 26), "Eğitim herkesin hakkıdır. Eğitim hiç olmazsa temel eğitim evresinde parasızdır. Yükseköğrenim yeteneklerine göre herkese açık olmalıdır", ÇHS (Madde 51), "Bedensel, zihinsel veya toplumsal bakımdan güçlüğü bulunan çocuklara özel durumun gerektirdiği sağaltım, öğretim, eğitim ve özen sağlanacaktır" şeklindedir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 9 ve 11. maddelerinde eğitime erişim hakkına şu şekilde yer verilmiştir:

Herkes eğitim hakkına sahiptir, eğitim insan kişiliğini tam geliştirmeye ve insan haklarına ve temel özgürlüklere saygıyı güçlendirmeye yöneliktir. Eğitim tüm uluslar, ırklar ve dinsel gruplar arasında anlayış, hoşgörü ve dostluğu özendirir ve BM'nin barışın korunması yolundaki çabalarını da geliştirir

ESKHS'de madde 13'ün ilk paragrafı eğitim hakkını düzenlemektedir. Buna göre tüm taraf devletler, sözleşmeye taraf olmaları dolayısıyla yetki alanları içerisinde bulunan herkesin eğitim hakkını tanımalıdır. Yine aynı maddenin ikinci paragrafında, erişilebilirlik ve bir burs sisteminden söz edilerek; herkes için ilköğretimin zorunlu ve ücretsiz olması, teknik ve mesleki eğitim dâhil olmak üzere ortaöğretim ve üst kademelerdeki eğitimin herkes tarafından erişilebilir ve zaman içerisinde ücretsiz hale getirilmesi ile yeterli bir burs sisteminin yerleştirilmesi gerektiği belirtilir. Maddenin bir sonraki paragrafında ise, veli ve vasilerin eğitim kurumlarını seçmek konusunda sahip oldukları özgürlükten bahsedilmektedir.

Sözleşmelerde eğitim hakkı bazı hükümlerde sadece eğitim hakkı olarak bazı hükümlerde ise ilköğretim, ortaöğretim ve mesleki ve teknik eğitim bakımından ele alınmaktadır. Uluslararası yükümlülüklerin Türkiye'de eğitim hakkına ilişkin ulusal düzlemde ne ifade ettiğini değerlendirebilmek için ise, öncelikli olarak Anayasa'nın "Milletlerarası Antlaşmaları Uygun Bulma" başlıklı 90. maddesini ele almak gerekmektedir. Anayasa'nın 90. maddesinin son paragrafı bilindiği üzere, "Usulüne göre yürürlüğe konulmuş uluslararası antlaşmalar kanun hükmündedir" diyerek uluslararası antlaşmalar ile kanunların eş düzeyde olduğunu öngörmektedir. Ayrıca bu uluslararası antlaşmalar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamayacağını ifade eder ve uluslararası antlaşmalarla kanunların temel hak ve özgürlüklere ilişkin aynı konuda farklı hükümler içermesi halinde, uluslararası antlaşmaların öncelikli olarak uygulanacağını belirtir.

Uluslararası sözleşmelerin iç hukuka etkisini değerlendirirken çekinceler önem taşımaktadır. Çünkü devletler sözleşmelerden doğan yükümlülüklerini bu sözü edilen çekinceler ölçüsünde sınırlamaktadırlar. Başka bir deyişle, bir devlet bir sözleşmeye taraf olması durumunda bir veya birden fazla hükmüne çekince koyarak o hükmün uygulanmasını önleme olanağına sahiptir. Bu durum devlet olmak bakımından bazı hallerde gerekli görülebilmektedir.

Türkiye, eğitim hakkı üzerinde etkisi olan çekinceler ileri sürerek önemli sayıda sözleşmeye taraf olmuştur. Bundan dolayı sözleşmelerin ilgili hükümlerine ve bu hükümlere çekince konulup konulmadığına bakılması Türkiye'nin konuya ilişkin yükümlülüklerinin kapsamının belirlenmesinde önemlidir. Buna göre Türkiye, ÇHS'nin 17., 29. ve 30. maddeleri

hükümlerini Anayasa 1923 tarihli Lozan Anlaşması hükümlerine ve ruhuna uygun olarak yorumlama hakkını saklı tutmuştur.

İç hukukumuzda ise Milli Eğitim Temel Kanunu'na göre, “İlköğretim görmek her Türk vatandaşının hakkıdır. İlköğretim kurumlarından sonraki eğitim kurumlarından vatandaşlar ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde yararlanırlar.” (Madde7).

Bu madde uluslararası alandaki eğitim hakkına ilişkin ilkelerle hem paralellik göstermekte hem de bir kere daha eğitim hakkı vurgulanmaktadır. Anayasa'nın 42. maddesinde geçen “İlköğretim kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve Devlet okullarında parasızdır.” düzenlemesi ile karşılaştırıldığında ilköğretim, anayasa ile zorunlu addedilirken kanunda bir hak olarak düzenlenmiştir.

Bu madde ile paralellik arz eden 1961 tarihli 222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu'nun 1. ve 2. maddelerinde de eğitim hakkı düzenlenerek ilköğretimin zorunlu ve devlet okullarında parasız olduğu düzenlenmiştir. Eğitim hakkı öyle bir haktır ki; belli bir seviyeye kadar kullanılması kişinin tasarrufuna bırakılmamıştır. Bir başka ifade ile kişi istemese de eğitim hakkından yararlandırılır. Maddenin ikinci fıkrasında ilköğretimden sonra öğrencilerin ilgi ve kabiliyetlerine göre yine mesleki eğitime atıf yapılarak eğitim kurumlarına devam edecekleri hükme bağlanmıştır.

Anayasa'nın 42. maddesinde “kimse eğitim ve öğretim hakkından yoksun bırakılamaz. İlköğretim, kız ve erkek bütün yurttaşlar için zorunludur ve devlet okulları da parasızdır” şeklinde ifade edilmektedir. Eğitim hakkı; temel hak ve özgürlüklerin sınıflandırılmasına göre; kişinin toplumdan ve devletten isteyebileceği haklar olarak tanımlanan isteme hakları sınıfına dâhildir. Eğitimin sosyal görevinin kültürlerin oluşumu, araştırılması, korunması, aşılması, kuşaktan kuşağa aktararak yaşatılması, geliştirilmesi gibi temel işlevler olması; bununla birlikte kültürlerin de eğitimi etkilemesinden ötürü; eğitim ve kültür kaynaşmış, bütünleşmiş ve eğitim hakkı kültürel haklar kategorisinde yerini almıştır (Terzioğlu, 2006). Böylece çocukların eğitim hakkından yararlanmasının toplumsal bir düzen ve gereksinimin sonucu olarak ortaya çıktığını söylemek bu noktada yanlış olmayacaktır.

2.2. Eğitim Hakkıyla İlgili Uluslararası ve Ulusal Düzenlemeler

Daha önce de işaret edildiği üzere eğitim hakkına dair uluslararası ve ulusal düzenlemeler bulunmaktadır. Bu bölümde öncelikle uluslararası, sonrasında ise ulusal düzenlemelere yer verilmiştir.

2.2.1. Uluslararası Düzenlemelerde Eğitim Hakkı

Eğitim hakkının, bildirme, sözleşme, tavsiye, karar, ilke, vb. nitelikte çok sayıda uluslararası ve bölgesel insan hakları belgesinde güvenceye alındığı ve BM Örgütü, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO), Avrupa Konseyi, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) gibi örgütlerce kabul edilen belgelerde tanımlandığı görülmektedir. Eğitim hakkının düzenlendiği başlıca sözleşmeler aşağıda incelenmiştir.

2.2.1.1. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi

Eğitim hakkı ile ilgili küresel ölçekte ilk düzenleme İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde yer almıştır. Bundan sonraki bağlayıcı nitelikteki belgelere bu bildirme örnek teşkil etmiştir (Terzioğlu, 2006). İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde 26. madde eğitim hakkı ile ilgilidir. Bu maddeye göre; öncelikle herkesin eğitim hakkı olduğu, ilk eğitimin parasız olması gerektiği ve zorunlu olduğu, teknik ve mesleki eğitimden herkesin yararlanabilmesi ve yükseköğretimin, başarıya göre, herkese tam bir eşitlikle açık olması gerektiği ilkeleri öngörülmüştür. İkinci fıkrada; insan hak ve özgürlüklerine saygının güçlenmesi, insan kişiliğinin tam gelişmesi, bütün ırklar, uluslar ve dini topluluklar arasında anlayış, hoşgörü ve dostluğu güçlenmesi ve BM'in barışın sürdürülmesi yolundaki çalışmalarını geliştirilmesi eğitimin amaçları olarak belirtilmiştir. Maddenin üçüncü fıkrasında ise çocuklara verilecek eğitim türü için ebeveynlerine öncelikli seçme hakkı tanınmıştır.

Herkesin bilim alanındaki ilerlemelerden ve bunların nimetlerinden yararlanma, toplumun kültürel etkinliklerine özgürce katılma, güzel sanatları tatma, hakkına sahip olduğunu öngören 27. madde, Bildirgenin eğitim hakkına ilişkin bir diğer hükmüdür. Türkiye, 10 Aralık 1948 yılında yayınlanan İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ni onaylayan ülkeler arasında ilk sıralarda yer almış ve insan hakları konusundaki önemli sözleşmelere taraf olmuştur. Bu durum göz önüne alındığında Milli Eğitim Bakanlığı'nın Bildirgede yer alan hükümler doğrultusunda eğitim kurumlarını geliştirmesi ve buna dönük politika ve uygulamalarda bulunması çok doğal karşılanmalıdır (Günaydın, 2008).

2.2.1.2. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 16 Aralık 1966 tarihinde kabul edilen Sözleşme, 3 Ocak 1976 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Eğitim hakkının daha ziyade sosyal ve

kültürel haklara ilişkin olmasından ötürü, ESKHS'nin 13. maddesinde kapsamlı biçimde eğitim hakkı düzenlenmiştir. Sözleşmenin 13. Maddesi, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde belirtilen eğitim hakkına ilişkin olarak bağlayıcı ve detaylı hükümler içermektedir (Saul, Kinley ve Mowbray, 2014). ESKHS'nin 13. maddesi; devletlere, ücretsiz ve zorunlu temel eğitim verilmesi ve uygulama sürecini takip etmesi için organizasyonlar kurmaları çağrısını yapmakla beraber herkes için, eşit, ayrımcılığa dayanmayan, erişilebilir ve ücretsiz eğitimi garanti etmektedir (Hodgkin ve Newell, 2003). Buna göre maddenin birinci fıkrasında herkesin eğitim hakkı olduğu ilkesi belirtildikten sonra; eğitimin insan kişiliğinin ve onur duygusunun tam gelişmesine yönelik olması, insan hak ve özgürlüklerine olan saygıyı güçlendirmesi, herkesin katılma hakkını etkin olarak sağlamasına olanak vermesi, farklı gruplar ve ırklar arasında hoşgörü ve dostluğu geliştirmesi ve BM'nin barışı koruma etkinliklerini özendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu noktada İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde öngörülen eğitimin amaçlarının burada da kabul edildiği görülmektedir (Günaydın, 2008).

Maddenin ikinci fıkrasında eğitim hakkının tam anlamıyla gerçekleştirilebilmesi için aşağıdaki ilkeler öngörülmüştür:

- a- İlköğretimin zorunlu olmasını ve herkese ücretsiz sağlanması;
- b- Orta öğretimin, teknik ve mesleki eğitim dahil, çeşitli biçimlerinin, her önlem alınarak, özellikle ücretsiz eğitimin giderek yaygınlaştırılması yoluyla herkese açık ve herkesçe görülebilir olması;
- c- Yüksek öğrenimin, her uygun yolla ve özellikle ücretsiz eğitimin giderek yaygınlaştırılmasıyla herkese becerisine göre eşit olarak açılması;
- d- İlk öğrenimini tamamlayamamış ya da hiç görmemiş kişiler için temel eğitimin olabildiğince özendirilmesi ve güçlendirilmesi;
- e- Her düzeyde, bir okul sisteminin geliştirilmesi, yeterli bir burs sisteminin kurulması ve eğitim personelinin maddi koşullarının giderek iyileştirilmesi.

Eğitim özgürlüğünün ele alındığı üçüncü ve dördüncü fıkralarda; taraf devletlerin, ebeveynlerin çocuklar için, devlet tarafından kurulmuş okulların dışında, asgari eğitim standartlarına uygun devletin koyduğu ya da onayladığı diğer okulları seçme özgürlüğüne ve çocuklarına kendi inançlarına uygun dinsel ve ahlaki eğitim verme serbestliklerine saygı göstermekle yükümlü olduğu vurgulanarak bireylere ve kuruluşlara eğitim kuruluşları kurma ve yönetme özgürlüğü tanınmıştır. Türkiye bu Sözleşme'ye taraf olurken 13. maddeye çekince koymuştur. Buna göre; *“Türkiye Cumhuriyeti Sözleşme'nin 13. maddesinin 3. ve 4. Paragrafları hükümlerini Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 3, 14 ve 42. maddelerindeki hükümler çerçevesinde uygulama hakkını saklı tutar”*. Buna göre Türkiye, uluslararası antlaşmalar ile hakları düzenlenmiş olan azınlıkları hariç tutacak olursak, Sözleşme'nin 13.

maddesinde düzenlenen eğitim hakkını dil açısından, Türkçe eğitim şeklinde anlamaktadır (Terzioğlu, 2006).

2.2.1.3. Medeni ve Siyasal Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme

BM Genel Kurulu'na 16 Aralık 1966 tarihinde kabul edilen Sözleşme 23 Mart 1976 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sözleşme'nin eğitim hakkına ilişkin hükmü olan m.18/4 şöyledir:

Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, ana-babaların ve uygulanabilir olan durumlarda, yasalarca saptanmış vasilerin, çocuklarına kendi inançlarına uygun bir dinsel ve ahlaki eğitim verme özgürlüklerine saygı göstermekle yükümlüdürler.

Türkiye Sözleşme'ye taraf olurken 27.maddeye ise çekince koymuştur. Buna göre; “Türkiye Cumhuriyeti Sözleşme'nin 27. maddesini Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın ve 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Barış Andlaşması ve Ekleri'nin ilgili hükümlerine ve usullerine göre uygulama hakkını saklı tutar” (Günaydın, 2008).

2.2.1.4. Birleşmiş Milletler Eğitimde Ayrımcılığa Karşı Sözleşme

Sözleşme, 22 Mayıs 1962 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye bu Sözleşme'ye taraf değildir. Sözleşme; eğitim kurumlarına öğrencilerin alınmasında ayrımı yasaklarken her türlü ayrımcılık içeren düzenleme ve uygulamaya da son vermeyi, burs ve okul ücretleri konusunda yardım sağlama ile yabancı ülkelerde öğrenim sürdürmek bakımından izin ve kolaylıklar hususunda yetenek ve ihtiyaçlar dışında başka bir ayrıma gitmemeyi öngörmektedir. Ayrıca devlet tarafından eğitim kurumlarında sağlanan herhangi bir yardım konusunda, salt öğrencilerin belli bir gruptan olmaları nedeniyle herhangi bir kısıtlama ya da yeğlemeye izin vermemeyi de yine sözleşme hüküm altına almıştır.

Sözleşme'de ayrıca çocukların, ana baba ve vasilerinin inançlarına göre din ve ahlak eğitimi alma özgürlüğü ile taraf devletlerin hiç bir kişi ya da grubun kendi inancıyla bağdaşmayan dinsel eğitim görmeye zorlanmamasını sağlama yükümlülüğü kabul edilmiştir.

19 maddeden oluşan ve eğitimde ayrımcılığı kaldırmayı hedefleyen Sözleşme; eğitimde muamele ve fırsat eşitliğini destekleme konusunda devletin yükümlülüklerini düzenlemektedir (Terzioğlu, 2006).

Sözleşme'nin 1. maddesinde ayrımcılığın tanımı yapılmıştır. Buna göre “ayrımcılık terimi; cinsiyet, ırk, din, renk, dil, siyasal ya da başka bir görüş, ulusal ya da toplumsal köken, ekonomik güç ya da doğuş temeli üzerinde, eğitimde davranış eşitliğini kaldırmak ya da bozmak amacı ya da sonucuyla ve özellikle,

- a. Herhangi bir kişi ya da grubu herhangi bir tür ya da düzeyde eğitim görmekten yoksun bırakmak;
- b. Herhangi bir kişi ya da grubu, düşük düzeyli bir eğitimle sınırlamak;
- c. Kişiler ya da gruplar için ayrı eğitim sistemleri ya da kurumları kurmak ya da sürdürmek ya da
- d. Herhangi bir kişi ya da gruba, insan onuruyla bağdaşmaz koşullar uygulamak üzere yapılan herhangi bir ayırım, dışlama, sınırlama ya da üstün tutmayı içerir (Günaydın, 2008).

Sözleşme'nin 2.maddesinde ise eşit olanaklar sağlanması koşuluyla farklı türden öğrenciler için farklı eğitim sistemi ve kurumlarının oluşturulmasının ayrımcılık sayılmayacağı hükme bağlanmıştır. Sözleşmeye göre; eğitim hakkı herkes için eşit olup hiç kimse veya grup eğitim hakkından yoksun bırakılamayacaktır ve farklı cinsten öğrenciler için farklı ve eşdeğer sistemlerin kurulması gerekmektedir (Günaydın, 2008).

2.2.1.5. Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW)

Sözleşme, 18 Aralık 1979 tarihinde kabul edilmiş ve 3 Eylül 1981 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sözleşme'nin 10. maddesi; eğitim hakkı açısından kadınlara yönelik cinsiyet ayrımcılığını engellemeyi hedefleyen hükümler öngörmektedir. 10. maddede kentsel ve kırsal alanlarda bütün dallardaki eğitim kurumlarına girişte, eğitimin her çeşidinde ve kademesinde eşit koşulların sağlanması, cinsiyet ayrımcılığı yapılmaksızın tüm bireylerin aynı sınıflara katılarak aynı ders programlarından yararlanmaları ve eş seviyedeki niteliklere sahip eğitim görevlilerine, okul, bina ve malzemesine sahip olmaları gerektiği vurgulanmıştır.

2.2.1.6. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme

ÇHS'nin 28. maddesi çocuğun eğitim hakkına ilişkindir. Taraf devletler; bu hüküm ile çocukların parasız zorunlu temel eğitim görmesini temin etmekle yükümlü tutulmuştur. Buna göre taraf devletler, temel eğitim düzeyindeki eğitimin hem ücretsiz hem de zorunlu olmasını sağlamakla yükümlüdürler. Birbirleriyle iç içe geçmiş ilkeler olmakla birlikte, zorunlu ve ücretsiz eğitim prensiplerini garanti altına almak hükümetlerin görevleri arasında yer almaktadır (Halvorsen, 1990). Yine aynı madde ile taraf devletler ortaöğretimi genel ve mesleki olmak üzere çeşitli şekillerde örgütlemek ve bunları tüm çocuklara açık bulundurmak, yükseköğretimi uygun tüm araçlarla yetenekleri doğrultusunda tüm çocuklara açık duruma getirmek, tüm çocuklara eğitim ve meslek seçimine ilişkin bilgi ve rehberlik yapmak, çocuğun insan olarak sahip olduğu saygınlığın korunmasını disiplin ile ilgili konularda temin etmek ile yükümlü tutulmuştur (Akyüz, 2001).

Sözleşme'nin 29. maddesi ise çocuğun zihinsel ve bedensel yeteneklerinin, kişiliğinin, şartlar elverdiği ölçüde geliştirilmesini; insan hak ve özgürlüklerine saygı duyarak hoşgörü, anlayış, barış, eşitlik, dostluk ruhuyla yetiştirilmesini ve kendini özgür hissettiği bir toplumda yaşama etkin bir şekilde katılım sağlayarak sorumluluk üstlenecek biçimde hazırlanmasını öngörmektedir. Bunun yanında yine Sözleşme'nin çocuğun nitelikli eğitim görme hakkını önemle vurgulaması dikkate değerdir (Akyüz, 2001)

2.2.1.7. *İnsan Hakları ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Avrupa Sözleşmesi'ne Ek 1 No'lu Protokol*

20 Mart 1952'de Paris'te imzalanan ve 18 Mayıs 1954 tarihinde yürürlüğe giren Protokol ile AİHS'ne mülkiyet hakkı, eğitim hakkı ve serbestçe seçim yapma hakkı eklenmiştir. Türkiye, Protokol'ü; eğitim hakkına ilişkin olan 2. maddeye, 3 Mart 1924 tarihli Tevhid-i Tedrisat Kanunu hükümlerini saklı tuttuğunu belirten bir çekince koyarak onaylamıştır. Madde birinci cümlesiyle eğitim hakkını güvence altına almakta, ancak taraf devletlere belli bir eğitim kurumu açma yükümlülüğü değil, var olan eğitim yollarından yararlanma hakkını ele almaktadır. Eğitim hakkı yalnız ilköğretimi kapsamaktadır (Gemalmaz, 2005). Eğitim hakkının mutlaklığı kavramından onun dokunulmaz, düzenlenemez olduğu kanaati çıkarılmamalıdır (Günaydın, 2008).

Devlet anılan hizmeti üstlendiği bazı ilkelere bağlı biçimde sunulmalıdır. Protokol'ün 2. maddesi uyarınca, devletin temel eğitimi herkes için mecburi hale getirmesinin öngörülmesi; devlet tarafından herkese yeterli sayıda eğitim kurumu hazırlama yükümlülüğü getirmektedir. Ayrıca her ne olursa olsun çocuklara eğitim imkânını sağlamak konusunda sorumlu olan devlete, eğitim hakkının temel hak olması da göz önünde tutularak eğitimi düzenleme hakkı vermekte ve aynı zamanda görev ve yetkili kılmaktadır (Yaşar, 2000). Eğitimin düzenlenmesi görev ve yetkisi Sözleşmeye taraf devletlerin kendisine aittir. Ancak taraf devlet bu yetkisini kullanırken; hakkın özüne zarar veren ve Sözleşme ile Protokol'lerin kabul ettiği diğer hakları ihlal edici nitelikte düzenleme yapamaz (Gemalmaz, 2005).

Ek 1 Nolu Protokol'ün 2. maddesinde,

Kimse eğitim hakkından mahrum edilemez. Devlet eğitim ve öğretim alanında üstleneceği görevlerin yerine getirilmesinde, ana babanın bu eğitim ve öğretimi kendilerinin dinî ve felsefi inançlarına göre sağlamak hakkına riayet edecektir.

hükmüne yer verilmiştir. Maddenin birinci cümlesinde, eğitim hakkı düzenlenmiştir; ikinci cümlede, ebeveynlerin dini ve felsefi inançlarına eğitim ile ilgili görevlerin yerine getirilmesi

hususunda devletin saygılı olması gerektiğine işaret edilmiştir (Günaydın, 2008). Bu maddede eğitim alma hakkı ve eğitim özgürlüğü şeklinde iki temel ilkenin düzenlendiği görülmektedir (Terzioğlu, 2006).

Maddede “*Kimse eğitim hakkından mahrum edilemez*” denmekle negatif bir ifade tarzı kullanıldığından, devlete eğitim hakkının tanınıp sağlanması gibi pozitif bir yükümlülükten ziyade bu hakkın devlet tarafından engellenmemesi gibi negatif bir davranış empoze edilmektedir. AIHS’nde herkesin bir eğitim kurumuna girebilmesinin sağlanmasını öngören eğitim hakkı düzenlenmiştir. Bu sözleşmeye taraf olmuş devletlerin, çocukları eğitim hakkından yoksun bırakmayacağı ve hükümlerlik sahibi oldukları alanda yaşayan bireyler için var olan bir eğitim kurumuna girme, alınan eğitimden bir istifade etme hakkının güvence altına alındığı hükme bağlanmıştır.

Eğitim ve öğretim hakkının 2. maddede engellenemeyeceği belirtilmiş, buna ek olarak devletin ebeveynlerin dini ve felsefi inançların aykırı bir şekilde eğitim ve öğretimde dogmatik bilgiler veremeyeceği, yani eğitim özgürlüğü güvence altına alınmıştır. Değerlendirme konusu 2. maddenin ikinci cümlesinde eğitimde özgürlüğe ve çoğulculuğa yer verilmekte; bunu gerçekleştirmek amacıyla da devletin ailenin dini ve felsefi inançlarına saygılı olması ilkesi öngörülmektedir. Çocukların eğitim ve öğretiminden esas olarak ebeveynler sorumludur, devletin görevi ise eğitim ve öğretime ilişkin düzenlemeleri yapmaktır. Bu noktada devletin, eğitim ve öğretim alanında anne babanın dini ve felsefi inançlarına saygılı olması gerekir ve bu devletin sorumluluğudur. Öte yandan saygı hakkının sahibi ana babadır; çocuğun ana babasının dini ve felsefi kanaatlerine göre eğitim görme hususunda bağımsız bir hakkı bulunmadığı gibi, vakıflar gibi tüzel kişiler de bu hakkı ileri süremez, dolayısıyla ihlal iddiasında bulunamazlar. Diğer bir husus da eğitim dili sorunudur. Resmi dil dışında başka bir dille eğitim verme gibi bir mükellefiyeti yoktur. Devlet sadece dini ve felsefi inançlara saygı yükümlülüğü altındadır ve ebeveynlerin eğitim dili konusundaki tercihlerini göz önüne almak zorunda değildir. Ayrıca Devletin eğitim sistemi içinde farklı inançlara saygılı olması yeterlidir; söz konusu inançlar doğrultusunda eğitim sağlama yükümlülüğü yoktur (Terzioğlu, 2006).

Madde hükmü; bütünsel bir eğitimin sağlanması için doğrudan ya da dolaylı olarak dinsel bilgilerin verilmesini yasaklamadığı gibi, anne ve babaların bu tip bir öğretimin eğitim programında bulunmasına itiraz etmelerine izin vermemektedir (Günaydın, 2008). Bu çerçevede, eğitim programında dâhil edilen bilgilerin objektif, eleştirel ve çoğulcu bir biçimde nakledilmesine devletin eğitim ve öğretim alanında üstlendiği görevleri yerine getirirken dikkat

etmek zorunda olduğu vurgulanmıştır. Devletin saygı yükümü bakımından; devlet okulları ve özel okullar arasında bir fark bulunmamaktadır.

Diğer bir husus Protokol ile engelli çocukların genel okullara gönderilmesi mutlak olarak garanti altına alınmamakla birlikte; devletin modern bilgiler doğrultusunda engellilerin entegrasyonunu sağlama yükümlülüğü söz konusudur (Terzioğlu, 2006). Değerlendirmeye konu madde devlet tekeli yasaklamamakta ayrıca çoğulculuğu da zorunlu kılmamaktadır. Okul açma hakkı, mutlak anlamda bir hak ve özgürlük değildir, bu bağlamda devletin eğitimi tekelleştirmesi mümkündür. Tekelleştirme, eğitim alanında çoğulculuk sorununa neden olmaktadır. Sözleşmenin ve protokolün imzalandığı dönem yaklaşık İkinci Dünya Savaşı'nın bitimine denk gelmektedir. Anılan tarihlere savaş sonrasında ağır yaşam şartları altında ezilen taraf ülkelerin hiçbiri, bu ülkelerdeki özel sektör ve aileler eğitim için maddi kaynak ayıracak güce sahip değildi (Günaydın, 2008). Dolayısıyla eğitimde devlet tekeli normal kabul edilmiştir.

Zamanla özel sektörün güçlenmesi ve toplumların refah seviyesinin yükselmesiyle, özel eğitim kurumlarına ilgi artmış, özel öğretim kurumlarının kurulması kolaylaşmıştır. Değinilen gelişmelerin etkisi ve devletin ana babanın haklarına saygılı olması ilkesi gereği devletin özel okulların açılması konusunda hoşgörülü davranması hususuna divan ve komisyonca işaret edilmiştir. Ancak Protokol'ün 2. maddesi devlete özel okulları finanse etme ya da bunların finansmanına katkıda bulunma yükümlülüğü getirmemektedir (Günaydın, 2008).

2.2.2. Ulusal Hukukta Eğitim Hakkına İlişkin Düzenlemeler

Bu bölümde Türkiye iç hukukunda eğitim hakkına ilişkin düzenlemeler ele alınmıştır. Eğitim hakkının düzenlendiği başlıca düzenlemeler, uluslararası hukuk düzenlemelerinde olduğu gibi ayrı ayrı incelenmiştir.

2.2.2.1. Anayasa

Eğitim hakkına ilişkin düzenlemeler hiç kuşkusuz öncelikle Anayasal ilkelere bağlanmıştır. Anayasa ile devletin yönetim şeklinin Cumhuriyet olması ve demokratik ve hukuk devleti olmak konusundaki arayışı, kişiler ile devletin karşılıklı sorumluluklarının tayin ve tespiti noktasında belirleyici olmuştur (Yaşar, 2000).

Bu konudaki en temel hüküm hiç kuşkusuz bilindiği üzere 1982 Anayasası'nın Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler başlıklı Üçüncü Bölümünde Eğitim ve Öğrenim Hakkı ve Ödevi adı altındaki 42. maddesidir. Anayasa'nın 42. Maddesi aşağıdaki şekildedir:

Kimse, eğitim ve öğretim hakkından yoksun bırakılamaz.
 Öğrenim hakkının kapsamı kanunla tespit edilir ve düzenlenir.
 Eğitim ve öğretim, Atatürk ilkeleri ve inkılapları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, devletin gözetimi ve denetimi altında yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz.
 Eğitim ve öğretim hürriyeti anayasaya sadakat borcunu ortadan kaldırmaz.
 İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve devlet okullarında parasızdır.
 Özel ilk ve orta dereceli okulların bağlı oldukları esaslar, devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olarak, kanunla düzenlenir.
 Devlet, maddi imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar.
 Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır.
 Eğitim ve öğretim kurumlarında sadece eğitim, öğretim, araştırma ve inceleme ile ilgili faaliyetler yürütülür. Bu faaliyetler her ne suretle olursa olsun engellenemez.
 Türkçeden başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilmez. Eğitim ve öğretim kurumlarında okutulacak yabancı diller ile yabancı dille eğitim yapan okulların tabi olacağı esaslar kanunla düzenlenir. Milletlerarası anlaşma hükümleri saklıdır.

Anayasa'nın 42. maddesindeki düzenlemenin bu noktada uluslararası belgelerle benzer şekilde ortaya çıkabilecek her türlü engeli kaldırmayı öngördüğü söylenebilir. 42. madde eğitim hakkı yönünden kişileri ve iktidar sahiplerini bağlayıcı nitelikte ilkeler ve sınırlamalar öngörmektedir:

1- Eğitim hakkının kapsamının kanunla belirlenmesi (m. 42/II),

Bu ilke kanun koyucuya sınırsız bir yetki verildiği anlamı taşımaz. Eğitim hakkının genelliği, herkese gereksinimine göre yeterli bir eğitim hakkı gözetilmesi, evrensel ve çağdaş bir eğitim hakkının oluşturulması, uluslararası belgelerde öngörülen insan hakları ve özgürlükler, çocuk hakları gibi konulardaki düzenlemeler bu yetkinin sınırlarını belirlemektedir (Altunya, 1990).

Madde hükmünde yer verilen kapsam, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun birinci kısım ikinci bölümünde Milli Eğitim Temel İlkeleri olarak düzenlenmiştir (Altunya, 1990). Bu ilkeler; karma eğitim, genellik ve eşitlik, yeteneğe göre yöneltme, toplumun ihtiyaçları, fırsat ve imkân eşitliği, süreklilik, planlılık, her yerde eğitim, okul aile işbirliği, Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlılık ve Atatürk milliyetçiliği, laiklik, demokrasi eğitimi, bilimsellik şeklinde sıralanabilir.

2- Eğitim ve öğretimin Atatürk ilke ve inkılapları doğrultusunda yapılması (m. 42/III),

3- Eğitim ve öğretimin çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre yapılması (m. 42/III),

4- Eğitim ve öğretimin Devletin gözetiminde ve denetiminde yapılması (m. 42/III),

5- Eğitim özgürlüğünün Anayasaya sadakat borcunu ortadan kaldırmayacak biçimde kullanılması (m. 42/I),

6- Eğitim, öğretim, araştırma ve inceleme etkinlikleri dışında eğitim ve öğretim kurumlarında faaliyetler yapılmaması ve bu etkinliklerin her ne suretle olursa olsun engellenmemesi (m. 42/VII),

7- Eğitim kurumlarında Türk vatandaşlarına Türkçeden başka ana dil öğretilmemesi (m. 42/IX),

8- Yabancı dil öğretimi ile yabancı dille eğitim ve öğretimin kanunla belirlenmesi (m.42/IX),

9- Uluslararası Anlaşma hükümlerinin saklı tutulması (m. 42/IX). Altunya (1990), madde metni içinde önemli yer tutan bu sınırlamaların gereğinden fazla ayrıntılı olduğunu savunmaktadır.

Eğitim hakkının Anayasada görüldüğü üzere sosyal ve ekonomik haklar arasında bulunması dolayısıyla devlet pozitif yükümlülükler yüklenmektedir. Devlet bu noktada hem herkesin bu haktan istifade edebilmesi yönündeki şartları sağlamakla görevlidir, hem de eğitim ve öğretimin engellenmemesi için çalışmalıdır. Dolayısıyla diğer haklarda olduğu gibi eğitim hakkı da kötüye kullanılmayacak ve devlet tarafından ancak meşru amaçlarla sınırlanabilecektir (Eren, 2007). Bu madde ile aslında eğitim hakkı tanımlanırken, bir yanda da bu hakkın kullanım şekli gösterilmekte ve sınırlar ile yasaklamalar ifade edilmektedir. Buna göre eğitim ve öğretim hakkı, verilen eğitim ve öğretimin niteliğine ilişkin, evrensel bir standardı öngörürken aynı zamanda kişinin eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılmaması anlamına da gelmektedir.

Yukarıda sözü edilen temel hüküm haricinde; din ve ahlak eğitimini düzenleyen 24/4. madde; bilim ve sanat özgürlüğünü düzenleyen 27/1. madde; yükseköğretim kurumları ve üst kuruluşlarını düzenleyen 130, 131, 132. maddeler; inkılâp kanunlarının ve bu arada Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun korunmasını düzenleyen 174. madde de eğitim hakkı ile ilgili düzenlemeler içermektedir (Altunya, 1990; Terzioğlu, 2006).

Altunya (1990), eğitimin sadece örgün eğitim kurumları olan okullar ile sınırlı olmadığına, bilim ve teknolojinin sağladığı bilgi birikiminin insanın bir ömür boyu eğitiminin sürmesine yol açtığına, bu sürecin bütünüyle devlet hizmeti olarak düzenlenmesi olanaksız olsa da devletin özgürlükleri koruma ve kamu iletişim araçlarını tarafsız kullandırma gibi yükümlülükleri olduğuna dikkat çekmektedir. Ayrıca basın hürriyetini düzenleyen 28.

maddenin, süreli ve süresiz yayın hakkını düzenleyen 29. maddenin, basın araçlarının korunmasına ilişkin 30. maddenin, kamu tüzel kişilerinin sahip olduğu basın dışı kitle iletişim araçlarından yararlanma hakkına ilişkin 31. maddenin, devlet eliyle kurulacağı ve eğitime yardımcı olacak edeceği belirtilen Radyo ve Televizyon İdaresi ile ilgili 133. maddenin de eğitim özgürlüğü ile bağlantılı olduğunu da vurgulamaktadır. Bu doğrultuda Altunya'ya göre (1990), en etkili kamu iletişim araçları olan basın ile radyo televizyon alanlarında özerklik ve tarafsızlık sağlanamadığında kitlelerin tek yönlü etkilenmesi dolayısıyla da eğitim özgürlüğünün zedelenmesi söz konusu olacaktır.

2.2.2.2. *Tevhid-i Tedrisat Kanunu*

Türk eğitim sisteminde Tevhid-i Tedrisat Kanunu, köklü değişiklik yapılmasını sağlamıştır. Bu kanun ile resmi ve özel her derece eğitim kurumu Maarif Vekâleti'ne bağlanmış, eğitim ve öğretim alanında medrese-mektep ikiliği ortadan kaldırılmış, eğitim birliği ilkesi gerçekleştirilmiştir (Günaydın, 2008). Eğitim birliği ilkesi bu kanunun 1. maddesindeki “Türkiye dâhilindeki bütün müessesatı ilmiye ve tedrisiye Maarif Vekâletine merbuttur” hükmüyle açıklanmıştır. Kanunun 2. maddesindeki “*Şer’iye ve Evkaf Vekaleti veyahut hususi vakıflar tarafından idare olunan bilcümle medrese ve mektepler Maarif Vekaletine devir ve raptedilmiştir*” hükmü, özel okulların Maarif Vekâleti'ne devrini zorunlu kılmıştır (Yaşar, 2000).

2.2.2.3. *Milli Eğitim Temel Kanunu*

Eğitim ile ilgili yasalar arasında Milli Eğitim Temel Kanunu en önemlisi ve en kapsamlısıdır. Anılan bu yasa anayasa tarafından tespit edilmiş ilkeleri düzenlemekte ve bunların kapsamını belirlemektedir. Ayrıca Anayasa'nın 42. maddesinde yer verilmeyen demokrasi eğitimi gibi bazı konular da değinilen yasa ile düzenlenmiştir. Eğitim sisteminin mekanizmaları ve hiyerarşik yapısı yine bu yasada ele alınmıştır (Yaşar, 2000). Bu kanunun kabulünün ardından yeni bir Anayasa yürürlüğe girmiştir. Ancak kanun birçok kez değişiklik geçirmiştir. Milli Eğitim Kanunu m. 1'de eğitim alandaki temel hükümlerin bir sistem bütünlüğü içinde kapsandığına yer verilmiştir.

Genel amaçlar başlıklı 2. maddede çok sayıda ilkeye yer verilmiştir. 1993 yılında değişiklik yapılan maddenin 1. fıkrası aşağıdaki şekildedir:

Atatürk inkılâp ve ilkelerine Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek

Bu hükümde Türk Devleti ile milletinin temel değerleri olarak saptanmış ilkelere bağlılık düzenlenmektedir (Günaydın, 2008). 1982 Anayasası'nın bütünlükçü ilkesi ile paralellik gösteren bu maddedeki düzenlemeler yüksek amaçlar etrafında Türk toplumunun eğitim ve öğretim aşamasında olan çocuk, küçük ve gençlerini birlikte hüküm altına almaktadır.

Maddenin 2. fıkrasında öngörülen;

Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek

düzenlemesi geleceğe hazırlanan bir kuşağın sahip olması gereken evrensel standartları ortaya koymuştur. Bu fıkrada birey tek başına ele alınmamakta, topluma karşı sorumluluk duyan bir kişi olarak tanımlanmaktadır (Yaşar, 2000).

Öğrencilerin okul sonrası yaşamlarında bağımsız ve kendine yeten bireyler olarak yaşamlarını sürdürebilmeleri, toplumun mutluluğuna katkıda bulunmaları konusunda yöneltmesi ve/veya yönlendirilmesi amacı taşıyan 3. fıkrada,

İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri ve davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak

düzenlemesi yapılmıştır. Bağımsız son paragraf,

Böylece bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu arttırmak; öte yandan milli birlik ve bütünlük içinde iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk Milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktadır.

düzenlemesine yer vermektedir. Bu paragrafta Türk toplumunun ve Türk vatandaşlarının refah ve mutluluğunu artırmak görevinden söz ederken Türk toplumunun Türk vatandaşlarından oluştuğu gerçeğinin vurgulanmaması dikkat çekmektedir (Yaşar, 2000).

Devletler, ülke toprakları üzerinde yaşayan bütün kişilerin, ister yurttaş isterse yabancı bulunsun, bütününe hukuka uygun isteklerini karşılamak, temel haklardan yararlanmalarına ve birer insan olarak dünya barış ve refahına katkıda bulunacak kimseler olarak yetişmeleri için gerekli kolaylıkları göstermek ya da imkânları sağlamak yükümlülüğündedir.

Söz konusu yükümlülük yürürlükteki hukuk ve uluslararası hukuk ile teamüller çerçevesinde kabul edilmiş olmalıdır (Yaşar, 2000).

Milli Eğitim Temel Kanunu'nun Özel Amaçlar başlıklı 3. Maddesi aşağıdaki şekildedir:

Türk eğitim ve öğretim sistemi, bu genel amaçları gerçekleştirecek şekilde düzenlenir ve çeşitli derece ve türdeki eğitim kurumlarının özel amaçları, genel amaçlara ve aşağıda sıralanan temel ilkelere uygun olarak tespit edilir (Yaşar, 2000).

Bu madde ile çeşitli tür ve derecedeki eğitim kurumlarının özel amaç taşımaları serbestîsi, anılan özel amacın genel amaçlara ve temel ilkelere uygun olması gerekliliği ile sınırlandırılmıştır.

2.3. Eğitim Hakkı ve Çocuk Hakları

Çocuk hakları çerçevesinde eğitim hakkını değerlendirebilmek için öncelikle çocuk hukukunun ne anlama geldiğinin bilinmesi gerekmektedir. Bu bağlamda çocuk hukuku özetle; hukukun çocuk haklarını düzenleyen dalıdır (Serozan, 2017; Akyüz, 2018). Çocuk hukuku en geniş anlamıyla; ceza hukuku, özel hukuk, kamu hukuku ve sosyal hukuk ile uluslararası bildirge ve sözleşmelerde bulunan ve çocuk haklarını düzenleyen kuralların bütünü olarak tanımlanmaktadır (Günaydın, 2008). Çocuk hukuku kavram açısından değerlendirildiğinde, objektif ve sübjektif olmak üzere iki anlam taşıdığı görülmektedir. Çocuğun hukuki durumunu tespit eden ceza hukuku, kamu hukuku, özel hukuk ve sosyal hukuk alanlarında çocuk ve çocuk haklarına yönelik kuralların bütünü, çocuk hukukunun objektif kavram karşılığı ile tanımlanmaktadır. Çocuklara tanınan hak ve sorumluluklar ise sübjektif çocuk hukuku ile ifade edilmektedir (Evik, 1998; Akarslan, 1998).

2.3.1. Çocuk Hakları Kavramı

Bütün haklar temelde birtakım yükümlülük ve sorumlulukları akla getirir. Bunlar, yetişkinlerin yetişmekte olanlara, güçlülerin güçsüzlere karşı yükümlülükleridir (Doğan, 2000, 179). Çocuk hakları kavramı ise birçok farklı şekilde ele alınmakta, sınıflandırılmakta ve tanımlanmaktadır. Franklin'e göre (1993), çocuk hakları meselesi kuşkusuz karmaşıktır ve toplumsal soruların yanı sıra felsefi, ahlaki ve yasal sorular da getirir. Bu sadece talep edilen hakların çeşitliliği açısından değil, bunları uygulamaya geçirmenin güçlükleri, bu hakları karşılamak için gerekli olan kaynaklar ve bu hakları vermenin getireceği politik sonuçlar açısından da kuşkusuz çok karmaşık bir iştir. Akyüz (2018)' e göre ise insan hakları hukukunun bir parçası olan çocuk hakları, yetişkin haklarıyla çelişki içinde değildir. Çocuk hakları, çocukların en çaresiz varlıklar olarak özel durumlarını dikkate alan bir kavram olarak ele alınabilir (Uçuş, 2009). Bu durum, başka bir deyişle çocukların çocuk olmaları dolayısıyla özel haklara sahip olması olarak değil onların gelişme ihtiyaçları dolayısıyla özel birer insan olması olarak açıklanabilir. Bir kavram olarak ise çocuk hakları geniş anlamda toplumsal, ahlâkî,

felsefi ve hukuksal boyutları içeren bir kavramdır. Bunlardan toplumsal ve felsefi açıdan çocuk hakları dört ana başlık altında ele alınmaktadır. Bunlar: refah hakları, korumacı haklar, yetişkin hakları ve ana-babalara karşı haklardır (Akyüz, 2001). Bu bakımdan çocuk hakları doğal hukuk ve pozitif hukuk yaklaşımları ile de ele alınabilir. Çocuk hakları doğal hukuk açısından; bakıma, korunmaya ve yetiştirilmeye muhtaç olmasından ve çocuğun insan olmasından kaynaklanan haklardır. Pozitif hukuk açısından çocuk hakları; devletlerin iç hukuklarında ve uluslararası düzenlemelerde yer alan, belirli bir güvenceye kavuşturulan haklardan oluşur (Akyüz, 2018).

Günümüzde çocuk haklarının mahiyeti konusunda Batı felsefesinin etkisinde üç teori geliştirilmiştir. Bu üç görüş “ebeveynci (parentalis) görüş”, “çocuk özgürlükçü görüş” ve “korumacı (paternalist) görüş” olarak sınıflandırılır. Her yaklaşım çocukluk statüsüne ilişkin özel bir bakış açısının sonucudur. Her üçü de yetişkinleri rasyonel, kendi kendini belirleyen, özerk kişiler olarak görme konusunda birbiriyle tutarlıdır, ama çocukları ve çocukluk statüsünü algılayışlarında temelden ayrışmaktadırlar (Erdoğan, 2011).

Ebeveynci görüş, çocukların çıkarlarının nihai hâkiminin ana-babalar olması gerektiğini savunmaktadır. Çocukların bakım, korunma ve eğitim haklarının olduğunu kabul etmekle beraber; insan haklarının ihlal edilmemesi kaydıyla, çocukların ilgili çıkarlarını belirleyebilen ve belirlemesi gerekenlerin ana babalar olduğunu ileri sürmektedir. Franklin tarafından bu görüş aşağıdaki gibi eleştirilmektedir:

Bir çocuğun çıkarlarının bilinebilir olduğunu varsaymakta ve ayrıca çok küçük bir yaştan itibaren çocuğun ayrı bir karaktere ve kendisine ait bir bakış açısına sahip olduğunu görmezden gelmektedir; oysa bu durum çocuk ana babanın arzuları ve düşünceleriyle çatıştığında görmezden gelinmeyecek bir noktadır (Franklin, 1993).

Çocuk-özgürlükçü görüş; çocukların yetişkinlerle aynı haklara sahip olduğunu savunarak çocukların kendilerine özgü çaresizlik ve zayıflıklarından kaynaklanan özel hakları olmadığını vurgulamaktadır. Buna göre; çocuk yetişkinlerle aynı haklara sahiptir ve sınırlılıkları nedeniyle, hastalanan ya da bir nedenle geçici olarak yetersizleşen bir yetişkin için olduğu gibi bu hakların korunmasına ihtiyaç olabilir. Başka bir deyişle çocukların sınırlı yeteneklerini haklarının belirlenmesiyle ilgili bir durum olarak görmemektedir (Franklin, 1993). Bu görüş “çocuğun kapasitelerinin henüz tam olarak gelişmediği olgusunu konu dışı olarak reddetmekte ve bu kapasiteleri geliştirme hakkının resmi eğitim alıp almamayı seçme hakkı gibi haklarla çatışabileceğini göz ardı etmektedir” (Franklin, 1993) şeklinde eleştirilmektedir.

Korumacı yaklaşımını savunanlar, parentalistler gibi çocukların görece bağımlılıklarını temel almakta ve bazen çocukların “kendi iyilikleri için”, yetişkinlerin (illa ki ana-babalar değil), müdahalesiyle kendi eylemlerine karşı korunmaları gerekebileceğini düşünmektedirler (Franklin, 1993).

2.3.2. Çocuk Hakları Eğitiminin Önemi

Eğitim, çocuk haklarının yaşama geçmesinin, çocukların haklarını kullanmalarının ve başkalarının haklarına saygı duyarak yetişmelerinin en etkili yoludur. Çocuk hakları eğitimi, ÇHS’yi tanımakla başlar ve çocuk hakları konusunda gerekli, yeterli ve uygun bilgiyi edinmeyi kapsar. Yine çocuk hakları eğitimi çocuk haklarını, çocukların kendilerini güvende hissettikleri, diğer çocuklar ve yetişkinlerle etkileşim içinde oldukları, insan haklarının ve çocuk haklarının uygulandığı ve saygı gösterildiği bir ortamda öğrenilmesini içerir. Özetle çocuk hakları eğitimi, çocuk haklarını kullanmak, çocuk haklarını korumak ve çocuğun gelişimsel gereksinimlerini karşılamak konusunda çocuk hakları için duyarlılık oluşturmayı içerecek biçimde tanımlanabilir (Males ve Stricevic, 2001; Akt: Özdemir-Uluç, 2008). Buna göre çocuk hakları eğitimi, haklar ve koruma yolları konusundaki bilgilerin öğrenilmesini, bunların tutum ve davranışlara dönüştürülmesini kapsayan ve insan haklarının ön koşulunu oluşturan bir insan hakkıdır. Bu çerçevede çocuk hakları eğitimi ele alındığında çocukların, çocuk hakları eğitimi yoluyla hakları ve sorumlulukları konusunda temel bilgiler edineceği ve ihmal ve istismardan korunmasında çocuk hakları eğitiminin önleyici rol oynayacağı söylenebilir (Akyüz, 2018). Ayrıca yukarıdakilere ek olarak çocuk hakları eğitimi, çocukların temel haklarının değerinin anlaşılmasına katkıda bulunmakta, demokratik kurumları güçlendirmekte ve çocuklara yönelik olumsuz tavırların değiştirilmesini sağlamaktadır (Hodgkin ve Newell 2003). Ayrıca bu yararları göz önünde tutarak ÇHS taraf devletleri, çocuk haklarını yetişkinlere ve çocuklara öğretmekle yükümlü tutmuştur (m.42). Sözleşmenin taraf devletlerde uygulanmasının denetiminden sorumlu Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi (BMÇHK) çocuk haklarının okul ve üniversite müfredatına, ana baba eğitimi programlarına alınmasını önermiştir (Hodgkin ve Newell, 2003).

2.3.3. Çocuk Haklarının Tarihsel Gelişimi

Bu bölüm iki temel başlık altında ele alınmıştır. Birinci temel başlık altında eski hukuk sistemlerinde çocuk haklarının tarihsel gelişimi üzerinde durulmuş, ikinci ana başlık altında ise yeni hukuk sistemleri bağlamında çocuk haklarının tarihsel gelişimi incelenmiştir.

2.3.3.1. Eski Hukuk Sistemlerinde Çocuk Haklarının Tarihsel Gelişimi

Çocuk, toplumların eski devirlerden bu yana ilgilenildiği bir varlık olarak karşımıza çıkmaktadır. Franklin'e göre (1993) çocukluk, yaşam eğrisini, bu bütünlüğü, birine çocukluk değerine yetişkinlik denilen iki bölüme ayıran yapay bir dönemdir. Hukuk tarihi göz önünde bulundurulacak olursa önceleri çocukların eksik yetişkin olarak kabul edildikleri, herhangi bir ihtiyaç ve istekleri olabileceğinin düşünülmediği, toplumsal yaşamdan soyutlandıkları; dolayısıyla buldukları durumun geçici olduğu kabul edilmiş ve buna bağlı olarak da çocukların hakları düşünülmemiştir. Bu durum çocuk ile ana baba ve diğer kişilerin yararlarının çatışması durumunda çocuğun yararlarının görmezden gelinmesi sonucunu doğurmuş, ana baba ve diğer kişilerin menfaatlerinin korunmasına sebep olmuş ve hatta doğal görülmüştür (Akyüz, 2018). İlerleyen süreçte bazı gelişim/değişimler çocuk hakları kavramının ortaya çıkmasını etkilemiştir. Fikir hayatındaki değişimler, sanayi devrimi, çarpık kentleşme vb. gibi toplumsal hareketler çocukların sosyal konumlarında gelişmelere/değişmelere neden olmuştur. Çocukların yetişkinler ile birlikte ve eşit haklara sahip olabilecekleri, toplumun aktif bireyleri haline gelebilecekleri fikri benimsenmeye başlamıştır (Evik, 1998). Çocuklara yönelik bu tür yaklaşımın ortaya çıkmasında etken olarak aile, ekonomi iş ve eğitim, bilim ve uzmanlığın gelişimi ile devlet olmak üzere dört grup faktör gösterilmektedir (Günaydın, 2008).

İlkel toplumlarda aynı soydan gelme birliklerin gelişmesi ve bu birliğin üyelerinin bütün hakları üzerinde tasarrufta bulunabilmesi eski çağın özelliğini teşkil ettiği için, çocukların korunması asırlar boyunca aileye ait olmuştur (Tiryakioğlu, 1991). Ancak devletlerin kurulmasından ve örgütlenmesinden sonra, çocukların ve çocuk haklarının korunması yeni meydana gelen kurumlara devredilmeye başlanmıştır. Bu gelişme aile anlayışının kuvvetine ve onun üyesi bulunduğu devlete bağlı olduğundan dolayı, çocuk hakları ilkel toplumlarda değişik bir manzara göstermektedir (Akyüz, 2018).

İslam Hukukunda çocukların korunması velayet-vesayet, çocuğun nesebi, çocuğun nafakasını karşılama başlıkları altında değerlendirilmektedir (Akyüz, 2018): İslam Hukukunda velayet; velayetü't terbiye, velayetü'n nefis, velayetü'l mal olmak üzere üçe ayrılmaktadır.

Velayetü't terbiye çocuğun eğitimini ve yetiştirilmesini güvence altına alan velayettir. Çocuğun terbiye velayetine yani korunmaya ve muhafazaya muhtaç olduğu yaşın üst sınırı kızlarda 9–11, erkeklerde 7–9 olarak belirlenmiştir. Bu yaşların sonuna kadar velayet hakkı sahibi normalde annedir. Bu yaşlardan sonra velayetü'n nefis dönemidir ve velayet hakkı normal olarak babaya geçer. Velayetü'n nefis; çocuğun terbiyesini tamamlamayı, ergenlikten sonra korunmasını ve evlenme işlemlerini yürütmeyi amaçlar. Velayetü'n nefsin sona ermesi ergenliğe erme anına kadardır, ergenliğe erme biyolojik bir olay olduğu için kişiden kişiye değişebilir. Ergenliğin üst sınırı; Mecelle'ye göre kız ve erkek için 15 iken, Hukuk-u Aile Kararnamesi'ne göre kızlarda 17, erkeklerde 18 yaştır. Ayrıca kız çocuk bekâr ise veya dul ve kendini idare edeceğinden emin olunmazsa velayetü'n nefis ergenlikten sonra da devam edebilir. Velayetü'n nefsin sona ermesiyle çocuk tamamen serbest olur ve kendi kendini yönetir. Çocuğun tehlikeye düşeceğinden korkulursa mahkeme velayetin devamına karar verir. Velayetü'l mal çocuğu malî işlerde hukuken temsil etmeye yöneliktir (Akyüz, 2018). İslam Hukukuna göre, çocuğun anasıyla soy bağı doğumla kendiliğinden kurulur. Çocuğun babasıyla olan soy bağı ise sahih evlilik, evlilik şüphesiyle birleşme ve ikrar yolları ile kurulabilir (Akyüz, 2018).

İslam Hukukuna göre çocukların korunmasına yönelik bir diğer durum olan çocuğun nafakasını karşılama yükümü babaya aittir. Nafaka; çocuğun beslenme, giyim, barınma, eğitim ve tedavi masraflarını ifade eder. Geçimini sağlamaya başlayan, mal sahibi olan çocuğun nafakası kesilir. Baba çocuğun nafakasını acizlik nedeniyle karşılayamıyorsa; bu yükümlülük baba yönünden, yoksa ana yönünden mahrem hısımlar tarafından, yoksa devlet hazinesinden karşılanır. Ayrıca ayet ve hadislerde yetim ve kimsesiz çocukların korunmasına ilişkin hükümlerin etkisiyle, çocukların korunması için birçok vakıf kurulmuştur (Akyüz, 2018). Görüldüğü üzere dini gücün çocuk üstündeki kontrolü zaman içinde çocuğun lehine değişmiştir (Uçuş, 2009).

Çocuğun korunması ile ilgili çalışmaların tarihsel süreçte ilk olarak kurum niteliğinde dini olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Dini etkenlerin dışında toplum çevresinde de kurumsallaşmaya başlaması ise toplumların sosyal, ekonomik ve siyasi görüşlerinde değişiklikler ve medeniyet seviyesinin gelişmesi ile on dokuzuncu yüzyıl içerisinde gerçekleşmiştir. Sözü edilen bu kurumsallaşma ve gelişme sonucunda aile reisinin daha önceden sahip olduğu sınırsız yetki, kendini çocuğu koruma ve yükümlülüklerini üstlenme şekline dönüşmüştür. Bu durumla paralel olarak da devlet yükümlülüklerin yerine getirilmesi

konusunda aktif bir denetim faaliyetini başlatmıştır. Böylelikle çocuğun yararları yasal düzenlemelerde diğer bütün yararların önünde görülmüştür. (Akyüz, 2018; Balta, 1998; İnan 1968).

Başlangıçtan günümüze kadar aileyi yaşamın ve toplumun temel birimi kabul eden Türklerde, çocuk haklarının kökeni Batılı oluşumlardan çok öncesine dayanmaktadır. Müslümanlığı 10. yüzyılda Türklerin kabul etmesinden önce tarih sahnesinde yerini almış olan en önemli devletler; Hun, Göktürk ve Uygur devletleridir. Bu devletlerde çocukların korunması ve eğitilmesi hususunda ortak özellikler vardır: Çocuklar cinsiyet ayrımı gözetilmeksizin aileleri tarafından benimsenmiş, çok sevilmiştir; toplumun töresine göre eğitilip toplumsallaştırılmıştır; cesaretli, bilgili ve büyüklere saygılı olma ilkeleri doğrultusunda yetiştirilmiştir; göçebe kültüründe yaygın meslek eğitimi içerisinde usta-çırak ilişkisine göre biçimlendirilmiş meslek edinimleri sağlanmıştır (Akyüz, 2018).

Türklerin 10. yüzyılda Müslümanlığı kabul etmeleri ile her alanda olduğu gibi çocuğun korunması ve eğitimi alanında da İslam Hukuku etkisini göstermeye başlamıştır. Felsefe ve çeşitli bilimlerdeki derin görüşleri nedeniyle kendisine Aristo'dan sonra "ikinci öğretmen" denilen Farabi eğitim konusunda günümüz düşünürlerine benzer düşünceler ileri sürmüştür. Çocukların korunması ve eğitimi konusunda tıp ilimi dışında eğitim ile ilgili de söz sahibi olan ve Batı'yı etkilemeyi başaran İbnî Sina ve bir sıbyan (çocuk) mektebi öğretmeni olan Amasyalı Hüseyinoğlu Ali; günümüz eğitim düşünürlerinin görüşlerine yine benzer düşünceler ileri sürmüşlerdir (Akyüz, 2018).

2.3.3.2. Yeni Hukuk Sistemlerinde Çocuk Haklarının Tarihsel Gelişimi

Çocuk haklarının gelişimi yaklaşık 15. yüzyıla dayanır. 15. yüzyılın sonlarında İspanyol filozof Vives, çocukların korunmasına ilişkin ilkeler ortaya atmıştır. Bu ilkeler hukuksal bir nitelik taşımaktan ziyade, eğitimsel ilke niteliğindedir (Uçuş, 2009). Yeniçağdan itibaren ise çocuk hakları hukuksal bir kurum olarak ele alınmaya başlanmıştır. Çocukların korunması fikrinin geniş kitlelerce benimsenmesinde ise Ortaçağdan beri Batı ülkelerinde yayılmaya başlayan hümanist düşünceler, doğal hukuk anlayışı ve Fransız Devrimi etkili olmuştur. Batı hukukunda Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda devletler çocukların korunması ile daha çok ilgilenmeye başlamış ve bunu takiben yeni gelişmelerle beraber ÇHS ışığında son yıllarda Almanya, İsviçre, Fransa, Avusturya ve İtalya gibi Avrupa ülkelerinin Medeni Kanunlarında yeni düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemelerde özellikle temel olarak evlilik içi ve dışı

çocuk kavramının kaldırılması, velayet yetkisinin çocuk hakları ve çocuğun yüksek yararı ile sınırlandırılması, velayetin kullanılmasında anne ve babaya eşit hak tanınması ve çocuğa ergin olmadan din ve inanç özgürlüğü tanınması öne çıkmaktadır (Akyüz, 2018).

Türk Hukuk sisteminde, çocuklar için özel bir anlam ifade eden 1929 yılının yeri ayrıdır. 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı dünyanın çocuklarına ithaf edilerek ve bayram olarak ilk kez bu tarihte kutlanmaya başlanmıştır. Ayrıca 1929 yılının Nisan ayında dokuz maddelik bir talep listesi hazırlayan 4 bin çocuk ilk kez Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne başvurarak haklarını istemiştir. Cumhuriyet Döneminde çocukların korunması amacını da içeren ilk yasal düzenleme 1926 tarihli Türk Medeni Kanunudur; çocuğun korunmasına yönelik düzenlemelere örnek olarak m. 272, 273, 274 ve 277 maddeleri verilebilir. Yine 1926'da çıkarılan Türk Ceza Kanununda da çocuğun korunması ve istismarının önlenmesine yönelik düzenlemelere yer verilmiştir. Suç işleyen çocuğun korunmasını düzenleyen hükümler m. 53, 54 ve 55'te; çocuğun mağdur olması nedeniyle korunmasını düzenleyen hükümler ise m.180, 182, 414, 436, 457, 473 vd. maddelerde yer almıştır. Ancak Ceza Kanununun Türk Hukuk düzenine, korunmaya muhtaç çocuklar ile suçlu çocukların ayrı olarak ele alınması şeklinde bir düzenleme getirmesi sonucunda, çocukla ilgili politikalarda bütünsellik ilkesinden uzaklaşmıştır. Bunun sonucunda korunmaya muhtaç çocuklarla ilgili sosyal refah sistemi ile suçlu çocuklarla ilgili adalet sistemi birbirinden kopuk olarak gelişme göstermiştir (Balta, 1998; Uluğtekin, 1994).

İkinci Dünya Savaşını takip eden yıllarda, sosyal alanda yapılan gelişmeler Türkiye'de de görülmeye başlanmış ve korunmaya muhtaç çocuklarla ilgili bir takım önlemler alınmaya başlanmıştır. Öncelikle çocukların korunmasını amaçlayan hükümlerin mevzuatta dağınık olarak yer alması ve devletin yardım ve gözetimi olmadan bu sorunun çözülemeyeceğinin anlaşılması üzerine 23.05.1949 tarihinde 5387 sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar Kanunu çıkarılmıştır. Bu kanun Türkiye'de çocuğun ve haklarının korunmasıyla ilgili olarak çıkarılması yönünden ilk özel kanundur. Kanunun uygulanmasında bazı aksaklıklar yaşanması nedeniyle, 24.05.1957 tarihinde 6972 sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar Kanunu ile yürürlükten kaldırılmıştır. 6972 sayılı Kanun; sadece kimsesiz çocukları kapsamına almıştır ve bunun sonucu olarak da suçlu çocuk-korunmaya muhtaç çocuk ayrımını ortadan kaldırmadığı gibi, suçlu veya suçsuz tüm çocukların refahı amacına da hizmet edememiştir. Ayrıca 0-6 yaş grubundaki çocukların korunması görevini Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na, 7-18 yaş grubundaki çocukların korunmasını ise Milli Eğitim Bakanlığı'na bırakarak çocuğun bir bütün

olarak ele alınmasını zorlaştırmıştır. Aynı dönemde, haklarında korunma kararı verilen çocukların yetiştirilmesi yetkisi de Koruma Birlikleri'nin kurmuş oldukları kurumlar ile Çocuk Esirgeme Kurumu arasında bölünmüştür (Balta, 1998; Uluğtekin, 1994).

1983 tarihli ve 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu ile 6972 sayılı Kanunu yürürlükten kalkmıştır. 2828 sayılı Kanunla Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü, Korunmaya Muhtaç Çocukları Koruma Birlikleri ve Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu birleştirilmek suretiyle; yerine kamu tüzel kişiliğine sahip olan Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) kurulmuştur. Bunun sonucunda ise yerel yönetimler ve gönüllü kuruluşlar arasında paylaşılan korunmaya muhtaç çocuğa hizmet verme yetki ve görevi, devletçi bir yaklaşımla sadece SHÇEK'e bırakılmıştır ve korunmaya muhtaç çocuğun tespiti, incelenmesi, bakım ve gözetimi konularında SHÇEK'e geniş yetkiler verilmiştir (Balta, 1998).

Suçta sürüklenen çocuklar hakkında uygulanacak güvenlik tedbirlerinin usul ve esasları, korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında alınacak tedbirleri ve çocuk mahkemelerinin kuruluş görev ve yetkileri, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu ile düzenlenmiştir. 2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu Kanunu'nda düzenlenen hususları da kapsayacak şekilde daha kapsamlı hale gelmiştir (Artuç ve Gedikli, 2006). 12.10.1983 tarihli 2916 sayılı Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu (ÖMÇK), sadece özürlü çocuklara ilişkin olarak hazırlanmıştır. Bu kanunla özürlü çocukların eğitilmeleri, iş ve meslek sahibi olabilmeleri ayrıca çevre ve topluma uyum sağlayabilmelerine yönelik esaslar düzenlenmiştir. Çıraklık ve mesleki eğitim kanunu ise 1986 yılında çıkarılmıştır. Aile içi şiddeti önlemek amacıyla 14.01.1998 tarihli 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun, ailesi tarafından istismara uğrayan çocukların korunması amacını gerçekleştirmeye yönelik önemli bir adımdır (Balta, 1998).

Türkiye'de çocukların anayasal güvenceye kavuşturulması ise 1961 Anayasası ile gerçekleşmiştir. Bu anayasa ile hukuk mevzuatına giren sosyal haklar ve sosyal devlet ilkesinden hareketle, devlet ve diğer kamu kuruluşları çocuğun korunması için gereken tedbirleri almakla görevlendirilmiştir (m. 35/2). 1982 Anayasası ile de cumhuriyetin temel niteliği olmaya devam eden sosyal hukuk devleti ilkesi gereğince, çocukların korunması hususundaki düzenlemelere devam edilmiştir. Ancak sosyal hukuk devletinin dayanaklarından biri olan sosyal güvenlik görevi devletin mali gücüyle sınırlandırılmıştır. Buna göre devlet mali kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde ve ekonomik istikrarın korunmasını da gözetmek suretiyle

anayasanın sosyo-ekonomik alanda kendisine verdiği görevleri yerine getirecektir (m. 65) (Balta, 1998).

Ayrıca Anayasa’da yapılan 2010 tarihli değişiklik ile 10. maddesindeki düzenlemede “Çocuklar, yaşlılar, özürllüer, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz.” denilerek çocuk hakları konusunda güncel bir gelişme yaşanmış ve çocuk haklarının korunmasına anayasal düzlemde yer verilerek güçlendirilmiştir. Ayrıca Anayasa’nın 74. Maddesi ile 2010 tarihinde metne işlenen ancak fiilen 2012 tarihinde kamu tüzel kişiliğine sahip ve özel bütçeli bir kurum olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı’na bağlı kurulan Kamu Denetçiliği (Ombudsmanlık) kurumu idarenin işleyişi ile ilgili şikâyet üzerine idarenin her türlü eylem ve işlemleri ile tutum ve davranışlarını bazı yönlerden incelemekle görevlendirilmiştir. Bu inceleme, insan haklarına dayalı adalet anlayışı içinde hukuka ve hakkaniyete uygunluk yönlerinden incelemek, araştırmak ve idareye önerilerde bulunmak ile sınırlandırılmıştır. Bu bakımdan çocuk hakları ile ilgili herhangi bir idari işlemde şikâyetçi olunması konusunda da bu kurumun görevli olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Flekkoy’e göre (2002) ombudsman çocuk üzerinde etkili karar verme yetkisine sahip organlara yakın ve çocukların sesi olmalıdır.

Türk Hukuk düzeni incelendiğinde, çocuğun öneminin ve gereksinimlerinin dikkate alındığı görülmektedir. Ancak bunların uygulamaya geçirilmesinden kaynaklanan bazı sorunlar söz konusudur. Bu sorunlardan belli başlıları, örgütlenmede yaşanan aksaklıklar, yetki ve sorumlulukların açık bir şekilde tanımlanmamış olması, mali açıdan yetersizlikler, etkili bir koordinasyon sürecine kurum ve kuruluşların katılmaması, alanında uzman kişilerin ve istatistiki verilerin yetersizliği şeklinde ifade edilebilir. Olumsuzlukların giderilmesi; hizmetlerin sürekliliği, etkinliği ve yeterliliğinin sağlanması ile mümkün olacaktır (Günaydın, 2008).

2.4. Çocuk Hakları Konusunda Uluslararası ve Ulusal Düzenlemeler

Çocuk hakları konusunda uluslararası ve ulusal düzenlemeler mevcuttur. Bu bölümde çocuk haklarına ilişkin uluslararası hukuktaki düzenlemelere öncelikle yer verilmiştir. Sonrasında aynı konuya dair ulusal hukuktaki düzenlemeler ele alınmıştır.

2.4.1. Uluslararası Düzenlemelerde Çocuk Hakları

Uluslararası hukukta çocuğun kişilik değerlerini şu veya bu yönüyle koruyan ikili ya da çok taraflı pek çok sözleşme yapılmıştır. Bunların en önemlilerine başlıklar halinde bu bölümde değinilmiştir. Buna ek olarak Birleşmiş Milletler ÇHS daha ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

2.4.1.1. Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi

Bu Bildirge, çocuğun gelişmesi korunması, eğitilmesi, kardeşlik ve barış ruhu içinde yetiştirilmesi ilkelerini içeren beş maddeden oluşmaktadır.

- 1- Çocuk bedenen ve ruhen tabii bir suretle gelişmesine olanak sağlayan müsait şartlar içinde bulundurulmalıdır.
- 2- Acıkan çocuk beslenmelidir. Hasta çocuk tedavi edilmelidir. Fikren geri kalan çocuk teşci edilmelidir. Yoldan çıkmış çocuk doğru yola getirilmelidir. Yarı terkedilmiş çocuk himaye altına alınmalı ve yardım görmelidir.
- 3- Çocuklar felaket zamanında öncelikle yardım görmelidir.
- 4- Çocuk hayatını kazanabilecek bir hale getirilmelidir ve her türlü istismara karşı korunmalıdır.
- 5- Çocuk yeteneklerini hemcinslerinin hizmetine adayacak bir ruh ve düşünce içinde yetiştirilmelidir (Akyüz, 2018).

Uluslararası alanda çocukların korunmasına yönelik yapılan ilk düzenleme olması dolayısıyla önemli görülen bu Bildirge Türkiye Cumhuriyeti adına Atatürk tarafından imzalanmıştır. Bu bildirge sonraki yıllarda genişletilerek 1959'da Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'na kabul edilen Çocuk Hakları Bildirgesi'nin temelini oluşturmuştur (Günaydın, 2008).

2.4.1.2. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi

Birleşmiş Milletler Örgütü kurulduktan sonra Sosyal Sorunlar Meclisi adı altında çocukların korunması sorunlarını incelemek üzere bir meclis oluşturulmuştur. Bu meclis 3 Nisan 1950 tarihinde yaptığı toplantıda, Cenevre Bildirgesi'nin İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ndeki esaslara göre yeniden düzenlenmesine karar vermiştir. Hazırlanan tasarı Birleşmiş Milletler'e üye devletlere incelemeleri için gönderilmiştir. Bunun sonucunda öneriler değerlendirilmiş Bildirge, 20 Kasım 1959'da Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda oybirliği ile kabul edilerek çocuk haklarını konu alan ikinci evrensel düzenleme olma unvanını edinmiştir (Akyüz, 2018). 10 ilkedan oluşan Bildirge'nin kabulünde çocukların sürekli gelişme gösterdiği bilincinin yerleşmesi, çocukların erişkinlerden farklı olarak fiziksel ve psikolojik özelliklerinin olduğu, çocukların bakımının toplumsal açıdan bir sorun olduğu ve

tüm bireylerin bu sorumluluğu yüklenmesi gerektiği düşünceleri rol oynamıştır (Akyüz, 2018).

2.4.1.3. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, uluslararası hukukta çocuk haklarını düzenleyen temel yasal metin olma özelliği taşımaktadır. Sözleşme, çocukların bakım ve hayır işlerinin pasif nesnelere olmasına yönelik algıyı değiştirmiştir (UNICEF, 2008). Sözleşme, standart ve yükümlülükleri pazarlık konusu yapılamayan ve üzerinde mutabakata varılmış bir belge niteliğindedir. Belge, hiçbir ayırım gözetmeksizin bütün çocukların haklarını tanımaktadır (Uçuş, 2009). ÇHS ile birlikte, çocuk hakları yeni boyutlar kazanmıştır. Sözleşme, ayrıca çocukların sosyal ve siyasi haklara katılımını sağlamakla birlikte, devletlerin, çocukların kısıtlanması ve temsil edilmesine ilişkin konularının değiştirilmesine yardımcı olmaktadır (Roche, 2005).

ÇHS'yi devletlerin onaylamasının ardından kendi yasalarını da sözleşme ile aynı düzleme getirmeleri bir zorunluluktur. Ancak elbette ki çocuk hakları ile ilgili ölçüleri ve ilkeleri bu noktada daha yüksek olan ülkelerin kendi ilkelerini uygulamaları doğaldır. 193 devlet tarafından onaylanan ÇHS, devletleri onayladıkları için sorumlu tutmaktadır. Türkiye ise Sözleşme'yi 9.12.1994 tarihinde onaylamış ve 27.01.1995 tarihinde Sözleşme Türkiye'de bir kanun olarak yürürlüğe girmiştir. Bununla beraber Türkiye Sözleşme'nin 17., 29. ve 30. maddelerine Lozan Antlaşması ve Anayasa çerçevesinde çekince koyduğu görülmektedir (Akyüz, 2018).

2.4.1.3.1. ÇHS'nin genel özellikleri.

ÇHS, önsöz ve üç kısımdan oluşmaktadır. ÇHS'nin önsözünde, çocukların özel bir önem ve özenle savunulmasından dolayı korunması gerektiği, Birleşmiş Milletlerin temel ilkeleri ve insan hakları sözleşmeleri ile bildirelerine atıf yapılarak belirtilmiştir. Önsözde ayrıca bir konu başlığı da ele alınmıştır. Buna göre çocuğun aile korumasına sahip olması gerekliliği belirtilerek hoşgörü, özgürlük, eşitlik ve dayanışma ruhuyla yetiştirilebilmesinin onun bireysel bir yaşam sürebilmesinde etkili olduğu dile getirilmiştir. Çocuğun dünyaya gelmeden önce ve sonrasında gerekli yasal düzenlemelerle korunması gerektiği yine önsözde ele alınmıştır (Günaydın, 2008). Ayrıca devletin aileye çocuğun

korunması konusunda yardım edeceği vurgulanmıştır (Akyüz, 2018). Uluslararası işbirliğinin belirleyici rolü, çocuk haklarının güvenceye alınmasında yine önsözde değinilen hususlar arasındadır.

On sekiz yaşından küçük çocukların yaşatılmaları, geliştirilmeleri, korunmaları ve katılımlarının sağlanması için sahip olmaları gerekli haklar ile bunların gerçekleştirilmeleri konusunda devletlere düşen görevler, sözleşmenin birinci kısmında düzenlenmiştir. (m. 1–41) (Akyüz, 2018). Sözleşme’de yer alan hakların yetişkinlere ve çocuklara uygun araçlarla taraf devletlerce öğretilmesi yükümlülüğü ile Sözleşme’nin yürürlüğe girmesi ve Sözleşme’ye uyulması noktasında izlenmesi gerekli olan kurallar ise ikinci ve üçüncü kısımda ele alınmıştır. (m. 42–54). Çocuklar için ortak iyinin elde edilmesi bu belgede öneri biçiminde yer almaktadır (Akyüz, 2018). Sözleşme’nin temel ilkeleri ayırım gözetmeme (m. 2), çocuğun en yüksek yararı (m. 3), yaşam hakkı, gelişme hakkı (m. 6) ve çocuğun görüşlerine saygı (m.12) ilkelerinden oluşmaktadır. Yaşam, gelişme, korunma ve katılım üst başlıkları altında ise Sözleşme’de yer alan diğer ilke ve hükümler toplanmaktadır. Sözleşmenin 42–54. maddeleri uygulama esaslarını içermektedir. Kuşkusuz sözleşmenin hayata geçirilmesinde 42. maddenin önemi büyüktür. Bu madde taraf devletlere, sözleşmenin ilke ve hükümlerinin çocuklar ve yetişkinlere yaygın olarak öğretilmesini sağlama yükümlülüğü getirmiştir (Aras, Birinci ve Uluç, 2001).

Sözleşmenin izleme organı Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesidir. Taraf devletlerce sözleşme uyarınca sunulması gereken ilk ve periyodik raporlarla ilgili Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi, kılavuz hazırlamıştır. Bahsi geçen kılavuzda alınan ve öngörülen önlemleri taraf devletlerin sözleşme ilke ve hükümlerinin öğrenilmesini sağlamak amacıyla belirtmeleri istenmiştir (Aras ve diğerleri, 2001). Sözleşmenin ulusal, yerel, azınlık veya yerli dillere çevrilme ölçüsü, sözleşmeyi açıklayan radyo ve televizyon programlarının ve basılı yayınların sayısı, sözleşmeyi genel kamuoyuna ilan etmek için alınan önlemler, rapor döneminde yapılan parlamento veya hükümet toplantıları, atölye çalışmaları, seminer, sözleşmenin okul müfredatlarına yansıtılma ve ana baba eğitimi, programlarında dikkate alınma ölçüsü, sözleşmenin tanıtılması kampanyalarına hükümet dışı kuruluşların katılımının sağlanması, sözleşme hakkında kamu görevlilerine eğitim verilmesinin yanında öğretmenler, yargıçlar, psikologlar, sosyal hizmet uzmanları gibi çocuklarla ve çocuklar için çalışan meslek gruplarının eğitilmesi amacıyla alınan önlemler konusunda bilgiler taraf devletlerden talep edilmiştir (Hodgkin ve Newell 2003). Bu Sözleşme’nin Türkiye’deki uygulamalarının izlenmesi ve koordinasyonundan SHÇEK Genel Müdürlüğü sorumluydu. Halihazırda

Cumhurbaşkanlığı 1 numaralı Kararnamesi kapsamında Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı konu ile ilgili görevleri yürütmektedir.

2.4.1.3.2. ÇHS'nin temel ilkeleri ve sözleşme'nin çocuklara tanıdığı haklar.

Sözleşmede, birçok konu başlığında anlaşmaya varılmıştır. Ama bunlardan dördü temel ilkeler olarak ön plana çıkmaktadır. Bunlar; çocuğun yaşama ve gelişme hakkı, çocuğun yüksek yararına öncelik tanınması, ayrımcılık yasağı, ve çocuğun görüşlerinin dikkate alınması ve katılım hakkıdır.

Ayrımcılığın Önlenmesi: İnsanların haklara eşit bir şekilde sahip olma ve haklardan eşit bir şekilde istifade edebilmelerini önleme amacı taşıyan ya da aynı sonucu verecek uygulamaların yapılması ayrımcılıktır. Her durumda haklar ve özgürlüklerden eşit biçimde yararlanma birebir aynı tutumun alınması anlamına da gelmez. Bu nedenle ayrımcılığın önlenmesi ilkesi; bazı kesimlere mensup çocuklara yönelik tutum ve muamelelerde makul ve nesnel ölçütlerde olan meşru farklılaşmaları ve hak eşitsizliğini düzeltici olumlu eylemleri engellemez (Akyüz, 2018). Bu noktada Taraf Devletler de çocukların veya ana babalarının sahip oldukları ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da başka düşünceler, doğuş ve diğer statüler gibi nedenlerle hiçbir ayırım gözetmeksizin onlara Sözleşme'de yazılı olan hakları tanır ve taahhüt ederler (m. 2). Bununla birlikte, Sözleşme çerçevesinde meşru bir amaca yönelik olarak benimsenen tutumlardaki farklılaşma ayrımcılık anlamına gelmez (Günaydın, 2008). Ancak Sözleşme; bütün çocukların; kim olduklarına, nerede doğduklarına, dinlerine, cinsiyetlerine ya da sosyal kökenlerine bakılmaksızın haklarını tanımlamaktadır bu nedenle on sekiz yaşın altındaki tüm çocukların hiç bir ayırım gözetilmeksizin tüm ihtiyaçları karşılanmak zorundadır (Franklin, 1993). Bu bakımdan ayrımcılık yasağına dair ilkelerin hukuki düzenlemelerde yer almasının gerekli fakat yeterli olmadığı ve bunun uygulamada da taraf devletler tarafından çeşitli yöntemlerle hayata geçirilmesinin bir zorunluluk olduğu bu noktada söylenebilecektir.

Yaşam ve Gelişme Hakkı: Kişinin varlığının çeşitli etkilerle bozulmasına engel olabilmesi ve fiziksel ve ruhsal bütünlüğünü koruyabilmesi yaşam hakkı olarak tanımlanmaktadır. Her çocuk yaşam hakkına sahiptir (m. 6). "Gelişme" kavramı çocuğun yetişkinlik dönemine hazırlanması ve çocukluk dönemi için elverişli koşulların oluşturulması olarak ele alınabilir. Devletler Sözleşme'ye göre, çocuğun toplumda özgür bir birey olarak yaşamını sürdürmesi için gerekli önlemleri almakla ve çocuğun bedensel, ruhsal, zihinsel,

ahlaksal, psikolojik ve toplumsal gelişimini insanın saygınlığı ile uyumlu biçimde gözetme yükümlülüğü altındadır (m. 27). Taraf Devletler çocuğun yaşam ve gelişimini mümkün olan en üst düzeyde güvence altına almak zorundadır. Çocuğun yaşamı ve azami gelişmesi açısından çocuğu cinsel istismar ve sömürü dâhil her türlü şiddetten koruyan Sözleşme hükümleri önemlidir. Sözleşme'nin getirdiği yükümlülüklerin çoğu, çocuğun gelişmesi ile ilgili olup özellikle sağlığa, yeterli yaşam standartlarına, eğitime ve boş zamana ilişkindir (Günaydın, 2008). Özellikle çocuk mevzu bahis olduğunda insan onuruna uygun bir şekilde yaşam sürmesi yönünde çocuklara yönelik çabaların yaşama hakkının sağlanması ile beraber sürdürülmesi gerekmektedir (Akyüz, 2018).

Çocuğun Yüksek Yararına Öncelik Tanınması: Bu ilkeyi çocuğun en yüksek derecede menfaatinin ve güvenliğinin bedensel, zihinsel, ahlaksal, duygusal, kültürel, sosyal, ekonomik ve hukuksal bakımlardan korunması ve geliştirilmesi olarak tanımlamak mümkündür. (Günaydın, 2008). Bu durum yarar çatışmalarında çocuğun tarafının tutularak onun çıkarına işlemlerin yapılması olarak yorumlanabilir (Akyüz, 2018). Sözleşme'ye göre; tüm devlet erkleri ya da özel sosyal yardım kuruluşları, tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, “çocuğun en yüksek yararı” temel düşüncedir. Ana baba, vasi ya da diğer çocuktan sorumlu kişilerin hak ve ödevlerini de göz önünde tutarak, çocuğun esenliği için gerekli koruma ve bakımı sağlamayı taraf devletler üstlenir ve bu amaçla uygun yasal ve idari önlemleri alırlar (Günaydın, 2008). Bu bakımdan on sekiz yaşın altındaki tüm çocukların çocuğun yüksek yararı ilkesi gözetilerek tüm ihtiyaçları karşılanmak zorundadır (Franklin, 1993).

Çocuğun Görüşlerine Saygı Gösterilmesi ve Katılım Hakkı: Katılım, bireyin hem kendi yaşamını hem de toplumu etkileyen kararlarını paylaşması olarak tanımlanabilir (Akyüz, 2018). Katılımcılık, düzeyi ve şekli farklılık gösterse bile demokratik bir mekanizmanın özünü oluşturmaktadır. Gençleri dinlemek ve onları ciddiye almak, çocuğun gelişimini çoğaltan, korumasını güçlendiren, demokrasi anlayışını geliştiren, herkes için faydalı sonuçlar veren, temel bir insan hakkıdır (Lansdown ve Karkara, 2006). Katılımcılık dört farklı aşamadan oluşmaktadır: Bunlar bilgi paylaşımı, danışma, karar alma ve uygulama başlatma şeklindedir (Lane, 1995). Bu aşamaları kapsayacak şekliyle katılım hakkı ilk kez Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ile gündeme gelmiştir. Sözleşme'de kendini ilgilendiren bütün konularda belirli bir görüş oluşturma yeteneğine sahip her çocuğun, görüşlerini serbestçe ifade edebilmesi, bu görüşlere yaşı ve olgunluk derecesi göz önüne alınarak gereken önemin verilmesi

öngörülmüştür (m. 12). Ayrıca herhangi bir adli veya idari konu çocukla ilgili ise çocuğun doğrudan doğruya veya temsilci aracılığıyla ya da uygun bir makam yoluyla dinlenme hakkı tanınmaktadır. Bu hak çocuğa kendi başına geleceğini tayin hakkını değil, kararlara katılma hakkını verir (Günaydın, 2008). Bu bağlamda haklara imkân vermek, çocukları diktatör yapmaz. Bu onları dışlamak ve kötülemekten ziyade değerleri ve sosyal yapıları içeren ve yaşamlarında bir katılımcı olarak kabul edilen kişisel ve sosyal ilişkileri yaratan bir olgudur (Akt: Jenkins, 1999: 156-157).

Özetle; Sözleşme, toplumun çocuklara karşı sorumluluklarını hukuksal çerçeveye kavuşturan tarihsel bir belge olarak nitelenebilir. Yaşam, sağlık ve eğitim alanlarında gözetilecek en az standartları belirlemenin yanı sıra bu Sözleşme, evde ya da işyerinde, savaş sırasında ya da iç çatışma dönemlerinde, fiziksel ve cinsel nitelikte olanlar dâhil şiddet ve sömürüye karşı çocuklara açık bir koruma getirmeyi hedeflemektedir (Ballar, 1998, 71). Ayrıca; Sözleşme, toplumun mutluluğu ve geleceğinin korunmasını amaçlamakta ve çocukların her yönden nitelikli ve bilinçli bireyler olarak yetiştirilmesine dönük bir yatırımdır (Cılga, 2001).

Yukarıda bahsedilen temel ilkeler haricinde Sözleşme’de, çocuk istismarı ve ihmalinin önlenmesi, çocuğun kimliğinin korunması, çocukların yasa dışı yollarla ülke dışına çıkarılmasının önlenmesi, ailenin yeniden birleşmesi, dinlenme-boş zaman değerlendirme ve kültürel etkinliklere katılımlarının sağlanması, düşünce-vicdan ve din özgürlüğüne saygı gösterilmesi, dernek kurma ve katılma hakkı, ana-babanın yönlendiriciliği ve çocuğun yeteneklerinin gelişmesine saygı gösterme, ailesiz çocukların korunması, evlât edinmede çocuğun yararının gözetilmesi, isim alma ve vatandaşlık edinme hakkına sahip olması, özürlü çocukların onurlu bir yaşam sürmesi için bakım ve eğitim olanaklarına kavuşturulması, mülteci çocuklara özel koruma ve yardım sağlanması, azınlıklara ve yerli halklara mensup çocukların kendi kültürlerinden yararlanması ve dinlerinin gereğini yerine getirmesi, sağlık ve sosyal güvenlik hizmetlerinden en üst düzeyde yararlanma, anne-baba ile birlikte yaşama hakkı, çocuğun yeterli bir yaşam standardına ulaşmasının sağlanması, çocuğun eğitim hakkı ve hedeflerinin geliştirilmesi, çocuk hakları ile ilgili geçerli ulusal ve uluslararası yasalarda yer alan standartlardan daha üstün standarda sahip olanların geçerli olması ilkeleri ve daha birçok konu üzerinde anlaşmaya varılmıştır (Akarslan, 1998; Akyüz, 2018).

2.4.1.3.3. ÇHS'nin çocuklara tanıdığı ekonomik, kültürel ve sosyal haklar.

Ekonomik, sosyal, kültürel haklar, pozitif ya da isteme hakları olarak ele alınmaktadır. Buna göre bu haklar hem üretilen ürün ve hizmetlere ulaşabilmek hem de bunlardan yararlanmaya ilişkin haklar olması bakımından diğer haklardan ayrılmaktadır. ÇHS'yi bu perspektifte değerlendirmek gerekirse temel sağlık ve eğitim hakkı ile yeterli beslenme hakkı bu tür ekonomik, sosyal, kültürel haklar arasında sayılabilecektir. Ekonomik, sosyal ve kültürel hakları uluslararası düzenlemeler ayırmakla birlikte, bu hakların kişisel ve siyasal haklarla bir bütün oluşturduklarını kabul etmektedirler. İki hak grubu arasında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu işlevsel bağlılık bulunduğunu, kişi özgürlüklerinin ekonomik, sosyal, kültürel haklar olmaksızın anlam taşımayacağını vurgulamaktadır (Akyüz, 2018).

Kişinin toplum içinde gelişmesini sağlamaya yarayan hakların ekonomik, sosyal ve kültürel haklar olarak ele alınması geleneksel kişi haklarından bu hakkın farkını ortaya koymaktadır. Kişisel haklar ve özgürlükler bireyi yalnızca kendi kişisel bağlamında ele alırken, ekonomik ve sosyal haklar bireyi toplumsal bir varlık olarak değerlendirir. Bu konudaki temel anlayış, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 29. Maddesinde de belirtildiği gibi, bireyin toplumun katkısı olmaksızın gelişemeyeceği varsayımdır (Akıllıoğlu, 1995). ÇHS, kişisel haklarla ekonomik ve sosyal haklar arasındaki bu ayrımı örtülü biçimde tanımaktadır (Akyüz, 2018).

Taraf devletlere, Sözleşme'nin 24. maddesi, “bebek ve çocuk ölümlerini azaltma, hastalıklarla mücadele etme, eğitim hakkını gerçekleştirme” yükümlülüğü getirirken, 4. Madde konu ile ilgili ülkelerin bu yönde alacakları tedbirlerin eldeki kaynaklarla en üst düzeyde olacağını belirtmiştir. Buna göre, çocuğun yüksek yararı gözetilerek on sekiz yaşın altındaki tüm çocukların hiç bir ayırım gözetilmeksizin tüm ihtiyaçları karşılanmak zorundadır. Devletler çocukların haklarının eksiksiz biçimde yerine getirilmesinden ve bu haklara saygı gösterilmesinden yükümlüdür (UNICEF, 2008).

Ülkenin ekonomik durumu ile yakından ilgili olan ekonomik ve sosyal hakların gerçekleştirilmesi kaynaklara bağımlıdır. Bazen öyle durumlar olur ki, ülkenin ekonomisi herkesin yeterli beslenme ya da sağlık olanaklarına kavuşturulmasını sağlayacak kaynaklara sahip olmayabilir. Bir başka deyişle devletler ellerindeki kaynakları azami oranda kullanacak ve yetmediği takdirde gerekirse uluslararası işbirliğinden yararlanacaklardır (Akyüz, 2018).

İnsan hakları sözleşmeleri tarihinde bu durum önemli bir adımdır. Çünkü ekonomik ve sosyal haklara, bu hakların fiilen yaşama geçirilmesiyle ilgili bir boyut getirmekte ve bu

hakların ne ölçüde gerçekleştiği konusunda devletlerin sorgulanması yolunu açmaktadır. Sözleşme'nin 4. maddesindeki bu hüküm, Sözleşme'yi onaylayan bütün ülkelerin ulusal kaynaklar nezdinde çocuk haklarına birinci önceliği tanımada fikir birliğine vardıkları anlamına gelir. Ayrıca eğer Sözleşme'yi onaylamışlarsa, ekonomik açıdan daha gelişmiş ülkeler, kaynakların sınırlı olduğu ülkelerde bu hakların güvence altına alınmasına yardımcı olabileceklerdir (Akyüz, 2018).

Şu halde ÇHS'de yer verilen ekonomik, sosyal ve kültürel hakların yaşama geçirilmesi hem uzun dönemli kalkınma politikasının temel hedeflerine, hem de aşırı yoksulluk, hızlı nüfus artışı ve çevresel bozulmanın yarattığı geriletici kısır döngüyü tersine çevirme görevine önemli bir destek sağlayacaktır. Dolayısıyla toplumun mutluluğu açısından da ekonomik ve sosyal hakların yaşama geçirilmesi devletin önemli bir görevidir (Akyüz, 2018). Sözleşme'de yer alan ekonomik, sosyal ve kültürel haklardan konuyla ilgili olması bakımından çocuğun eğitim hakkına bir sonraki bölümde yer verilmiştir.

2.4.1.3.4. Çocuğun Eğitim Hakkı.

Eğitim hakkının tüm haklar içerisinde ayrıcalıklı ve özel bir öneminin olması onun diğer hakların bilinmesinde kullanılmasında, geliştirilmesinde ve korunmasında kolaylaştırıcı bir rol oynamasından kaynaklanmaktadır (Akyüz, 2018). Uluslararası insan hakları hukuku içerisinde yer alan pek çok bildirme ve sözleşmede eğitim hakkına yer verilmiştir. Fakat bu düzenlemeler içinde eğitim hakkına ilişkin en kapsamlı düzenleme ÇHS ile ESKHS'dir.

ÇHS'nin 28 ve 29. Maddeleri çocukların eğitim hakkını düzenlemektedir. Bu maddelerdeki hükümler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 26. Maddesindeki ve ESKHS'nin 13. ve 14. Maddelerindeki ilkeleri tekrar etmekle beraber bu uluslararası metinlerden farklı olarak ÇHS, eğitim sisteminin yönetimi (m.28) ile eğitimin konusu (m.29) boyutlarını birbirinden ayırmıştır (Davila ve Naya, 2007).

ÇHS'nin 28. maddesi fırsat eşitliği temelinde çocukların eğitim hakkının gerçekleşmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Devletlerin bu madde kapsamında çocuklara ücretsiz zorunlu eğitimi sağlamak, uygun bütün araçları kullanarak yükseköğretimi yetenekleri doğrultusunda tüm çocuklara açık duruma getirmek, okulu terk oranlarını azaltmak, ortaöğretimi genel ve mesleki olmak üzere çeşitli biçimlerde örgütleyerek tüm çocuklara açık bulundurmak, eğitim ve meslek seçimine ilişkin bilgi ve rehberliği bütün çocuklara ulaştırmak, çocuğun onur ve saygınlığı ile okul disiplininin bağdaşır biçimde uygulanmasını sağlamak gibi görevleri

bulunmaktadır. Çocuklar ve gençler, yetenekleri ile orantılı olarak, yüksek derecede eğitim almaları konusunda bu madde kapsamında cesaretlendirilmelidirler (UNICEF, 2008).

Sözleşme'nin 29. maddesi çocuğun zihinsel ve bedensel yeteneklerinin, kişiliğinin, şartlar elverdiği ölçüde geliştirilmesini; insan hak ve özgürlüklerine saygı duyarak hoşgörü, anlayış, eşitlik, barış, dostluk ruhuyla yetiştirilmesini ve kendini özgür hissettiği bir toplumda yaşama etkin bir şekilde katılım sağlayarak sorumluluk üstlenecek biçimde hazırlanmasını öngörmektedir. Sözleşme'nin 29/1. maddesiyle getirilen değerlere uygunluk, öğretimin tam anlamıyla öğrenci merkezli olmasını ve tüm açılardan çocukların saygınlığına uygun düzenlenmesini gerektirir. Çocuk hakları açısından okulun eğitim ortamı ve fiziksel çevresi de önemlidir. Fiziksel çevre ve eğitim ortamı, çocuğun kendini güvende hissetmesine, kendine değer verilen bir yerde eğitildiğini düşünmesine yardımcı olacak biçimde düzenlenmelidir (Akyüz, 2018). Sözleşme'nin 29. maddesi çocuk merkezli bir öğretme ve öğrenme modelini öngörerek; öğrencilerin eğitim sürecine aktif biçimde katılacakları, kendi başlarına sorunlarını çözebilecekleri, yaşam boyu öğrenerek doğru kararlar verebilecek özgüveni kazanacakları bir yapıyı gündeme getirmektedir. Sahip oldukları haklar konusunda bilgilendirilen çocukların, yetişkinlik yıllarında da hakları kullanma, korunmasını sağlama ve başkalarının haklarına saygı duyma konusunda bilinçli insan olacakları varsayımını 29. madde benimsemiştir (Kepenekçi, 2000, 26). Ayrıca bu madde ile herhangi bir ayrımcılık ya da saygısızlık nedeniyle insan haklarının ihlal edilmemesi amaçlanarak özgür ve hoşgörülü bir toplumun desteklenmesi benimsenmiştir (Davila ve Naya, 2007).

ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili 28 ve 29. maddeleri, Sözleşme'deki tüm hakları kapsayan dört temel ilkeyle birlikte uygulanmalıdır. Bu ilkeler yukarıda da bahsedildiği üzere ayrımcılık yasağı, yaşam ve gelişme hakkını gerçekleştirmek, çocuğun yüksek yararına öncelik tanımak ve çocuğun görüşlerine önem vererek ona katılma hakkı sağlamaktan ibarettir (Akyüz, 2018). Sözleşme böylelikle, bugünkü durumunu ve geleceğini ilgilendiren kararlara katılma hakkını çocuğa tanıyarak ve çocuğun hakları ile ana babaların ya da çocuk yaşatma, geliştirme ve koruma alanlarında sorumluluk sahibi diğer kişilerin hakları ve görevleri arasında bir denge kurarak, bu alanda var olan diğer anlaşmaların ötesine geçmektedir (Ballar, 1998). Ayrıca hem programlar hem de fiziksel çevre bakımından sözü edilen ilkelerin tümü eğitim sistemini ve bir okulu biçimlendirme noktasında oldukça geniş kapsamlıdır. Bir başka ifade ile ÇHS, çocuk haklarının temel alınmasını; eğitim planlamasının her aşamasında gerek tüm eğitim sistemi, gerekse tek tek okullar yapılandırılırken şart koşmaktadır. Daha açık bir ifadeyle şiddetten

arınmış, demokrasi ve hoşgörüyü geliştiren, öğrencilere yaşamlarını sorumlu yurttaşlar olarak sürdürebilecekleri yaşam becerileri kazandıran ortamları, eğitim sistemi sağlamalıdır. Yaşam becerileri kavramı, birlikte iş yapmayı, uzlaşmayı, iletişim kurmayı, karar vermeyi sağlayacak politik becerilerin yanı sıra; insanı çağdaş yaşamın sorunlarına karşı hazırlıklı kılacak eleştirel ve yaratıcı düşünce tarzı öğeleri de içerir (Akyüz, 2018).

2.4.1.4. Diğer Sözleşmeler

Çocuk haklarıyla ilgili gelişmeler, New York'ta Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 20 Kasım 1989'da çok sayıda devletçe benimsenip kabul edilmesiyle en üst düzeye ulaşmıştır (Serozan, 2017). Lahey (Den Haag) Antlaşmalarının ele aldığı en önemli konulardan biri çocuklara bakım nafakası bağlanmasında hangi ulusal yasanın uygulanacağı ve bu konudaki yargısal kararların tanınmasına ilişkindir. Bu konuda 1956–1958 anlaşmalarının ardından altı anlaşma daha yapılmıştır: Küçüklerin Korunmaları (1961), Evlat Edinme (1965–1993), Bakım Nafakası (1973), Çocuk Kaçırma (1980–1998). Türkiye Cumhuriyeti bu anlaşmaların tamamını imzalayıp onaylamıştır ve yürürlüğe sokmuştur. Ayrıca çocukların velayetine ilişkin kararların tanınması ve tenfizi ile çocukların velilerine iadeleri konusunda Avrupa Konseyi bünyesinde de 1980 ve 1997 yıllarında iki anlaşma yapılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti bu anlaşmaları onama yasasıyla iç hukukuna aktarmıştır.

Evlat Edinmeye İlişkin Kararların Tanınması, Uygulanacak Hukuk ve Kararların Tanınması Hakkında Sözleşme, 15 Kasım 1965'te La Haye'de kabul edilmiş; Çocukların Evlat Edinmesine Dair Avrupa Sözleşmesi, 24 Nisan 1967'de Strasbourg'da kabul edilmiştir. Ancak bu iki Sözleşme'de Türkiye tarafından onaylanmamıştır (Günaydın, 2008). Küçüklerin Ülkelerine Geri Gönderilmelerine Dair Avrupa Sözleşmesi, 28 Mayıs 1970 tarihinde La Haye'de kabul edilmiş ve Türkiye tarafından onaylanmıştır; Milletlerarası Unsurlu Çocuk Kaçırma Olaylarının Özel Hukuka İlişkin Veçheleri Hakkında Sözleşme, 25.10.1980 tarihinde La Haye'de kabul edilmiş ancak Türkiye tarafından onaylanmamıştır; Uluslararası Çocuk Kaçırmanın Hukuksal Veçhelerine Dair Avrupa Sözleşmesi, 1998 yılında Strasbourg'da kabul edilmiş ve Türkiye tarafından onaylanmıştır (Günaydın, 2008).

2.4.2. Türk Hukukunda Çocuk Haklarına İlişkin Düzenlemeler

Çocuğun ve çocuk haklarının korunmasının çağımızın en önemli sorunlarından birisi olması bu konunun çeşitli hukuki düzenlemelerle ele alınmasını zorunlu kılmıştır. Yukarıda ayrıntısı ile ele alınan uluslararası boyuttaki çocuk haklarına ilişkin düzenlemelerin yanı sıra Türk Hukuku'nda da konu ile ilgili düzenlemeler mevcuttur. Bu bağlamda çocuğun korunması ve çocuk haklarına dair temel ilkeler Türkiye Cumhuriyeti Anayasası başta olmak üzere mevzuatta kendine yer bulmuştur.

Çocuklarla doğrudan ilgili olmak üzere 1982 Anayasası'nda çok sayıda hüküm mevcuttur. 1982 Anayasası m. 5'te "*Devletin temel amaç ve görevleri... insanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmasıdır*"; madde 10'da "*Çocuklar, yaşlılar, özürlüler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz.*"; madde 41'de, "*Aile toplumun temelidir... Devlet ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması... için gerekli tedbirleri alır, teşkilâtı kurar*" hükümlerine yer verilmiştir. Değinilen bu hükümlerde aileye sunulacak hizmetler için örgütlenmeye gidilmesi ve idarece bu görevlerin yerine getirilmesi öngörülmektedir (Günaydın, 2008).

Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz (m.42) denilerek tüm bu hakların kullanılmasında kilit rol oynayan eğitim hakkı Anayasa ile güvenceye alınmıştır (Uğurlu ve Gülsen, 2014). 42. maddede "*Devlet, maddî imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır*" ifadesiyle yine eğitim öğretim hakkına dair düzenlemeler öngörülmüştür. 56. maddede sağlık hizmetleri ve çevrenin korunması, 59. madde sporun geliştirilmesi düzenlenmiş; "*Devlet gençleri alkol düşkünlüğünden, uyuşturucu maddelerden, suçluluk kumar ve benzeri kötü alışkanlıklardan, cehaletten korumak için gerekli tedbirleri alır*" hükmünü öngören 58. maddede ise gençlerin kötü alışkanlıklardan ve cehaletten korunmasına dair tedbirler alınmasının devletin yükümlülüğü olduğu kabul edilmiştir (Günaydın, 2008).

Korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılmasına ilişkin 61. Maddede "*Devlet, korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılması için her türlü tedbiri alır. Bu amaçlarla gerekli teşkilat ve tesisleri kurar veya kurdurur*" hükmüne yer verilmiştir. Bu hüküm ile

çocuğun gelişmesi ve yararlı bir birey olarak topluma kazandırılmasının devletin yükümlülüğünde olduğuna işaret edilmiştir (Günaydın, 2008).

62. maddede “*yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşlarının çocuklarının eğitimi, kültürel gereksinimlerinin karşılanması, anavatanla bağlarının korunması ve yurda dönüşlerinde yardımcı olunması*” gibi konularda devletin yerine getirmesi gereken görevler düzenlenmiştir. Çocuklar ile ilgili doğrudan hükümlere yer verilen yasalar ise Medenî Kanun, Millî Eğitim Temel Kanunu, Milli Eğitim Temel Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, Çocuk Koruma Kanunu, Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun, Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu’dur.

2.5. İlgili Araştırmalar

İlgili araştırmalar başlığı altında eğitim hakkı ve çocuk hakları konuları ile ilgili özellikle son yirmi yılda yapılan bazı çalışmalardan geçmişten günümüze doğru bir sıra gözetilerek aşağıda sunulmuştur. Bu bağlamda ilgili araştırmalar aşağıdaki şekildedir.

Çetinkaya’nın (1998) yaptığı “Öğretmenlerin ve Öğrencilerin Çocuk Haklarına Bakışının Değerlendirilmesi” başlıklı araştırma, çocuk haklarının bugünkü durumu ve istenen gelişmeler hakkında çocukların ve eğitimcilerin görüşlerini belirlemeyi amaçlanarak Türkiye’de öğretmenlerin ve öğrencilerin çocuk haklarına bakışı değerlendirilmiştir. Bu kapsamda yapılan anket sonuçlarına göre bütün haklar ev ve okul ortamında önemli görülmüş; ancak bu hakların ev ve okul ortamındaki varlık derecesi istenen düzeyden aşağı seviyededir. Öğrenciler hakların önem derecesine ve varlık derecesine okula oranla ev ortamında daha yüksek puan vermişlerdir. Öğretmenlerin çocuk haklarına bakışı öğrencilerin bakışı ile benzerlik göstermektedir. Ancak öğrenciler ev ve okul ortamında hakları öğretmenlere oranla daha önemli görmüşleridir. Öğretmenler ise ev ve okul ortamındaki hakların varlık derecesinin öğrencilere oranla aşağı seviyede olduğunu düşünmektedirler. Ayrıca özel okul öğretmenlerinin hakların korunmasına ve önem verilmesine dair daha özverili oldukları ortaya çıkmıştır.

Turanlı’nın (2004) yapmış olduğu “ÇHS Çerçevesinde Çocuğun Ekonomik Sömürüden Korunma Hakkı” adlı yüksek lisans tezinde; çocuk haklarının gelişimi, insan haklarının tarihsel gelişimi sürecinde incelenerek ÇHS çerçevesinde çocuğun ekonomik sömürüden korunma hakkı amaçlanmıştır. Çalışmada; çocuk haklarının, çocukların da birey sayılmaları ve hak

öznesi olabilmelerini sağladığı için önemli olduğu ve çocukların haklarının tüm dünyada ihlal edildiği, sömürüyü meşrulaştıran ekonomik yapıların sorgulanması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Fazlıoğlu'nun (2007) yapmış olduğu “ÇHS’de Yer Alan Çocuk Hakları Konusunda Öğretmenlerin ve Yöneticilerin Bilinç Düzeyleri” adlı yüksek lisans tezinde; ilköğretim okullarında çalışan öğretmenler ve yöneticilerin; Çocuk Haklar Sözleşmesi maddelerinin varlığını, özel yaşamlarında ve okul ortamında ne ölçüde kabul ettiklerini ve uyguladıklarını bulmak amaçlanmıştır. Çalışmada; öğretmen ve yöneticilerin, çocuk hakları konusundaki bilinç düzeyleri arasında farklılık görülmediği ve öğretmenlerin çocuk haklarına dair bilinç düzeylerinin kıdemlerine göre değiştiği sonucuna ulaşılmıştır.

Tunç’un (2008) yaptığı “ÇHS’nin Eğitim Politikalarına Yansımaları Konusunda Milli Eğitim Bakanlığı Uzmanlarının Görüşleri” başlıklı çalışmada ÇHS’nin eğitim politikalarına yansımalarını Milli Eğitim Bakanlığı uzmanlarının görüşlerine göre bulmak amaçlanmıştır. Çalışmada ÇHS’nin eğitim politikalarına yansıtılması ve daha demokratik toplum olarak baskıcı eğitimden kurtulmak konusunda uzmanların görüş birliği içinde oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Ancak ÇHS’nin belirlediği yaşamsal, gelişimsel, korunma ve katılım haklarının eğitim politikalarına yansımaları konusunda uzmanların görüş farklılıklarına sahip oldukları çalışmada ortaya konmuştur.

Günaydın’ın (2008) yapmış olduğu “Uluslararası Belgeler ve Türk Hukukunda Çocuğun Eğitim Hakkı” adlı yüksek lisans tezinde; çocuk haklarına ilişkin ulusal ve uluslararası düzenlemeler ele alınarak eğitim hakkına ilişkin ulusal ve uluslararası düzenlemelerin genel değerlendirmesi yapılması amaçlanmıştır. Çalışmada, devletin çocuğu iyi vatandaş olarak yetiştirme eğiliminde ve düzenleyici konumda olduğu tespit edilmiştir.

Uçuş’un (2009) yapmış olduğu “ÇHS’nin İlköğretim Programlarındaki Yeri ve Sözleşme’ye Yönelik Öğretmenlerin ve Okul Yöneticilerinin Görüşleri” adlı yüksek lisans tezinde; ilköğretim programlarında ÇHS’nin ilke ve hükümlerinin yer alma düzeyi ile ÇHS’nin okullarda uygulanması ve yaşatılmasına ilişkin öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışmada; ÇHS’nin ilköğretim programlarındaki yerine yönelik, 2005’ten bu yana uygulanan programın çocuk merkezli olduğu ve çocuk yararını göz önünde bulundurma ilkesine bağlı olarak hazırlandığı ortaya çıkmıştır.

Çağlar’ın (2009) yapmış olduğu “Uluslararası Hukuk ve Türk Hukuk Sisteminde Engellilerin Eğitim Hakkı ve Devlet Yükümlülükleri” adlı doktora tezinde; Türkiye’nin

uluslararası hukuktan doğan yükümlölükleri ele alınarak Türk Hukukunda engellilik sınıflama ve modelleri ile Türkiye’de engellilerin eğitim hakkının incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmada, engellilerin eğitim hakkının uluslararası düzeyde etkili bir şekilde korunabilmesi için sözleşme denetim yöntemlerinin de aynı şekilde etkili olmasına bağlı olduğu ve Türk hukuk sisteminde engellileri eğitimde doğrudan ayrımcılığa tabi tutan yasal düzenlemelerin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Ülker’in (2010) yapmış olduğu “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde ve Türk Hukukunda Eğitim Hakkı ve Özgürlüğü” adlı yüksek lisans tezinde; eğitim hakkının taşıdığı önem dolayısı ile Türk hukukunda ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ndeki yeri ortaya konulmak amaçlanmıştır. Çalışmada, bu sözleşme ile eğitim hakkının herhangi bir sınırlamaya yer verilmeksizin düzenlendiği ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında eğitim hakkının önemi ve gerekliliğinin vurgulandığı sonucuna ulaşılmıştır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın modeli, araştırmanın çalışma grubu, verilerin toplanması, geçerlik ve güvenilirlik ile verilerin çözümlenmesi ve yorumlanması aşamaları açıklanmıştır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada, ilkokul, ortaokul ve ortaöğretim kurumlarında ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin uygulanmasına ilişkin okul yöneticileri ile öğrenci velilerinin görüş ve önerilerini incelemeyi amaçlayan nitel araştırma modellerinden durum çalışması modeli kullanılmıştır. Durum çalışması kendi gerçek yaşam çerçevesi içerisinde güncel bir olgunun araştırılmasında kullanılan bir görgül araştırma yöntemidir (Yıldırım ve Şimşek 2016). Bu bağlamda ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin uygulanma sürecinin kendi ortamında incelenmesi için bu model tercih edilmiştir. Sözü edilen modelde seçilen desen türü ise açıklayıcı/tanımlayıcı durum desendir. Açıklayıcı durum deseni betimseldir öyle ki bu desende bir durum hakkında bilgi vermek için bir ya da birden fazla durum kullanılır. Bunun sebebi okuyucunun bir program veya uygulama hakkında çok az bilgisi olduğunu gösteren bir sebep varsa, bu duruma benzer başka verileri yorumlamakta yardımcı olmasından kaynaklanmaktadır (akt. Davey, 1991) . Bu nedenle ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin uygulanmasına ilişkin sözü edilen desen tercih edilmiştir.

3.2. Çalışma Grubu

Nitel araştırmalarda, örneklem grubu küçük tutularak seçilen örneklem üzerinde derinlemesine araştırma yapmak amaçlanır. Bu nedenle amaçlı örnekleme, rasgele örneklem seçimi yerine tercih edilir (Miles ve Huberman, 1994). Bu kapsamda araştırmada amaçlı örnekleme yolu izlenmiştir. Bu örneklemede, seçim için önemli olduğu düşünülen ölçütler belirlenmekte ve bu ölçütlere göre seçilen örneklemin, araştırma çalışma grubunu bütün nitelikleri ile temsil edebildiği düşünülmektedir (Tavşancıl ve Aslan, 2001).

Çalışma grubunun çeşitli boyutlarının temsil edilebilmesi için ise “maksimum çeşitlilik” ilkesi göz önünde bulundurulmuştur. Maksimum çeşitlilik örnekleme, belirli çeşitlilik yelpazesinden durumları seçer. Geniş bir çeşitlilik yelpazesindeki ortak örüntüleri araştırır.

Buna göre görüşmeler, Ankara ilinin dokuz merkez ilçesi olan Altındağ, Çankaya, Etimesgut, Gölbaşı, Keçiören, Mamak, Pursaklar, Sincan ve Yenimahalle’de bulunan Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı genel kamu ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında çalışan 18 okul yöneticisi (müdür ve müdür yardımcısı) ve 9 öğrenci velisi ile gerçekleştirilmiştir. Her ilçede sözü edilen iki yöneticiden birinin ilköğretim diğer yöneticinin ise ortaöğretim kurumlarında görev yapıyor olmasına özen gösterilmiştir. Görüşme yapılan okul yöneticilerinin kişisel bilgilerine ilişkin ayrıntılar Tablo 1’de, velilerin kişisel bilgilerine ilişkin ayrıntılar ise Tablo 2’de aşağıda sunulmuştur.

Tablo 1.

Görüşme Yapılan Okul Yöneticilerinin Kişisel Özelliklerine İlişkin Bilgiler

		N
Türk dili ve edebiyatı		3
Sosyal bilgiler öğretmenliği		4
Tarih		2
Din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenliği		2
Psikolojik danışmanlık ve rehberlik		1
İlahiyat		2
İlköğretim matematik		1
Coğrafya		1
Kimya		1
Matematik		1
Toplam		18
Cinsiyet	Kadın	1
	Erkek	17
Eğitim Durumu	Lisans	17
	Yüksek Lisans	1
Hizmet Süresi	0-5 Yıl	3
	6-10 Yıl	11
	10 Yıl Üzeri	4
ÇHS Seminerine Katılma	Katılan	3
	Katılmayan	15

Tablo 1 incelendiğinde 18 okul yöneticisinin 17'si erkek, 1'i kadındır. Okul yöneticilerinin 1'i yüksek lisans 17'si lisans mezunu iken 3'ü 0-5 yıl, 11'i 6-10 yıl ve 4'ü 10 yıl üzeri kıdeme sahiptir. Bunun yanında okul yöneticilerinin 3'ü Türk dili ve edebiyatı, 4'ü sosyal bilgiler öğretmenliği, 2'si tarih, 2'si din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenliği, 1'i psikolojik danışmanlık ve rehberlik, 2'si ilahiyat, 1'i ilköğretim matematik, 1'i coğrafya, 1'i kimya, 1'i matematik branşı mezunudur. Ayrıca 3'ü daha önce ÇHS ile ilgili bir seminere katılmışken 15'i katılmamıştır.

Tablo 2.

Görüşme Yapılan Velilerin Kişisel Özelliklerine İlişkin Bilgiler

Cinsiyet	Kadın	3
	Erkek	6
Meslek	Mühendis	2
	Esnaf	2
	Öğretmen	1
	Ev Hanımı	2
	Servis Şoförü	1
	Emekli İşçi	1
Eğitim Durumu	Ortaokul	1
	Lise	4
	Ön lisans	1
	Lisans	3

Tablo 2 incelendiğinde 9 velinin 6'sı erkek, 3'ü kadındır. Velilerin 3'ü lisans, 1'i ön lisans, 4'ü lise ve 1'i ortaokul mezunudur. Ayrıca velilerin 2'si mühendis, 2'si esnaf, 1'i öğretmen, 2'si ev hanımı, 1'i servis şoförü, 1'i emekli işçidir.

3.3. Verilerin Toplanması

Bu araştırmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formları tercih edilmiştir (bkz., Ek 1, Ek 2). Görüşme formları oluşturmadan önce bu konuda ayrıntılı bilgiler içeren kaynaklar incelenmiş ve teorik alt yapı zenginleştirilmeye çalışılmıştır. Görüşmenin sosyal bilimlerde en sık kullanılan araştırma yöntemi olduğu ve bireylerin deneyimlerine, tutumlarına, görüşlerine, şikâyetlerine, duygularına ve inançlarına ilişkin bilgi elde etmede

oldukça etkili bir yöntem olduğu belirtilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu teknik, derinlemesine özel bir konuda soru sorma ve cevap eksik veya açık değilse tekrar soru sorarak durumu daha açıklayıcı hale getirip cevapları tamamlama fırsatı vermesi açısından avantajlıdır (Çepni, 2007).

Görüşme formları araştırmacı tarafından oluşturulmuştur. Görüşme formlarında açık uçlu soruların sorulmuş ve yönlendirmeden kaçınılmıştır. Görüşme formları, kişisel bilgiler bölümü ve üç açık uçlu soru bölümü olmak üzere toplam dört ana bölümden oluşturulmuş, kolay anlaşılabilir sorular yazmaya dikkat edilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Görüşme süresinde katılımcıların bazı soruları net bulmama ihtimali düşünülerek sondalar hazırlanmıştır. Buna göre okul yöneticileri görüşme formunun birinci bölümünde yöneticilere kişisel bilgiler başlığı altında cinsiyet, branş, yöneticilikteki kıdem, eğitim durumu ve ÇHS ile ilgili bir seminer alıp almadıkları sorusu yöneltilmiştir. Veli görüşme formunun birinci bölümünde ise kişisel bilgiler başlığı altında cinsiyet, meslek ve eğitim durumu soruları yöneltilmiştir. Bundan sonra her iki görüşme formunun ikinci bölümünde hem yöneticilere hem de velilere “ÇHS’nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin uygulanmasına ilişkin; sınıf içinde, okul genelinde ve okul dışında hangi uygulamalara yer verilmektedir?” sorusu yöneltilmiştir. Formların üçüncü bölümünde yöneticilere ve velilere “ÇHS’nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin uygulanmasında sınıf içinde, okul genelinde ve okul dışında ne tür sorunlar yaşanmaktadır?” diye sorulmuştur. Son olarak dördüncü bölümde ise yöneticilere ve velilere “ÇHS’nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin gereğince uygulanması için ne tür tedbirler alınabilir?” sorusu sorulmuştur.

Araştırma için yapılan görüşme öncesi yer ve zaman hakkında okul yöneticileri ve öğrenci velileri ile randevu yeri ve zamanı belirlenmiştir. Randevu saatinde okul yöneticileriyle görev yaptıkları makamda; velilerle ise okulda veya evlerinde buluşulmuştur. Görüşmeler okul yöneticilerden ve velilerden izin alınarak ses kayıt cihazı ile kaydedilmiştir. Görüşme kayıtları analiz edilmek üzere daha sonra deşifre edilmiştir. Yapılan görüşmelerin uzunluğu, okul yöneticilerinin ve velilerin verdikleri cevaplara göre farklılık göstermiştir. Görüşme süreleri 15 dakika ile 45 dakika arasında değişmiştir. 2018 yılının şubat ve mayıs ayları da dahil olmak üzere dört aylık süren veri toplama sürecinin uzun sürmesi nedeni ile her bir görüşme bitiminde ses kayıtları bilgisayar ortamında yazıya aktarılmıştır. Son görüşmenin mayıs ayında bitmesi ile yazıya aktarma süreci nihayete ermiştir. Görüşme kayıtlarını yazıya aktarma esnasında herhangi bir veri kaybının yaşanmaması adına görüşmeye katılan yöneticilerin söyledikleri her

şey yazılmış, hatta eksik telaffuzlar bile düzeltilmemiştir. Görüşme kayıtlarının yazıya aktarılması neticesinde toplamda altmışaltı sayfalık bir veri seti elde edilmiştir.

3.4. Geçerlik ve Güvenirlik

Nitel araştırmalarda geçerliğin önemli ölçütlerinden biri toplanan verilerin ayrıntılarıyla rapor edilmesidir. Araştırmacının sürecin her aşamasında hem kendisini hem de araştırma sürecini eleştirel gözle sorgulaması ve elde ettiği sonuçların gerçeği yansıtıp yansıtmadığı önemlidir. Geçerlilik konusunda bir başka ölçüt ise benzer durum ve ortamlara araştırma sonucunun genellenebilmesi ile ilgilidir (Miles ve Huberman, 1994). Bu kapsamda okuyucunun kendi ortamı için geçerli olabilecek bazı dersler ve deneyimler çıkarabilmesine imkan verecek şekilde bulgular aktarılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2016)

Araştırmada veri çeşitliliğini sağlamak üzere, araştırmacının amacına uygun geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formları hem okul yöneticilerine hem de velilere yüz yüze görüşme yapılarak uygulanmıştır. Görüşmelerden elde edilen bulgular, yorumlara ve açıklamalara temel oluşturacak şekilde doğrudan alıntılarla aktarılmıştır. Böylelikle araştırmacının içgüvenirliği sağlanmaya çalışılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Ayrıca araştırmacının güvenirliğini sağlamak için görüşmeler, belli bir zamana yayılmış ve bu kapsamda 2017-2018 eğitim-öğretim yılında gerçekleştirilmiştir. Buna göre veri toplama aşaması 2018 yılının şubat ayında başlamış aynı yılın mayıs ayında tamamlanmıştır. Bunun yanında katılımcıların okullarına ve evlerine gidilerek görüşmeler yapılmış, bulguların sunumunda hiçbir görüş atlanmayarak betimlemelere özen gösterilmiştir. Önceden oluşturulmuş ve ayrıntılı olarak tanımlanmış bir kavramsal çerçeveye bağlı olarak yapılan veri analizi ve benzer konular üzerinde yapılmış başka araştırma sonuçları iç güvenirliği zenginleştirir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu doğrultuda, araştırma sonunda ortaya konan bulguların açık olduğu benzer konularda yapılmış farklı araştırma bulgularıyla örtüştüğü ve alanda yapılmış diğer çalışmalarla desteklendiği dolayısıyla araştırmacının tutarlı ve geçerliğe sahip olduğu söylenebilir.

Görüşme formlarının oluşturulma sürecinde kapsam geçerliliği için nitel araştırma deneyimi olan ve tezin konusu ile ilgili alanlarda çalışma yapmış dört uzmandan¹ görüş alınmıştır. Verilerin toplanması ile ilgili etik konularda gerekli hassasiyet gösterilmiş ve görüşme formlarının çalışma grubunda yer alan ilçelerdeki kamu okullarında uygulanabilmesi

¹ Prof. Dr. Yasemin Karaman Kepenekçi, Prof. Dr. Ali Balcı, Doç. Dr. Nihan Kasımoğlu, Doç. Dr. Uğur Akın.

için öncelikle Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Etik Kurulu'ndan ve sonrasında da Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğünden gerekli izin alınarak (EK 3) görüşme formları katılımcılara uygulanmıştır. Yapılan görüşmeler, araştırmacı tarafından deşifre edilmiş, üçüncü kişilerle paylaşılmamıştır.

3.5. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması

Nitel araştırmalarda veri analizi farklılık, yaratıcılık ve esneklik anlamına gelmektedir. Her nitel araştırmanın farklı özellikler taşıması ve veri analizinde birtakım yeni yaklaşımlar gerektirmesi savından hareketle araştırmanın ve toplanan verilerin özelliklerinden yola çıkarak araştırmaya ait bir veri analiz planının ortaya konması beklenmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

Nitel araştırmaların çözümlemesinde ve yorumlanmasında sıkça kullanılan yöntemden biri betimsel analizdir. Betimsel analiz isminden de anlaşılacağı üzere; elde edilen verilerin şekil ve mantıksal sıra açısından düzenlenerek okuyucuya doğrudan sunulmasıdır. Betimsel analizde katılımcıların düşüncelerini, doğrudan alıntılarla vermek çarpıcı olması bakımından sıkça kullanılan bir durumdur. Betimsel analiz; bir çerçeve oluşturma, tematik çerçeveye göre verileri işleme, bulguları tanımlama ve yorumlama olmak üzere dört aşamadan oluşmaktadır (Şahin, 2013). Buna göre okul yöneticileri ve öğrenci velileri ile yapılan görüşmeler neticesinde elde edilen bulguların analizinde betimsel analizden yararlanılmıştır.

Bu çerçevede görüşmelerden elde edilen ham veriler öncelikle kodlanmıştır. Kodlamadaki temel amaç verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşabilmektir. Bunun için, temel olarak birbiriyle yakın anlamlar içeren veriler belirli kavramlar çerçevesinde bir araya getirilmiş ve bunun sonucunda temalar elde edilmiştir.

Ayrıca katılımcıların düşüncelerini doğrudan alıntılarla vermek çarpıcı olması bakımından sıkça kullanılan bir durumdur. Bu kapsamda katılımcıların görüşlerinin yorumlanmasında kendi ifadelerinden de yararlanılmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR ve YORUM

Bu bölümde araştırmanın bulgularına ve bu bulguların yorumlarına yer verilmiştir.

4.1. Okul Yöneticilerinin ve Velilerinin ÇHS'nin Eğitim Hakkı İle İlgili Hükümlerinin Uygulanmasına İlişkin Görüşleri

Bu başlık altında okul yöneticilerinin ve velilerinin ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin uygulanmasına ilişkin görüşlere yer verilmiştir. Tablo 3 aşağıdaki şekildedir.

Tablo 3.

Okul yöneticilerinin ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin uygulanmasına ilişkin görüşleri

Tema	Soru Sorulan Kişi	Kategoriler	Alt Kategoriler	Görüş Sayısı
ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin uygulanmasına yönelik sınıf içinde, okul genelinde ve okul dışında hangi uygulamalara yer verilmektedir?	Okul Yöneticisi	Sınıf İçi	Çocuğun Yetenekleri	9
			Zorunlu Eğitim	5
			Okula Devam ve Okulu Terk Etme	5
		Meslek Seçimi ve Rehberlik	4	
		Okul Geneli	Okul Disiplini	3
		Okul Dışı	İnsan Hakları ve Temel Özgürlükler	6
	Hoşgörü ve Sorumluluk		4	
	Kültürel Çeşitlilik		3	
	Yükseköğretime Erişim		3	
	Doğal Çevre		3	
	İşbirliği		3	
	Öğretim Kurumu Açma Özgürlüğü		2	

Görüşmeye katılan okul yöneticilerine ilk olarak “ÇHS’nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin uygulanmasına yönelik sınıf içinde, okul genelinde ve okul dışında hangi uygulamalara yer verilmektedir?” sorusu yöneltilmiştir. Tablo 3 incelendiğinde okul yöneticilerinin uygulamalara ilişkin görüşlerini beyan etme konusunda genellikle farklı unsurlara değindikleri görülmüştür. Buna göre ÇHS’nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin uygulanmasına ilişkin 9 yönetici çocuğun yetenekleri, 5 yönetici zorunlu eğitim, 5 yönetici okula devam ve okulu terk etme, 4 yönetici meslek seçimi ve rehberlik, 3 yönetici okul disiplini, 6 yönetici insan hakları ve temel özgürlükler, 4 yönetici hoşgörü ve sorumluluk, 3 yönetici işbirliği, 3 yönetici kültürel çeşitlilik, 3 yönetici yükseköğretime erişim, 3 yönetici doğal çevre ve 2 yönetici öğretim kurumu açma özgürlüğü alt kategorilerinde görüş belirtmişlerdir. Bazı okul yöneticileri uygulamalardan bahsederken çeşitli somut uygulamalara değinerek görev yaptıkları okulun kendine özgü özellikleri üzerinden hareket etmişlerdir. Buna ek olarak eğitim hakkına yönelik uygulamalar katılımcıların görüşleri ile de desteklenerek açıklanmaya çalışılmıştır.

Tablo 4.

Velilerin ÇHS’nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin uygulanmasına ilişkin görüşleri

Tema	Soru Sorulan Kişi	Kategoriler	Alt Kategoriler	Görüş Sayısı	
ÇHS’nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin uygulanmasına yönelik sınıf içinde, okul genelinde ve okul dışında hangi uygulamalara yer verilmektedir?	Veli	Sınıf İçi	Meslek Seçimi ve Rehberlik	2	
			Zorunlu Eğitim	1	
			Çocuğun Yetenekleri	1	
		Okul Geneli	Okul Disiplini	Okul Disiplini	2
				Yükseköğretime Erişim	3
				Ortaöğretimde Çeşitlilik	3
				Okul Dışı	İnsan Hakları ve Temel Özgürlükler
		Okul Dışı	Öğretim Kurumu Açma Özgürlüğü	1	

Görüşmeye katılan velilere ilk olarak “ÇHS’nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin uygulanmasına yönelik sınıf içinde, okul genelinde ve okul dışında hangi uygulamalara yer verilmektedir?” sorusu yöneltilmiştir. Tablo 4 incelendiğinde velilerinin uygulamalara ilişkin görüşleri sınırlı kalmış ve somut uygulamalara değinmekten ziyade daha genel tabirler kullanarak konuyu açıklamaya çalıştıkları görülmüştür. Veliler, uygulamalara yönelik görüşlerini genellikle velisi oldukları çocuklarının tecrübeleri üzerinden anlatma eğiliminde olmuşlardır. Buna göre ÇHS’nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin uygulanmasına ilişkin 2 veli, meslek seçimi ve rehberlik, 1 veli zorunlu eğitim, 1 veli çocuğun yetenekleri, 2 veli okul disiplini, 3 veli ortaöğretimde çeşitlilik, 3 veli yükseköğretime erişim, 2 veli insan hakları ve temel özgürlükler ve 1 veli öğretim kurumu açma özgürlüğü uygulaması alt kategorisinde görüş belirtmiştir.

Yukarıdaki bilgilerden sonra okul yöneticilerinin ve velilerinin eğitim hakkı ile ilgili uygulamalara yönelik görüşleri aşağıda kategoriler eşliğinde sunulmuştur.

4.1.1. Sınıf içinde ÇHS’nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin uygulanmasına ilişkin görüşler

Aşağıda sınıf içinde ÇHS’nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin uygulanmasına ilişkin alt kategorilere yer verilmiştir. Bu başlık altında zorunlu eğitim, meslek seçimine ve rehberlik, okula devam ve okulu terk etme ve çocuğun yetenekleri alt kategorileri ele alınmıştır.

4.1.1.1. Zorunlu eğitim uygulamasına ilişkin görüşler

Zorunlu eğitim ve okula devam ayrılmaz bir bütündür. Bu çerçevede görüşmeye katılan okul yöneticilerinden 3’ü ÇHS’nin eğitim hakkı ile ilgili uygulamalarından bahsederken zorunlu eğitimi okula devam kavramı üzerinden açıklamışlardır (Y5, Y6, Y8). Yöneticilerin görüşleri şu şekildedir:

Zorunlu eğitim dolayısıyla okula devamında aksaklık gördüğümüz öğrencilerin velileri ile iletişime geçiyoruz. Okula neden gelmediklerini soruyor araştırıyoruz. (Y5)

Eğitim zorunlu artık 12 sene boyunca biz de öğrencilerimizin devamını bekliyoruz okula haliyle. Asan olmuyor mu okulu evet olabiliyor ama bunlar kısa süreli. (Y6)

Kademeli ama zorunlu bir eğitim sistemine geçildi. Zorunlu olan eğitim sisteminden dolayı öğrencilerimizin takibini yapıyoruz okula devamlarına dikkat ediyoruz. Okula birtakım mazeretler ile gelmeyen öğrencilerimizin velileri ile mümkün olduğu mertebe iletişime geçiyor ve okulumuza davet edip görüşüyoruz kendileriyle. Allah’a şükür biz ortaokul olduğumuz için pek öyle okula süreklilik arz edecek derecede devamsızlık yapan öğrencimiz yok. En azından biz bu konuda elimizden geleni yaptığımızı düşünüyoruz. (Y8)

Bu açıklamalara bakıldığında okul yöneticilerinin çoğunun zorunlu eğitimi açıklarken okula devam kavramını ön plana çıkardıkları anlaşılmaktadır. Okula devam kavramının

yöneticiler nezdinde kabul görmesi, tüm öğrencilerin zorunlu eğitim süresince okula devamının sağlanması konusunda kanaate sahip olduklarını ve bu konuda gerekli hassasiyet göstererek çalıştıklarını akla getirmektedir.

Okul öncesi eğitimin de zorunlu olması gerektiğini hatta bunun için geç kalındığını ifade eden bir okul yöneticisi (Y2) de olmuştur. Bu açıklamada birinci derecede erken eğitim dönemine önem atfedilerek bu dönemin çocukların kişiliklerinin gelişiminde ne denli gerekli olduğu görüşünün benimsendiği görülmektedir. Sözü edilen yöneticinin görüşü şu şekildedir:

Çocukların büyüme ve gelişmesinde ben okul öncesi eğitiminin çok önemli olduğunu düşünenlerdenim. Okul öncesi eğitimin de bana göre çoktan zorunlu olması gerekirdi. Şimdi pilot uygulamalar yapılıyor 2019a kadar tamamen ülke çapında zorunlu olacağı söyleniyor. Bence bu geç kalınmış bir adım bu. Çünkü erken eğitim dönemi çocukların özsaygılarını kazanabilmeleri açısından oldukça gerekli bir dönem. (Y2)

Bir okul yöneticisi (Y15) ise zorunlu eğitimin felsefesinin bazı aileler nezdinde çok kabul görmediğini sadece bir mecburiyetten dolayı öğrencilerin okula gönderildiğini ifade etmiştir:

Bazı aileler çocuklarını öylesine gönderiyor okula sırf zorunlu diye yani korktuklarından. Bir beklentileri de yok okul bitince. Zaten devamsızlıkları vs si de çok oluyor bu çocuklarımızın. Aileleriyle çok iletişime geçemiyoruz; duyarsız kalabiliyorlar çoğu zaman. Okulu bitirsin de bir anda önce işe başlasın diye çocuklarını gönderiyorlar. Keşke bu konuda daha duyarlı olabilseler. (Y15)

Zorunlu eğitimi toplumsal bir mesele olarak gören okul velisi (V9) de olmuştur. Velinin görüşü şu şekildedir:

Artık baktığımızda özellikle artık eğitimin zorunlu olması ile birlikte toplumun eğitim seviyesinin yükseldiğini en azından herkesin lise de dâhil okuması gerektiğini görüyoruz. Bir kişinin en az lise eğitimi almış olması demek genel olarak toplumda bir eğitim seviyesinin yükselmesi demektir bana göre. (V9)

Yöneltilen soruya okul yöneticilerinin çoğunluğunun verdikleri cevapta zorunlu eğitimi daha çok okula devam ile ilişkilendirmeleri, uygulamada okula devamın ve zorunlu eğitimin birbirinin tamamlayıcısı olduğunu göstermektedir. Bu durum okula devamın sağlanmasının zorunlu eğitimin gereğince sağlanabilmesi için elzem olduğu şeklinde yorumlanabilir. Bunun yanında bir okul yöneticisinin okul öncesi eğitime zorunlu eğitim kapsamında değinmesi de önemli bulunmuştur. Çünkü insan yaşamında 0–18 yaş arasında özellikle de okulöncesi ve ilköğretim döneminde bireyin içinde yaşadığı çevrenin ve bu çevrede kazandığı yaşantıların, kısacası aldığı eğitimin onun sonraki yaşamını biçimlendirmede can alıcı bir öneme sahip olduğunu göstermektedir (Bloom,1964, Akt: Senemoğlu, 2001, 151). Bu bakımdan okul öncesi

eğitimin zorunlu eğitim kapsamına alınması yönündeki çalışmaların desteklenmesinin öğrencilerin yararına olacağı düşünülmektedir.

4.1.1.2. Meslek Seçimi ve Rehberlik Uygulamasına İlişkin Görüşler

Meslek seçimi ve rehberlik konusunda rehber öğretmenlerin rolü tartışmasız önemlidir. Bu çerçevede görüşmeye katılan okul yöneticilerinden 4'ü ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili uygulamalarına ilişkin rehberlik servisi öğretmenin büyük önem arz ettiğini ifade ederek öğrencilerin, rehberlik ve meslek seçimi konularında sözü edilen öğretmenlerinden oldukça istifade ettiğini belirtmişlerdir (Y1, Y4, Y5, Y11). Yöneticilerin görüşleri şu şekildedir:

Rehberlik hocamız da sağ olsun çocuklarımızla birer birer ilgilenmeye çalıştı bu süreçte. Kimin ne derdi varsa problemi varsa çözmek için yoğun çaba sarf etti. Çocukları her bakımdan yönlendirdi, gerek mesleki gerekse ailevi, özellikle arkadaşlarıyla olan problemlerinde.(Y1)

Veli toplantılarımızla çocuklarımızın geleceğini konuşuyoruz sadece derslerinden aldıkları notları konuşmuyoruz. Nereye daha iyi kanalize olabilirler bunları irdeliyoruz. Rehber öğretmenlerimiz de bu konuda bizde yardımcı oluyor. Çocuklarımızla birebir görüşmeler yapıyorlar. Konferans salonumuzda toplayıp öğrencilerimize eğitim de veriyoruz bazen. Hatta tanınmış kişileri okulumuza davet ettiğimiz de oldu. Çok güzel geri dönütler aldık çocuklarımızdan. İleride ne olmak isteyeceklerine daha şimdiden karar verebiliyorlar. (Y4)

Meslek seçimini ilişkin öğrencilerimize özellikle rehberlik hocamızla mihmandarlık yapmaya çalışıyoruz.(Y5)

Biz üniversite sınavlarına yönelik olarak çocuklarımızın geleceklerini hazırlamak için rehberlik faaliyeti sunuyoruz. Gerçekten rehberlik konusunda hem öğrencilerimiz hem velilerimiz bizden çok memnun. Çünkü gençlik dönemi hakikaten hızlı geçen ve iyi değerlendirilmesi gereken bir zaman dilimi. İleride hayatını kazanacağı mesleği seçeceği belirleyeceği bir dönem. İşte bu kadar önemli bir dönemi biz de rehberlik hocamız marifetiyle çocuklarımıza yardımcı olmak için iyi değerlendirmeye çalışıyoruz.(Y11)

Konu ile ilgili görüş belirten dört okul yöneticisinin dördünün de rehber öğretmenlerini vurgulayarak onların yaptıkları yoğun çalışmalara önem atfettikleri görülmektedir. Bu durumun öğrenciler üzerinde olumlu etkiler sağladığı özellikle öğrencilerin meslek seçimi aşamasında daha rahat karar verebildikleri ve bu olumlu atmosferin yöneticiler nezdinde de kabul gördüğü anlaşılmaktadır. Işıkgöz'ün (2017), Kayseri ili örneğinde yapmış olduğu okul yöneticilerinin rehberlik hizmetlerine ilişkin görüşlerini incelediği çalışmasında, okul yöneticilerinin okullarındaki rehberlik hizmetlerine ilişkin genel görüşlerinin olumlu olduğu sonucu araştırmamızdaki yönetici görüşleriyle paralellik arz etmektedir.

Meslek seçimine ilişkin rehberlik uygulamasına dair görüş belirten 2 veli de olmuştur. Bir veli (V3) çocuğunun okulda edindiği tecrübeleri ikinci ağızdan aktararak öğretmenlerin konu ile ilgili en iyi bilgi sahibi olabileceği yönünde kanaat belirtmiştir (V3, V4).

Oğlan anlatıyor bazen üniversite için bilgi veriyorlarmış yani işte şu meslekler daha iyi bunlar daha şu an tutuluyor gibisinden. Bu bakımdan yararlı oluyor tabii en iyisini öğretmenler bilir neticede. (V3)

Bir veli (V4) okulun rehber öğretmenine okul yöneticileri gibi dikkat çekerek kendi bilgi birikimi ile çocuğuna yeterince yardımcı olamadığını ancak rehber öğretmen sayesinde profesyonel bir destek alma şansına sahip olduklarını ifade etmiştir.

Rehberlik hocamız sağ olsun bize meslek seçimi konusunda yardımcı oluyor. Kızımın bu sıralar biraz kafası karışık. Lise sona geçecek önümüzdeki sene. Aslına bakarsanız aklında birtakım fikirler oluştu ama yine de ben de babası da tam anlamıyla yardımcı olamıyoruz. İlla ki bir profesyonel destek arıyor insan.(V4)

Rehber öğretmenin ilgili mevzuattaki görev tanımına bakıldığında mesleki rehberlik etkinliklerini gerçekleştirmekle yükümlü olması onun pedagojik olarak bu alanla ilgili profesyonel bilgiye sahip olduğunu göstermektedir. Zira bu durum katılımcılar tarafından da ifade edilmiştir. Ayrıca meslek seçimine ilişkin rehberlik uygulamasına dair okul yöneticilerinin ve velilerinin görüşlerine bakıldığında rehber öğretmenin, öğrenciler ve veliler için oldukça önemli olduğu görülmektedir.

4.1.1.3. Okula Devamın Sağlanması ve Okulu Terk Etme Oranlarının Düşürülmesine İlişkin Görüşler

Okul yöneticilerinden bazıları sorumlu oldukları okulda konu ile ilgili gereken tüm tedbirleri aldıklarını, veliler ile iletişim halinde olduklarını ve eğitim hayatından öğrencilerin geri kalmamasını önemsediklerini gösterir ifadelerde bulunmuşlardır. Buna göre sözü edilen okul yöneticilerinden 4'ünün ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili uygulamalarından bahsederken okula devamın sağlanmasını ve okulu terk etme oranlarının düşürülmesini vurguladığı görülmektedir (Y2, Y7, Y8, Y14). Yöneticilerin görüşleri aşağıdaki şekildedir:

Bu yaşlarda okuldan onların uzak kalmaları demek onlar için büyük bir felaket olur. Biz de bunu engellemek için velileri ile sürekli iletişim halindeyiz. Bazen geç kalanlar veya o gün derse gelmeyenler oluyor. Hemen diyoruz öğretmenlere bildirin bize. Bu konuda gerçekten çok duyarlıyız. (Y2)

Biz öğrencilerin okula devamını arkadaşlarıyla birlikte derse derste öğrenmelerini gerçekten çok önemsiyoruz. Çünkü herhangi bir dersten geri kalan ya da okula gelmeyen bir öğrenci diğer arkadaşlarından gerçekten geride kalıyor. Ve daha vahimi bunu alışkanlık haline getirebiliyor ilerleyen günlerde.(Y7)

Allah'a şükür biz ortaokul olduğumuz için yani pek öyle okula süreklilik arz edecek derecede devamsızlık yapan öğrencimiz yok. En azından biz bu konuda elimizden geleni yaptığımızı düşünüyoruz.(Y8)

Eğitim geriye doğru telafisi olmayan bir olgu. Bugün alamadığınız eğitimi yarın telafi edemezsiniz. O nedenle velilerimizden istirhamımız olabildiğince öğrencilerimizin devamsızlık yapmalarını yönünde. Ufak tefek şeyleri alışkanlık haline getirip devamsızlığa bu yaşlarda alışan öğrenciler ileride bunu alışkanlık haline getirebiliyor. İşte biz bu konuda tedbirler alıyoruz.(Y14)

Bir okul yöneticisi (Y1) ise bazı durumlarda öğrencilerin haklı gerekçelerle okuldan kısa süre ile uzak kalmaları konusunda toleranslı davrandıklarını belirtmiştir. Böylelikle öğrencileri doğruyu söylemeye teşvik ettiklerini ve eğitimin bu türlü küçük ama etkili adımlarla daha doğru yaşanabileceğini ifade etmiştir. Bu yöneticinin görüşü şu şekildedir:

Çocuk hakikaten makul bir gerekçe sunuyorsa gün içerisinde kısa bir işi varsa geç kalacaksa biz onun bu mazeretini kabul ediyoruz devamsızlığa işlemiyoruz onlar da böyle olunca bize gerçeği söylüyorlar yani ufak dokunuşlar aslında çoğu şeyin değiştiğini gördük biz. Eğitim budur işte bana göre.(Y1)

Okul yöneticilerinin görüşlerinden hareketle, yöneticilerin aldıkları tedbirlerin nitelikli ve gereken ölçüde olduğu ancak bununla yetinilmemesi gerektiği görüşünün benimsendiği görülmektedir. Bir başka deyişle okul velilerinin de sürece dâhil olması gerektiği konu ile ilgili görüşlerde sıklıkla okul yöneticilerince dile getirilmiştir. Ancak okul velilerinin bu uygulama ile ilgili herhangi bir görüş belirtmemesi manidardır. Bu durum okula devamın sağlanması ve okulu terk etme oranlarının düşürülmesi noktasında sorumlu olan yöneticilerdeki gibi bir farkındalığın velilerde aynı oranda olmadığı şeklinde yorumlanabilir.

4.1.1.4. Çocuğun Kişiliğinin, Yeteneklerinin, Zihinsel ve Bedensel Yeteneklerinin Geliştirilmesine İlişkin Görüşler

Yöneticilerden bazıları okullarında gerek okul kulüpleri gerekse sınıf temsilcilikleri marifetiyle öğrencilerin sorumluluk almalarını teşvik ederek onların zihinsel yeteneklerinin gelişmesini ve kişiliklerinin geliştirilmesini sağlamayı amaçlamışlardır. Bu çerçevede okul yöneticilerinden 5'i ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili uygulamalarından bahsederken demokratik okul yönetimi ve katılımı ön plana çıkaran ifadeler kullanmışlardır (Y2, Y3, Y4, Y9, Y18). Yöneticiler öğrencileri işe koşarak ve uygulamaların en önemli paydaşı olduklarını görek onların ilgilerini çekmeye çalıştıklarını ifade etmişlerdir:

Başka bir konu yine Milli Eğitim Kanunu'nda da var bununla ilgili hükümler. Demokratiklik. Yani tüm öğrencilerin okul yönetimine imkanlar nispetinde katılabilmesi. Nedir bu sınıf temsilciliğidir okul temsilciliğidir. Aktif olarak işlemiyor belki ama yine de böyle bir kurumun varlığı öğrencilerin gelişimi katılımı açısından muhakkak önem taşıyor. Öğrencilerimiz yılın belli dönemlerinde toplanıyor aralarından temsilcilerini seçiyorlar. Toplantılarını yapıyorlar bunlar hep güzel şeyler işte.(Y2)

Mesela okul kulüpleri kurduk. Ama bunu kağıt üzerinde bırakmadık. Gerçekten öğrencilerimize çocuklarımıza faydalı olsun diye onlara görevler verdik böylece özgüvenleri inan ki çok gelişti ilk zamanlara göre. Tabi bunlara rağbet etmeyenler olmuyor mu oluyor illa ki ama genelden bahsediyorum ben yani faydalı oldu baya. Bakın bir de sınıflarda sınıf temsilciliğimiz var bizim. Bu temsilcilerimiz sınıfları ile ilgili çalışmalar yapabiliyorlar. Hem bir liderlik vazifesi üstlenerek

sorumluluk sahibi olmayı öğreniyorlar hem de arkadaşlarını yönlendirebilme özelliğine sahip olarak büyüyor gelişiyorlar.(Y3)

Katılımcılığı önemsiyoruz biz. Mesela okul kulüplerimizi kollarımızı çeşitlendirdik. Ben her gittiğim okulda buna hep dikkat etmişimdir. Olabildiğince çocuklarımızı yönetime katmayı hayal etmişimdir hep. Teşvik etmek için okulda görmüşsünüzdür belki gelirken hep afişlerle donattık okulu önemli günler olsun ilginç bilgiler olsun vs her yere astık. İlgilerini çekmek yani gayemiz. Sonra sınıf temsilciliklerimiz var bunlar hep demokrasiyi okulumuzda etkin kılmak için yaptığımız işler. Öğrencilerimizi zaman zaman gezilere götürüyoruz. Önemli mekanları görsünler bilsinler tarihimizi istiyoruz.(Y4)

Şimdiye kadar çok fazla aktif olmamış sözü dinlenmemiş bir çocuk iken okulda yapılan uygulamalar ile söz alarak arkadaşlarına kendisini dinlettirerek öncesinde çalışmalar yapıp onu sunarak öğrenci farkında olmadan kişisel gelişiminde birçok fayda sağlıyor.(Y9)

Bir başka husus biz mesela öğrencilerimizin sorumluluk duygusu gelişsin diye onlara görevler veriyoruz. Mesela öğretmenlerimiz hem ekip halinde çalışma bilinci gelişsin hem verilen işleri zamanında yapma ve teslim etme kabiliyetleri gelişsin diye onlara ufak proje gibi ödevler veriyorlar. Birlikte çabaladıklarında çocuklar çok daha güzel işler çıkarabiliyorlar. Bir ufacık matematik sorusunu bile hadi birlikte çözümlerdediğinizde bakıyorsunuz hepsi bir anda böyle bir tatlı da bir rekabet duygusuyla beraber daha bir istekle azimle çalışıyorlar. Teslim için gün verince de zaman ayarlaması yapabiliyorlar sorumluluk duyguları gelişiyor.(Y18)

Beş okul yöneticisinin; çocuğun kişiliğinin, yeteneklerinin, zihinsel ve bedensel yeteneklerinin geliştirilmesi uygulaması ile ilgili ortak bir paydada buluşarak okullarındaki faaliyetleri aktarması öğrencilerin okullarda söz sahibi olması ve birtakım yönetsel faaliyetlerde bulunmaları bakımından olumlu bulunmuştur. Nitekim katılımcı yaklaşımın yöneticiler nezdinde kabul görmesi öğrencilerin kişiliklerinin gelişimleri açısından oldukça önemli bir etkidir. Diğer sosyal bilimler kavramları gibi katılımcılık da farklı kişilere farklı anlamlar çağrıştırmakta ve farklı süreçleri kapsamaktadır. Fakat eğitimde katılımcılık kapsayıcı bir kavram olarak tüm eğitim paydaşlarının eğitim süreçlerinin her safhasında katılımını ön görmektedir (Jennifer-Morgan, 2006, 340-348). Bu durumda okul yöneticilerinin eğitimin bir paydaşı olan öğrencileri sürece dahil etmiş olmaları yöneticilerin kapsayıcı bir anlayışa sahip oldukları şeklinde yorumlanabilecektir. Ancak her ne kadar yöneticiler, söz konusu uygulama ile ilgili kolaylıkla cevap vermiş olarak görünseler de yöneticiler arasında tam bir homojenliğin bulunmadığı ancak yine de ortak noktalarda buluşabildikleri söylenebilir. Eğitimin ana uygulayıcılarından biri olan okul yöneticilerinin farklılıklarının eğitim camiası adına birer zenginlik unsuru olduğu da bu noktada ifade edilebilecektir.

Öğrencilerin özellikle bedensel gelişimleri ile ilgili ifadelerde bulunan 2 okul yöneticisi de olmuştur. Bu yöneticiler imkânlar dâhilinde farklı kurumlar ile yardımlaşarak okullarının çevre düzenlemeleri ve spor salonlarını iyileştirdiklerini ve bu durumun öğrencilerin oyun oynama, spor yapabilme ve dolayısıyla bedensel gelişimlerine katkı sağladığını ifade etmişlerdir (Y1, Y6). Yöneticilerin görüşleri aşağıdaki gibidir:

Konuştuk il müdürümüzle ilçe müdürümüzle kaymakamımız da sağ olsun yardımcı oluyor her konuda bize. Çok yardımı dokundu. Okulumuzun bahçesini spor salonunu içerideki laboratuvarı

dersliklerin birçoğundaki eşyaları haritaları dolapları vs hepsini yeniledik en güzelleriyle değiştirdik. Oralarda koşacak ter atacak yürüyecek ağaçların altında belki bir oturacak bir kendine gelecek ki işte derse konsantrasyonu artsın değil mi.(Y1)

Neler yaptık mesela okulumuzun çevre düzenlemesi için girişimlerde bulduk belediyeden sağ olsun geldiler yaptılar şimdi çocuklar burada oynuyorlar rahatça eskiye göre iyi oldu. Bu da onların gelişimi için yararlı oldu istifade ediyorlar baya.(Y6)

Bir okul yöneticisi (Y8) ise okulunda bulunan müzik enstrümanlarından bahsederek öğrencilerin ders dışında da iyi vakit geçirebilmelerini hedeflediklerini belirtmiştir. Bu okul yöneticisinin görev yaptığı okulda bulunan müzik odası ile öğrencilerin yeteneklerinin geliştiğini ifade etmiştir:

Özel olarak bizim okulumuz sanatsal faaliyetler açısından gelişmiş bir okul. Bu bağlamda okulumuzda çeşitli müzik aletlerimiz var. Bunların kullanımını öğrencilerimize açtık. Onların ders dışında da iyi vakit geçirebilmeleri için onlara bu türlü imkanları sağladık. Her şey ders demek değil bana göre. Bu çocuklarımız daha çok küçük. Çoğu oyun yaşında. Eğlenmek enerjilerini atmak istiyorlar haliyle. İşte dediğim gibi müzik odamız ile de öğrencilerimizin gelişimlerine de katkı sağlamaya çalışıyoruz.(Y8)

Öğrencilerin yaşlarına, bulunuş düzeylerine ve gelişimlerine uygun bir eğitim vermenin çocuk haklarını koruma yöntemi olduğunu ifade eden bir okul yöneticisi (Y16) de olmuştur. Bu yaklaşımın öğrencilerin yeteneklerinin gelişiminde kilit rol oynadığını aksi bir düşünce tarzının öğrencilere yararlı olmayacağını ifade etmiştir:

Çocuklara verdiğimiz eğitim onların gelişimine uygun olmalı bence. Olmalı ki gelişimlerine yardımcı olabilsin. Yoksa neye yarar. Şimdi gelip buradakilere biyoloji fizik anlatsak olmaz. Demek istiyorum ki yaşlarına uygun olan eğitimi onlara vermek bence en güzel bir çocuk hakkını koruma yöntemlerinden biri.(Y16)

Aynı uygulama ile ilgili bir veli (V7) de sınıf ve okul meclislerinden bahsederek öğrencilerin katılımcı bir anlayışla okullarda söz sahibi olabilmesini önemseydiğini ifade etmiştir. Ek olarak bu okul velisi katılımcılığın bir çocuk hakkı olduğunu vurgulayarak çocukların bazı konulara atfettikleri önem sıralarının velilerden farklı olabileceğini dile getirmiştir:

Misal bir çocuğun kendini en iyi şekilde ifade edebilmesi için sınıfların meclisleri oluyor. Bunlara çocukların katılımını teşvik etmek onlara söz vermek onları önemsemek gibi uygulamalar var. Bu hak da bana göre bir çocuk hakkı ve eğitime dahil olan bir durum. İşte bu yüzden bizim için önemsiz gibi görünen ama onlar için önemli olan şeylere riayet etmemiz gerekiyor.(V7)

4.1.2. Okul genelinde ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin uygulanmasına ilişkin görüşler

Aşağıda okul genelinde ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin uygulanmasına ilişkin alt kategoriye yer verilmiştir. Bu başlık altında okul disiplini alt kategorisine yer verilmiştir.

4.1.2.1. Okul Disiplininin Sağlanması İlişkin Görüşler

Okul yöneticilerinden 2'si ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili uygulamalardan bahsederken okul disiplininin sağlanması noktasında okul başlangıç ve bitiş saatleri ile özellikle kılık kıyafet açısından değerlendirmelerde bulunarak okul kurallarının bu alanda da geçerli olduğunu ifade etmiştir (Y8, Y18). Okul disiplininin sağlanabilmesi için bu türlü kurallara azami dikkat gösterdiklerini aksi takdirde eğitim sürecinin de sağlıklı yürümeyebileceğini ifade etmişlerdir:

Bana göre eğitimin olmaz ise olmazı disiplindir. Tüm öğrencilerimizin okul kurallarına azami riayet etmelerini kendilerinden istiyoruz. Çünkü düzenin olmadığı bir yerde ben sağlıklı bir eğitim sürecinin de gerçekleştirilemeyeceğini düşünüyorum. Nedir bunlar okula geliş gidiş saatidir, teneffüs vaktidir kılık kıyafettir vs. Bir kere öğrenci gibi giyinmeli. Yani bu konular bizim için önemli. Bu tip genel düzene dair kuralları tesis ettiğimizde okulumuzda daha huzurlu bir eğitim ortamı mümkün oluyor. (Y8)

Okulun bir düzeni disiplini olmalı bazı öğrenciler ergenliğin vermiş olduğu fevrilikle daha salaş giyinebiliyorlar. Bakıyosun gömleği bir tarafta kendi bir tarafta falan bunları gördüğümüzde mecburen müdahale ediyoruz ama hep amacımız niyetimiz diğer öğrencilere kötü örnek olmamaları anlatabiliyor muyum? Çünkü biri yaparsa ve buna rıza gösterilirse bir bakıyosunuz iki gün sonra o davranışın onlarcasını görüyorsunuz kalabalık bir okuluz biz bir de malum herkese yetişmemiz de çok mümkün olmuyor ama elimizden geldiğince işte bunlara dikkat etmeye çalışıyoruz.(Y18)

Bu iki yönetici görüşüne bakıldığında okulda disiplini sağlamak ile amaçlanan faydanın esasen bir öğrenci davranışının diğer öğrencilere kötü örnek olmaması olduğu görülmektedir. Hatta eğitim sürecinin daha sağlıklı işleyebilmesi de yine yöneticiler nezdinde okul disiplininden beklenen yararlar arasında olduğu söylenebilir. Bunun yanında bir okul yöneticisi (Y6) okul disiplinini sağlamanın yolunun otoriterlikten geçtiğini ifade etmiştir.

Disiplini sağlamak için biz de bazen sert olabiliyoruz tavır olarak. Kızabiliyoruz haliyle insanız biz de. Otoriter olmazsak bu sefer saymıyorlar bizi yani mecbur kalıyoruz ama böyle de disiplini sağlıyoruz işte bir şekilde.(Y6)

Böyle bir bakış açısının belki okul disiplinini sağlama noktasında başarılı olabileceği fakat pedagojik ve temel eğitim değerleri bağlamında doğru olmayacağı ifade edilebilir. Yine bir başka okul yöneticisi (Y14) ise aynı konuda okul disiplinini önemseydiğini disiplin olmaz ise eğitim sürecine dair hiçbir şeyin gerçekleşmeyeceğini dile getirmiştir.

Okul disiplinini önemseyenlerdenim ben de. Okulda disiplin olmazsa hiçbir şey olmaz. (Y14)

Okulun öğrencilere alışkanlık kazandırmak ve hayatlarını bir düzene sokmak bakımından önemli olduğunu ayrıca bu durumun disiplini sağlayacağını ifade eden bir okul velisi (V6) de olmuştur. Velinin görüşü şu şekildedir:

Okul çocuklara disiplin kazandıran da bir yer bana göre. Okula geliş gidiş saatleri olsun teneffüslere çıkma düzenleri olsun hatta yemek yeme saatine varıncaya kadar çoğu şeye bir düzen getiriyor okul. Bu bakımdan okulun çocuklarımıza kazandırdıkları alışkanlıklar gerçekten çok. Okulda bir çocuğun gördüğü yaşadığı şeyler onun normal yaşantısına da etki ediyor. Bunun gibi şeyler işte yani.(V6)

Bir okul velisi (V8) ise öğrencilerin öğretmenlerinin sözlerini mutlaka dinlemeleri gerektiğini ancak çağımızda bunun pek mümkün olmadığını bu nedenle de okul disiplininin tam manasıyla sağlanamadığından şikayet ederek geleceğe dair umutsuzluğunu dile getirmiştir:

Öğretmeni sayan seven yok. Bu durum beni rahatsız ediyor. Bence böyle olmamalı eskisi gibi bir disiplin olmalı bu disiplinsizlik çocukların zararına eğitimin de zararına bence. İnşallah düzelir diyeceğim de pek de umudum yok ne yalan söyleyeyim. Bana göre her şeyin başı disiplin. Öncelikle bunu sağlamak lazım okullarda. Eğer öğrenciler öğretmenlerini dinlerse onlara saygı gösterir dediklerini harfiyen yaparlarsa bence sorun ortadan kalkmış olur.(V8)

Okul yöneticileri ve velilerinin görüşlerine bakıldığında okul disiplininin önemli olarak ve olması gereken bir olgu olarak görüldüğü ancak bunu sağlama yöntemlerinde ayrışıldığı ve farklı fikirlere sahip olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle yöneticiler ile yapılan görüşmede çok yönlü cevapların alınması onların toplumun her yönü ile ilgili gözlemlerde bulunup düşüncelerini söylediği şeklinde yorumlanabilir.

4.1.3. Okul dışında ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin uygulanmasına ilişkin görüşler

Aşağıda okul dışında ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin uygulanmasına ilişkin alt kategorilere yer verilmiştir. Bu başlık altında ortaöğretimde çeşitlilik, yükseköğretime erişim, işbirliği, insan hakları ve temel özgürlükler, kültürel çeşitlilik, hoşgörü ve sorumluluk, doğal çevre ve öğretim kurumu açma özgürlüğü alt kategori ele alınmıştır.

4.1.3.1. Ortaöğretimde Çeşitlilik Uygulamasına İlişkin Görüşler

Ortaöğretimde çeşitlilik sadece veliler tarafından dile getirilen bir uygulamadır. Buna göre okul velilerinden 3'ü ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili uygulamalarından bahsederken ortaöğretimde çeşitliliği vurguladığı görülmektedir (V2, V4, V5). Okul velileri sözü edilen uygulamayı ele alırken çocuklarının tercihlerine saygı duyduklarını ifade etmişlerdir:

Her şeyimizi onlara göre dizayn ediyoruz tasarlıyoruz. Yaşadığımız şehirden tutun oturduğumuz yere kadar. Bunlar bizim verdiğimiz önemin göstergesi çocuklara. Ben bir veli olarak okulda özgürlükten yanayım. Oğlum eğer iyi bir puan alıp bu okulu kazanmasaydı da ben istediği okula gitmesine yine izin verirdim. (V2)

Kızım Anadolu lisesine gidiyor şimdi ama mevcut şartlarda Türkiye'de her türden okul var. Bir başka okula da mesela meslek lisesine gidebilirdi ama burayı kazandı meslek lisesine gitmek de istemedi açıkçası. Biz şimdi baskı yapamayız ki bu durumda neden oraya gitmedin diye demi? Sonuçta okuyacak olan o istemeyerek birini okutamazsın ben buna inanıyorum. Gönülsüz okuma olmaz içinden geliyorsa bir insan okur. Yine bunun yanında birçok özel okul da var. Bazılarının gerçekten çok iyi eğitim verdiğini biliyorum. (V4)

Mesela şimdi imam hatip lisesinden tutun da meslek lisesine kadar birçok okul var. Bunlar tercihe bağlı. (V5)

Okul yöneticilerinden ziyade velilerin bu uygulamaya dikkat çekmesi, ortaöğretimde çeşitliliğin veliler nezdinde okul yöneticilerinden daha çok önem arz ettiğine işaretir. Ortaöğretimde çeşitlilik ile ilgili okul velilerinin ifadelerine bakıldığında okul çeşitliliği yerine program çeşitliliğini esas alan bir yapıya geçişle ilgili Milli Eğitim Bakanlığı'na yapılan çalışmalara değinilmediği sadece çocuklarının tercihlerine bir veli olarak izin verme açısından yaklaşıldığı görülmüştür. Bu durum Bakanlık politikalarının işlerliği açısından herhangi bir anlam ifade etmemekle beraber istenilen okulu seçebilme özgürlüğünün mevcut şartlarda velilerin gözünde benimsendiği şekilde yorumlanabilir.

4.1.3.2. Yükseköğretime Erişim Uygulamasına İlişkin Görüşler

ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili uygulamalarına ilişkin okul içerisinde yapılan faaliyetleri 2 okul yöneticisi ifade ederek öğrencilerin yükseköğretime erişimlerinde bu faaliyetlerin faydalı olduğunu belirtmişlerdir (Y5, Y11). Yöneticilerin görüşleri aşağıdaki gibidir:

Biz üniversite sınavlarına hazırlamak için öğrencilerimize destekleyici yetiştirici kurslar veriyoruz. Bu çok yararlı oluyor üniversiteye hazırlık için öğrencilerimiz çok memnunar. Üniversite sınavlarında çok iyi dereceler yapan öğrencilerimiz oldu. (Y5)
Okul olarak öncelikle öğrencilerimizi üniversite sınavına hazırlamak için öğretmenlerimizin de gayretiyle okul içi faaliyetlerde bulunuyoruz. Bu öğrencilerimizin bir sonraki kademeye ulaşabilmesine yardımcı oluyor. (Y11)

Bu yöneticilerin yükseköğretime erişim kavramını öğrencilere sunulan fırsat eşitliği bağlamında değerlendirmede ancak bir yöntem olarak okul içi faaliyetlerin fırsat eşitliğine giden yolda birer yardımcı unsur olabileceğini göstermektedir.

Bir okul yöneticisi (Y2) kız çocukları ile ilgili pozitif ayrımcılık yaptıklarını çünkü kız çocuklarının hâlihazırda yükseköğretime erişim konusunda çeşitli zorlukları olduğunu ifade etmiştir. Bu okul yöneticisinin pozitif ayrımcılık kavramını dile getirmesiyle, esasen anayasada güvence altına alınan eğitim hakkının görev yaptığı okulda hayata geçtiği anlaşılmaktadır. Yöneticinin görüşü şu şekildedir:

Kız çocuklarımızla hatta daha bir ilgilimiz. Moda tabirle pozitif ayrımcılık yapıyoruz. Böylelikle bu sorunu aşmaya çalışıyoruz. Çünkü kız çocuklarımızın okulla buluşmaları özellikle liseden sonra üniversiteye erişimi çoğu zaman daha zor olabiliyor maalesef. (Y2)

Yükseköğretime erişim uygulaması ile ilgili görüş belirten 2 okul velisi de olmuştur. Bu iki veli yükseköğretimde daha iyi okullara gitmek istemenin beraberinde yükseköğretime erişimde zorluklar getirdiğini belirtmiştir (V4,V9). Velilerin görüşleri aşağıdaki şekildedir:

Üniversiteden üniversiteye fark var istediği okulda okuması zor olabilir o nedenle istiyoruz ki iyi bir okul olsun Ankara'da okusun. Şehir dışı hem bizim için külfetli olabilir hem de ilk kez aileden ayrı kalacağı için endişelerimiz var. (V4)

İyi okullar bunlar tabi herkes girmek isteyecek. Ama ya yerleşemezse ne olacak. Her ne kadar son yıllarda artmış da olsa yeterli değil. (V9)

Bu iki veli görüşü ele alındığında kişisel düşüncelerin ve isteklerin ön planda olduğu ve aynı zamanda yükseköğretime erişimin kolaylaştırılması konusunda haklı beklentilerin bulunduğu görülmektedir. Ancak Ekinci'ye göre (2011) yükseköğretime girişte gelir doğrudan belirleyici etkiye sahip değildir. Ekinci'nin yapmış olduğu "Bazı sosyoekonomik etmenlerin Türkiye'de yükseköğretime katılım üzerindeki etkileri" adlı çalışmada gelire göre sıralı %20'lik Türkiye ve üniversite öğrencileri hanehalkı gruplarının yıllık kullanılabilir gelirlerinin yüzdelerle dağılımları birbirine benzerdir. Her ne kadar gelirin doğrudan belirleyici bir etkiye sahip olmadığı sonucuna ulaşılmışsa da veli görüşlerinden hareketle gerek okul kontenjanlarının artırılması gerekse de yükseköğretimde öğrencisi olan velilerin maddi açıdan desteklenmesinin yükseköğretime erişim konusunda yararlı olacağı düşünülmektedir.

Bir okul velisi (V3) ortaöğretim kademesinde öğrencilere yapılan bilgilendirme faaliyetinin yükseköğretime erişim konusunda yardımcı olduğunu ifade etmiştir:

Oğlan anlatıyor bazen üniversite için bilgi veriyorlarmış, şu meslekler daha iyi bunlar daha şu an tutuluyor gibi. (V3)

Okul yöneticileri ve velilerinin görüşlerine bakıldığında yükseköğretime erişimde özellikle cinsiyet ve kontenjan ile ilgili kat edilmesi gereken mesafelerin mevcut şartlarda devam ettiği bu gibi hususların uygulamada dezavantajlara neden olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bu konulara yönelik tedbirler ile sorunun aşılabileceği yönünde hem okul yöneticilerinde hem de velilerde kanaat olduğu gözlemlenmiştir.

4.1.3.3. Eğitim Konusunda Uluslararası İşbirliğine İlişkin Görüşler

ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili uygulamaları ile ilgili okul yöneticilerinden 3'ü işbirliği kavramını dile getirmiş ve işbirliğini okullar arası ve ulusal bağlamda vurgulamışlardır (Y5, Y9, Y18). Sözü edilen işbirliğinin de süreklilik arz etmediği bazı durumlarda ancak mümkün olabildiği ifade edilerek daha fazla işbirliğine ihtiyaç olduğu dile getirilmiştir. Ayrıca ÇHS'deki hali ile işbirliğinin uluslararası boyutuna okul yöneticileri ve veliler tarafından hiç değinilmemiştir. Yöneticilerin görüşleri şu şekildedir:

Bazen çalıştaylar oluyor onlara katılıyor bunların dışında kayda değer bir işbirliği yaptığımızı çok söyleyemeyeceğim aslında dürüst olmak gerekirse.(Y5)

Aslında biz okullar arasında işbirliğini tam anlamıyla sağlayamıyoruz. Ancak hatır gönül ilişkisiyle nazımımızın geçtiği müdürlerimizle iletişim kurup aklımıza takılan bir mesele olduğunda görüş alışverişi yapabiliyoruz. Bunun sağlıklı bir yöntem olmadığı farkındayım ancak bizi bu duruma sürükleyen de aslında bilgilendirme eksikliğinden kaynaklanıyor.(Y9)

Öğretmenlerimizin eğitimcilerimizin biz idarecilerin de soru sormaktan çekinmemesi diğer eğitimcilerle yaptıkları uygulamaları paylaşımları daha çok işbirliği halinde olmaları gerektiğine inanıyorum. Güzellikler paylaştıkça çoğalır bana göre.(Y18)

Okul yöneticilerinin konu ile ilgili görüşlerine bakıldığında eğitim konusunda uluslararası işbirliği noktasından ziyade ulusal düzeyde işbirliğiyle ilgili görüş belirtmiş olmaları dünya genelindeki uygulamaların bilinmesinde eksik kalındığı ve sorunlara çözüm üretmede yetersiz kalınabildiği şeklinde yorumlanabilecektir. Öyle ki eğitim konusunda uluslararası işbirliğinin, eğitim hakkı ile ilgili uygulamaların yaşatılması ve geliştirilmesi bağlamında ayrı bir önemi ve rolünün olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

4.1.3.4. İnsan Haklarına ve Temel Özgürlüklere Saygı Duyulmasına İlişkin Görüşler

İnsan hakları ve temel özgürlüklere saygı duyulması uygulaması ile ilgili 4 okul yöneticisi eşitlik kavramını öne çıkarmıştır. Bu yöneticiler ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili uygulamalarından bahsederken eşitlik kavramını vurgulayarak bunun bir insan hakkı olduğunu ve saygı duyulması gerektiğini belirtmişlerdir. Ayrıca eğitim hakkının öğrencilere sağlanırken dil, din, cinsiyet ve sosyal köken gibi unsurlarının dikkate alınmaması gerektiğini ifade etmişlerdir (Y2, Y4, Y9, 16). Yöneticilerin görüşleri şu şekildedir:

Her bireyin her cinsin kendine özgü farklılıkları muhakkak var. Ancak bir diğerinden öne geçtiğinde işte orada sorun çıkıyor. Biz bu konuda eşitliği sağlamak herkesin aynı oradan eğitimden yararlanabilmesi istifade edebilmesi için çabalıyoruz.(Y2)

Turnuva düzenliyoruz mesela okul içinde erkek çocuklar çok daha meraklı elbette futbola. O yüzden kızlar için de voleybol turnuvası düzenledik. Eşitlikçi bir yaklaşım sergiliyoruz.(Y4)

Okulumuzda kaynaştırma eğitimine dahil olan öğrencimiz var. Bu çocuğumuz diğer öğrencilerimiz gibi her türlü çocuk hakkına eşit bir şekilde ulaşabilmeli bizim temel hedefimiz bu. Hatta bu çocuğumuz diğer öğrencilerimizden bazı şeylere daha rahat ulaşabilmeli bana göre. Onun herhangi bir sorun yaşamamasını istemediğimizden biz de gerekli hassasiyeti gösteriyoruz. Kaynaştırma öğrencimize onun engel durumuna uygun olarak davranıyoruz. Çünkü bunu hem bir insan hakkı hem de özelden bir çocuk hakkı olarak değerlendiriyoruz.(Y9)

Bana göre çocuk haklarının dili dini ırkı olmaz burada tüm çocuklarımız bizim eşit. Yani bunun annesi bu bunun babası bu o yüzden buna farklı davranış gibi bir şey olmaz bizde. Eğer bunu yapar ise ayrımcılık yapmış oluruz ve çocuk haklarına riayet etmemiş oluruz. Çünkü kimse anne babasını seçme özgürlüğüne sahip değil dimi? İşte bu nedenle hiçbir ayırım gözetmeden hepsini kucaklıyoruz biz önemsiyoruz.(Y16)

Bu açıklamalara bakıldığında okul yöneticilerinin insan haklarına ve temel özgürlüklere saygı duyulması uygulamasını anlatırken eşitlik kavramını ön plana çıkardıkları anlaşılmaktadır. Eşitlik anlayışını öne çıkaran bu yaklaşımın yöneticiler nezdinde kabul görmesi, herkesin eğitim hakkından hiçbir ayırım gözetmeksizin yararlandırılması gerektiği yönündeki kanaate sahip olduğunu göstermektedir. Ancak her ne kadar yöneticiler böyle bir

kanaate sahip olsalar da Üste'nin (2007) İzmir ve Aydın'da öğrenciler arasında yaptığı anket çalışması sonucunda, öğrencilerin okullarında tam anlamıyla kendilerini güvende hissetmedikleri, eşitlik ilkesinin istenilen düzeyde olmadığı, öğrenciler arasında barışçıl çözümlerin kolay sağlanamadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum yönetici görüşleri ile öğrenci görüşleri arasında bir tezat var olduğunu gösterir nitelikte olması açısından manidar bulunmuştur.

Farklı dil ve lehçelerle ilgili seçmeli derslerin müfredatta olmasını özgürlük olarak gören bir okul yöneticisi (Y7) de olmuştur. Yöneticinin görüşü aşağıdaki gibidir:

Farklı dil ve lehçelerle ilgili özellikle seçmeli dersler geldi ve artırdı. Artık öğrencilerimiz birçok farklı dersi özgürce öğrenebiliyor. (Y7)

Bir okul yöneticisi (Y12) ise öğrencilerin farklılıklara ve insan haklarına saygılı olarak yetişmesini sağlamak için toplantılar yapıldığını, derslerde imkânlar ölçüsünde bu konudan bahsedildiğini ifade etmiştir:

Bizler de tabi elimizden geldiğince çocuklarımızı insan haklarına farklılıklara saygılı olarak yetiştirmeleri için elimizden geleni yapıyoruz. Yeri geliyor dersler aracılığı ile yeri geliyor bir araya geldiğimiz toplantılar esnasında dilimiz döndüğünce anlatmaya çalışıyoruz.(Y12)

Bir veli (V7) ise hem din ve vicdan özgürlüğüne dikkat çekerek okullarda var olan ibadet yerlerinin bir temel özgürlük göstergesi olduğunu ifade etmiştir:

Yine çocukların din ve vicdan özgürlüğü bana göre önemli bir mesele. Artık çoğu okulda mescitler var. Eskiden yoktu. Çocuk derslerine mani olmamak koşuluyla burada ibadetini yapabiliyor iyi bir uygulama oldu bu da.(V7)

4.1.3.5. Çocuğun Toplumdaki Kültürel Çeşitliliğe Saygısının Geliştirilmesine İlişkin Görüşler

ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili uygulamalarından bahsederken 2 okul yöneticisi görev yaptıkları okulun bulunduğu yer itibari ile farklı kültürlerle sahip öğrencilerin eğitim gördüğü bir konumda olduğunu ifade etmişlerdir (Y11,Y12). Bunu dile getirirken de bu farklılığın öğrenciler arasında bir sorun oluşturmadığını aksine onların kültürel çeşitliliğe saygılarının gelişmesi açısından olumlu bir durum olduğunu dile getirmişlerdir:

Bizim okulumuzda çok farklı özellikte öğrencilerimiz var. Okulumuzda çok şükür ki bir sorun yok. Demek ki aslında masum saf düşüncelere sahip olan öğrenciler arasında bir sorun yok. Biz büyükler arasında sorunlar oluyor. Büyüdükçe politize olmaktan kaynaklı bir şey bu. Onlara bizim gibi olmamalarını söylüyoruz. Burada her türden çocuk olsa da aralarında gerçekten bir sorun olduğuna şahit olmadım ben.(Y11)

Okulumuzun bulunduğu yer itibari ile farklı ailelerin yaşadığı bir ortam. Bu nedenle haliyle farklı farklı sosyo ekonomik seviyeye, kültüre sahip çocuklarımız var. Burada çocuklarımız birbirleriyle arkadaşlık ediyor güzel dostluklar ediniyorlar. Herkes bir diğerinin farklılığını öğrenerek büyüyor. Farkında olmadan onlar birbirlerine saygıyı sevgi beslemeyi bir karakter haline getiriyorlar. Bu

bakımdan okulda yaşanılarak öğrenilen bu süreçleri çocuklarımızın ileriki yaşamları için artı bir değer olarak görüyorum ben. (Y12)

Bir okul yöneticisi (Y16) ise çocukların ailelerine dikkati çekerek onların farklı olmasının eşit davranmaya engel olmayacağını aksine bunu yaparlar ise çocuk haklarına riayet etmemiş olduklarını ifade etmiş ve öğrencileri ayırım gözetmeksizin kucaklayarak onlara da farklı kültürlere saygılı olunması gerektiğini öğütlediklerini dile getirmiştir:

Bana göre çocuk haklarının dili dini ırkı olmaz burada tüm çocuklarımız bizim eşit. Yani bunun annesi bu bunun babası bu o yüzden buna farklı davranalım gibi bir şey olmaz bizde. Eğer bunu yapar ise ayrımcılık yapmış oluruz ve çocuk haklarına riayet etmemiş oluruz. Çünkü kimse anne babasını seçme özgürlüğüne sahip değil, değil mi? İşte bu nedenle hiçbir ayırım gözetmeden hepsini kucaklıyoruz biz önemsiyoruz. Biz nasıl isek bunu öğrencilerimize de öğütüyoruz.(Y16)

Okul yöneticilerinin açıklamalarına bakıldığında toplumdaki kültürel çeşitliliğin farkında oldukları ancak bu farklılıkları görmezden gelerek öğrencilere aynı şekilde davrandıkları görülmüştür. Kendi davranış biçimlerini öğrencilere de imkanlar dâhilinde aktardıkları gözlemlenmiştir. Nitekim çocuk haklarının bir gereği olan ayrımcılık yasağının, okul yöneticileri tarafından yerine getirilmesi de onlardan beklenen bir davranıştır. Sözü edilen davranış biçimi, eğitimde çokkültürlülüğün de göstergesidir. Ünal (2004), çokkültürlü eğitim politikası kapsamında, bir öğrencinin, aynı zamanda bir kadın, bir işçi çocuğu, yetersizlikten etkilenmiş bir birey (engelli) veya farklı bir etnik kökene dâhil olabileceğine dikkat çeker. Öyleyse, okul yöneticisi tarafından ifade edilen görüşün çokkültürlü eğitim yaklaşımını destekler nitelikte olduğu bu noktada söylenebilecektir.

4.1.3.6. Çocuğun Hoşgörü ve Sorumluluk Sahibi Olmasına İlişkin Görüşler

ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili uygulamalarından bahsederken 2 okul yöneticisi öğrencilerin hoşgörü ve sorumluluk sahibi olmalarını önemsediklerini, öğrencilere bu tür kavramların kazandırılmasında okulun bir araç olduğunu ifade etmişlerdir (Y10, Y12). Buna ek olarak (Y10) eski yaşantısından örnek vererek zamanında kendi öğretmenlerinden aldığı öğütlerin hala kalıcı olduğunu dile getirmiştir:

Çocuklarımızın tam da ergenliğe girdiği bu dönemlerde onlara arkadaşlarına karşı saygılı olmayı farklılıklara karşı daha toleranslı olmayı öğretmenin gayreti içerisindeyiz. Belki şu an bunu kavramaları biraz zor fakat ben inanıyorum ki akıllarının bir köşesinde kalıyor hep bunlar. Öğretmenin sınıfta anlattığı bir hikaye olsun bizim yaptığımız konuşmalar olsun illa ki kulaklarına çalınıyordur diye düşünüyorum. Hepimizin anıları vardır geriye baktığımızda neler neler hatırlıyoruz. Ama en çok da bize insanlığı hoşgörüyü öğütleyen nasihatler aklımızda kalmış.(Y10)

Burada çocuklarımız birbirleriyle arkadaşlık ediyor güzel dostluklar ediniyorlar. Herkes bir diğerinin farklılığını öğrenerek büyüyor. Farkında olmadan onlar birbirlerine saygıyı sevgi beslemeyi bir karakter haline getiriyorlar. Bu bakımdan okulda yaşanılarak öğrenilen bu süreçleri çocuklarımızın ileriki yaşamları için artı bir değer olarak görüyorum ben.(Y12)

Bir okul yöneticisi (Y14) ise öğrencilerin diğer insanlara saygılı olmasını sağlamak için bu tür duyguların gelişmesini sağlamak maksatlı bazı kurumlara ziyaretlerde bulunduğunu ifade etmiştir:

Çocukların insanlara saygılı bir birey olarak yetişmesi de önemli bizim için. İşte bunun temellerini atabilmek için huzurevi vs ziyaretlerimiz oluyor. Orada yaşlılarla kaynaşip hem onları sevindiriyorlar hem de bu türlü değerleri öğrenmiş oluyorlar.(Y14)

Öğrencilerin sorumluluk duygusunun gelişmesi için onlara ekip halinde çalışmayı teşvik edici görevler verildiğini ifade eden bir okul yöneticisi (Y18) de olmuştur. Yönetici, bu tür görevlerle öğrencilerin daha kaliteli ve verimli çalıştıklarını şu şekilde dile getirmiştir:

Mesela öğrencilerimizin sorumluluk duygusu gelişsin diye onlara görevler veriyoruz. Mesela öğretmenlerimiz hem ekip halinde çalışma bilinci gelişsin hem verilen işleri zamanında yapma ve teslim etme kabiliyetleri gelişsin diye onlara ufak proje gibi ödevler veriyorlar. Birlikte çabaladıklarında çocuklar çok daha güzel işler çıkarabiliyorlar.(Y18)

Haklar ve özgürlükler, negatif hak ve özgürlük olan ödevlerle ve kısıtlamalarla birlikte yaşanır. Kişilerin bir arada bulunması, herkesi herkese karşı sınırlı ve sorumlu kılar. Ayrıca bu sınırlılık bir sorumluluk anlayışını da beraberinde getirir. İfade edilen çerçeve ve okul yöneticilerinin görüşleri değerlendirildiğinde ise toplumsal hayatın içerisinde birlikte yaşayan bireylerin birbirlerine karşı hoşgörülü ve sorumluluk sahibi olmasını beklemekten daha doğal bir şey yoktur. Nitekim yöneticilerde de bu bakış açısının bulunduğu söylenebilir.

4.1.3.7. Çocuğun Doğal Çevreye Saygısının Geliştirilmesine İlişkin Görüşler

Çocuğun doğal çevreye saygısının geliştirilmesine ilişkin 3 okul yöneticisi görüş belirtmiştir. Bu kapsamda yöneticiler; okul olarak gezi düzenlediklerini ve bu geziler sayesinde öğrencilerin doğaya karşı sevgisinin saygısının geliştiğini ifade etmişlerdir (Y5, Y10, Y12). Doğa ile iç içe olma fırsatına ulaşmanın günümüzde oldukça zor olduğuna da değinen okul yöneticileri bu türlü faaliyetlerle öğrencilerde çevreye karşı bir farkındalık uyandırdıklarını belirtmişlerdir.

Gezileri düzenliyoruz mesela şimdi aklıma geldi yani doğayı tanımaları için yararlı olduğunu düşünüyorum.(Y5)

Okulumuzun etrafında oldukça yeşilliğimiz bol. Bazen öğrencilerimizi öğretmenlerimiz yakın çevrede geziye çıkarıyor. Koşu yolu ile dinlenme ve spor alanları hemen okulumuzun dibinde. Hem burada bir enerjilerini boşaltmış oluyorlar hem de çocuklarımız artık hep kapalı alanlarda büyüdüğü yaşadığı için bir değişiklik oluyor. Doğa ile iç içe olma fırsatı ediniyorlar ve doğayı kirletmemeyi ona zarar vermemeyi yaşayarak öğreniyorlar.(Y10)

Artık çocuklarımız o kadar şehir hayatına kısıldı ki yani gökyüzünü göremez toprağa dokunamaz oldular. Gezi düzenlediğimizde piknik maksadıyla da olsa çocuklarımız oralarda bir orman havası alıyor çiçeklere ağaçlara toprağa dokunma fırsatı elde ediyorlar. Bunun gibi şeyler işte onlarda çevreye karşı bir farkındalık oluşturuyor.(Y12)

Günümüz şartlarında özellikle kentlerde yaşayan çocukların doğal ortamlara ulaşmasına erişiminde okul yöneticilerinin görüşleri dikkate değer bulunmuştur. Öyle ki şehir hayatının karmaşasından bir nebze uzaklaşarak doğada bir süre vakit geçirmenin bile artık zor olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Nitekim yöneticilerin görüşleri de bu durumu destekler mahiyettedir. Ancak Atasoy ve Ertürk'ün (2008) yapmış oldukları bir çalışmaya göre ilköğretim öğrencilerinin hem çevre bilgi hem de çevre tutum testleri açısından yeterli düzeyde olmadıkları gözlenmiştir. Öğrencilerin yetersiz çevre duyarlılığı, çevre ahlakı ve doğa sevgisi ile ekolojik kültürün yüzeyselliği bunun başlıca sebepleri arasında gösterilmektedir. Bu çalışma ile birlikte yönetici görüşleri birlikte değerlendirildiğinde hâlihazırda okul yöneticileri tarafından gerçekleştirilen faaliyetlerin yetersiz olduğu ve fırsat buldukça öğrencileri doğa ile buluşturmanın onların doğal çevreye olan saygısının geliştirilmesinde faydasının büyük olacağı söylenebilir.

4.1.3.8. Gerçek ve Tüzel Kişilerin Öğretim Kurumu Açma Özgürlüğüne İlişkin Görüşler

ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili uygulamaları ile ilgili kurs ve okulların şartları taşıyan herkes tarafından özgürce açılabilmesini 2 okul yöneticisi dile getirmişlerdir (Y7, Y16). Yöneticilerin görüşleri şu şekildedir:

Devlet farklı kökenlere sahip insanların eğitim almalarını kolaylaştıracak adımları son zamanlarda hızla attı. Farklı dil ve lehçelerle ilgili özellikle seçmeli dersler geldi ve artırıldı. Kurslar açıldı mesela özellikle güneydoğu doğu bölgelerinde.(Y7)

Yaşlarına uygun olan eğitimi onlara vermek bence en güzel bir çocuk hakkını koruma yöntemlerinden biri. Bugün her kademedeki okul mevcut, açılabilir.(Y16)

Kendisine değer atfedilen insanın kendisini tanıması ve değerini bilmesi için nitelikli bir eğitim alması gerekmektedir. Bunun da yolu okullar ve kurslar gibi eğitim kurumlarından geçmektedir. Her kademedeki ve farklı dil ve lehçelerde kurs ve özel okul açma özgürlüğünün mevcut şartlarda bulunduğu okul yöneticilerinin görüşlerinden anlaşılmaktadır. Bu durumda gerçek ve tüzel kişilerin öğretim kurumu açma özgürlüğünün olduğu söylenebilir.

Bir veli de her türlü öğretim kurumunun hem açılabileceğini hem de bu okullara öğrencilerin özgürce gönderilebileceğini ifade etmiştir (V4). Velinin görüşü aşağıdaki gibidir:

Yine bunun yanında birçok özel okul da var. Bazılarının gerçekten çok iyi eğitim verdiğini biliyorum. Tabi bu eğitime karşılık ücretleri de pahalı oluyor ama verilen paraya değer diyor de var duyuyoruz bazı komşulardan. İsteyen istediği okulu açması mümkün olduğu kadar isteyen de istediği okula gönderebilir çocuğunu.(V4)

4.2. Okul Yöneticilerinin ve Velilerinin ÇHS'nin Eğitim Hakkı İle İlgili Hükümlerinin Uygulanmasında Yaşadıkları Sorunlara İlişkin Görüşler

Tablo 5.

Okul Yöneticilerinin ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin uygulanmasında yaşadıkları sorunlara ilişkin görüşleri

Tema	Soru Sorulan Kişi	Kategoriler	Alt Kategoriler	Görüş Sayısı		
ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin uygulanmasında sınıf içinde, okul genelinde ve okul dışında ne tür sorunlar yaşanmaktadır?	Okul Yöneticisi	Sınıf İçi	Öğrenci Duyarsızlığı	1		
			Öğrencilerin Uyum Problemi	1		
			Öğretmen Niteliği	1		
					Özel Eğitim Gereksinimi Olan Öğrenciler	1
				Okul Yöneticisi Niteliği	1	
				Okul Genel	Okul Temizliği	1
				Okul Dışı	Veli İlgisizliği	4
					Bilgi Eksikliği	3
					Medyanın Olumsuz Etkileri	2
					Ders Kitapları	2

Görüşmeye katılan okul yöneticilerine ikinci olarak “ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin uygulanmasında sınıf içinde, okul genelinde ve okul dışında hangi sorunlara yaşanmaktadır?” sorusu yöneltilmiştir. Tablo 5 incelendiğinde okul yöneticilerinden 1 yönetici öğrencilerin uyum problemi, 1 yönetici öğretmen niteliği, 1 yönetici öğrenci duyarsızlığı, 1 yönetici özel eğitim gereksinimi olan öğrenciler, 1 yönetici okul yöneticisi niteliği, 1 yönetici okul temizliği, 4 yönetici veli ilgisizliği, 3 yönetici bilgi eksikliği, 2 yönetici medyanın olumsuz etkileri, 2 yönetici ders kitapları alt kategorisinde görüş belirtmiştir. Bu bağlamda yöneticilerin bahsettiği sorunların ÇHS ile ilgili bilgiye dayalı olmadığı ve bazı uygulamaların genel çocuk hakları ile ilişkili olduğu yapılan görüşmelerde gözlemlenmiştir. Nitekim sorun olarak yöneticiler tarafından belirtilen hususların Sözleşmede bulunan eğitim hakkı ile ilgili hükümlerin uygulanmasından bağımsız olarak ifade edildiği düşünülmektedir. Bir başka deyişle Sözleşme'deki eğitim hakkı ile ilgili hükümlerin uygulanmasına dair yaşanan

sorunların dile getirilebilmesi için öncelikle Sözleşme’de bulunan eğitim hakkı ile ilgili hükümlerin bilinmesinin şart olduğu bir gerçektir.

Tablo 6.

Velilerin ÇHS’nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin uygulanmasında yaşadıkları sorunlara ilişkin görüşleri

Tema	Soru Sorulan Kişi	Kategoriler	Alt Kategoriler	Görüş Sayısı
ÇHS’nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin uygulanmasında sınıf içinde, okul genelinde ve okul dışında ne tür sorunlar yaşanmaktadır?	Veli	Sınıf İçi	Bilgi Eksikliği	2
			Medyanın Olumsuz Etkileri	1
			Öğrenci Duyarsızlığı	1
		Okul Dışı	Haftalık Ders Saati Sayısı	1
			Okul Güvenliği	1
			Eğitim Sistemindeki Değişimler	1
			Fırsat Eşitliği	1

Görüşmeye katılan velilere ikinci olarak “ÇHS’nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin uygulanmasında sınıf içinde, okul genelinde ve okul dışında ne tür sorunlar yaşanmaktadır?” sorusu yöneltilmiştir. Tablo 6 incelendiğinde velilerden 2’si bilgi eksikliği, 1’i medyanın olumsuz etkileri, 1’i öğrenci duyarsızlığı, 1’i haftalık ders saati sayısı, 1’i okul güvenliği, 1’i eğitim sistemindeki değişimler ve son olarak 1 veli fırsat eşitliği alt kategorisinde görüş belirtmiştir. Bu bağlamda velilerin bahsettiği sorunların çok çeşitli olduğu görülmekle beraber ÇHS ile ilgili bilgiye dayalı olmadığı ve bazı sorunların genel sorunlara ilişkin olduğu yapılan görüşmelerde not edilmiştir. Bu durumun velilerin öğrencisi oldukları çocukların görüşlerine dayalı olarak fikir beyan etmelerinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Buna göre yapılan görüşmelerde okul yöneticilerinin ve velilerinin ÇHS’nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin uygulanmasında yaşadıkları sorunlara ilişkin görüşleri aşağıda kategoriler eşliğinde sunulmuştur.

4.2.1. Sınıf içinde ÇHS’nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin uygulanmasında yaşanan sorunlara ilişkin görüşler

Aşağıda sınıf içinde ÇHS’nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin uygulanmasında yaşanan sorunlara ilişkin alt kategorilere yer verilmiştir. Bu başlık altında öğrenci duyarsızlığı,

haftalık ders saati sayısı, öğrencilerin uyum problemi, öğretmen niteliği, özel eğitim gereksinimi olan öğrenciler alt kategorileri ele alınmıştır.

4.2.1.1. Öğrenci Duyarsızlığına İlişkin Görüşler

Okul yöneticilerinden 1'i ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili uygulamalarından bahsederken öğrenci duyarsızlığı konusunu dile getirerek bunun bir sorun olduğunu belirtmiş ve temel toplumsal değerlerin azaldığını, öğrencilerin sorumsuz davrandığını ifade etmiştir (Y8).

Yöneticinin görüşü şu şekildedir:

Ben öğrencilerimizin yeni yetişen bu neslin sorumsuzluğundan şikayetçiyim eğer doğruyu söylemek gerekirse. Aslına bakarsanız artık iyice bir klişe gibi oldu ama gerçekten bazen yoruluyoruz peşlerinde koşmaktan ve laf anlatamamaktan. Genel olarak öğrencilerimizde bir sabırsızlık hali mevcut. Sınıfta bile durduramıyoruz. Sık sık öğrencilerimizin kavga ettikleri haberlerini son zamanlarda duyar olduk. Çoğunda artık temel toplumsal değerlerimizin azaldığını görüyorum. Halbuki sevgi şefkat merhamet gibi toplumsal değerlerimizi bu çocuklarımıza en iyi şekilde öğretmeliyiz. Bu çocuklar bizim geleceğimiz. Ama ne yazık ki durum böyle işte. (Y8)

Bir okul velisi (V8) de öğrenci duyarsızlığına öğrencilerin sınıfa, okula sivil kıyafetle gelmeleri üzerinden yaklaşarak öğrencilerin öğretmenlere gereken saygıyı göstermediğini ve okullarda disiplinsizliğin hüküm sürdüğünü ifade etmiştir:

Ben açıkçası öğretmene saygının kalmadığını düşünüyorum artık. Bizim zamanımızda öğretmen bir şey dese hepimiz mum olurduk. Şimdi zaten görüyorsun hepsi sivil kıyafetli falan öğrenci demeye bin şahit. Lakayt tavırlar falan öğretmeni sayan seven yok. Bu durum beni rahatsız ediyor yani ne yalan söyleyeyim. Bence böyle olmamalı eskisi gibi bir disiplin olmalı bu disiplinsizlik çocukların zararına eğitimin de zararına bence.(V8)

Öğrencilerin duyarsızlığı konusunda görüşler göz önünde bulundurulduğunda çocukların sevgi, saygı ve şefkat gibi toplumsal değerlerden uzaklaştıkları ve okullarda disiplinsizliğin hâkim olduğu yönetici ve veli görüşlerinden anlaşılmaktadır. Ancak eğitim yoluyla daha iyi bir dünyaya kavuşulacağı gerçeğinden hareketle, yönetici ve veli görüşlerinde birer sorun olarak dile getirilen bu meselelerin yine eğitim yolu ile aşılabileceği düşünülmektedir.

4.2.1.2. Haftalık Ders Saati Sayısına İlişkin Görüşler

Okul velilerinden 1'i (V2) ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili uygulamalarından bahsederken haftalık ders saati sayısının fazla olduğunu ifade ederek öğrencilerin kendilerine yeterli zamanı ayıramadıklarını ifade etmiştir:

Ben çocukların yoğun ders yükü altında ezildiğini düşünüyorum. Haftalık ders saati sayısı çok fazla bence. Biraz kendilerine zaman ayırmalarına izin vermek lazım bunlar genç yani. Gezmek

kafa dağıtmak istiyorlar. Şimdi okulların çoğu tam gün oldu neredeyse akşama kadar buradalar tamam güzel de bu çocuk ne zaman eğlenecek ne zaman biraz rahatlayacak değil mi.(V2)

Okul velisinin bu görüşüne bakıldığında ikili eğitim uygulamasının neredeyse bittiği artık çoğu okulun tam gün eğitime geçtiği ancak bu durumun öğrencilerin dinlenme ve boş vakte sahip olmaları üzerinde bir baskı unsuru olarak algılandığı gözlemlenmiştir. Tam gün eğitime devam edilmesi durumunda haftalık ders saati sayılarında azaltmaya gidilerek öğrencilere bu konuda bir kolaylık sağlanması gerektiği veli görüşünden hareketle söylenebilecektir.

4.2.1.3. Öğrencilerin Uyum Problemine İlişkin Görüşler

Okul yöneticilerinden 1'i (Y15) ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili uygulamalarından bahsederken göç problemi dolayısıyla öğrenciler arasında uyum problemi olduğunu vurgulamıştır:

En büyük sorunumuz bizim okul çevremiz son zamanlarda büyük göç almış, başka ilçelerden özellikle bu Altındağ tarafından gelenler olmuş. O çocuklarımızla diğer çocuklarımızın uyum problemini aşmakta bazen zorlanıyoruz. Şöyle sorunlar oluyor mesela buradaki çocuklar daha hızlı kavriyor bazı şeyleri diğerleri zamanında kavrayamıyor ya da nasıl desem bu kesinlikle onları küçümsemek değil yanlış anlaşılmasın yani bazı aileler çocuklarını öylesine gönderiyor okula sırf zorunlu diye. Bir beklentileri de yok okul bitince.(Y15)

Göç ile karşı karşıya kalan öğrencilerin yeni çevrelerine, arkadaşlarına, okullarına ve öğretmenlerine alışma süreci önemlidir. Ancak bir de madalyonun diğer yüzü olarak göçe maruz kalan çocuklarla bir arada eğitim sürecinde bulunan öğrenciler göz ardı edilmemelidir. Milli Eğitim Bakanlığı 2015-2019 Stratejik Planı, "Eğitim ve Öğretime Erişim" ana başlığı altındaki stratejik amaç 1 (Bütün bireylerin eğitim ve öğretime adil şartlar altında erişmesini sağlamak) kapsamında mültecilerin eğitimiyle ilgili şu stratejilere yer verilmiştir:

Geçici koruma altındaki yabancılar, mülteciler veya vatansız olarak yurdumuzda bulunanların da buldukları sürece eğitim görmelerini sağlamak üzere bu öğrencilerin eğitim sistemine entegrasyonunun sağlanmasına yönelik çalışmalar yapılacaktır. Mülteciler, geçici koruma altındaki yabancılar veya vatansız olarak yurdumuzda bulunanların denklik işlemlerinde yaşanan sorunların giderilmesi ve bu alanda eğitime ilişkin yaşanan genel sıkıntıların bertaraf edilmesi için uluslararası kuruluşlarla işbirliği içinde çalışmalar yapılacaktır.

Okul yöneticisinin görüşü stratejik plan ile birlikte değerlendirildiğinde iki grup öğrenci arasında konuları hızlı kavrama bakımından farklılıkların olduğunun görüldüğü bu durumun öğrenciler arasında uyum problemi doğurabileceği gözetilerek acilen etkili tedbirlerin alınması gerektiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

4.2.1.4. Öğretmen Niteliğine İlişkin Görüşler

Okul yöneticilerinden 1'i ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili uygulamalarından bahsederken sorunların öğretmen niteliğinden kaynaklı olduğunu ifade ederek öğretmenin eğitimin temel taşı olduğunu ve öğretmenden kaynaklı en küçük bir problemin öğrencilere de yansıtacağını söylemiştir (Y7). Söz konusu yöneticinin görüşü şu şekildedir:

Ben bu noktada sorunların öğretmen niteliğinden kaynaklı olduğunu düşünenlerdenim. Bir öğretmenin tutumu davranışı öğrenciye derse olan ilgisi ne kadar iyi olursa öğrencinin de dersine okuluna karşı ilgisinin alakasının o derece olumlu olacağı kanaatindeyim. Doğru orantı var bana göre bu ikisi arasında. Çünkü öğretmen inanın eğitim sürecinin temel taşı bana göre. Biz ne kadar idareci olarak şunu yapıyoruz buna karar verdik falan desek de öğretmen bunu öğrenciyle bire bir muhatap olan kişi hayata geçirmez ise aldığımız kararların yapmaya çalıştığımız şeylerin pek de bir anlamı kalmaz.(Y7)

Okul yöneticisinin görüşü dikkate alındığında öğretim sürecinin kilit noktası konumunda olan öğretmenin, niteliklerinin iyi derecede olması, öğretimde kaliteyi arttırmada en önemli faktör olduğu söylenebilir. Bu noktada öğretmen niteliğinin bir kalıp ifade veya bir söylem olmaktan çıkıp somut göstergeler ışığında tanımlanmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Öğretmenin, öğretim sürecinin tasarımında rol oynayan unsurlara eleştirel ve gelişimsel bakış açısıyla bakması ise kaçınılmazdır. Zira aksi bir durumda okul yöneticileri tarafından alınan kararların niteliği düşük öğretmen tarafından hayata geçirilme olasılığı oldukça az olduğu söylenebilecektir.

4.2.1.5. Özel Eğitim Gereksinimi Olan Öğrencilere İlişkin Görüşler

ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili uygulamalarına ilişkin okul yöneticilerinden 1'i özel eğitime gereksinimi olan öğrencilere dikkat çekerek bu öğrencilerle diğer öğrencilerin aynı sınıfta eğitim görmesinin birtakım problemler oluşturduğunu ifade etmiştir (Y17). Ancak bu öğrenciler üzerinde daha çok çaba gösterilmesi gerektiğini bu durumun herkesin başına gelebileceğini de kaydetmiştir:

Bir sorun olarak belki şunu belirtebilirim kaynaştırma öğrencilerimiz var bizim. Ne demek bu yani belki bilmiyorsanız açayım. Birtakım engelli olan çocuklarımızın diğer çocuklarla aynı sınıfta eğitim görmesi demek kısaca. Bu engelli çocuklarımız haliyle bazen diğer arkadaşlarına göre daha geç anlayabiliyor konuları veya bazen sınıf ortamına tam uymayacak hareketlerde bulunabiliyorlar. Bilse elbette yapmaz ama işte bu bazen sorunlar doğurabiliyor. Diğer çocuklar şikayet edince bu durumdan aileleri de haliyle öğrenip şikayetçi olabiliyorlar. Bence bu engelli çocuklarımızın yavrularımızın daha bir iyi korunması daha bir iyi eğitimden geçirilmesi gerek. Özel olarak korunması saygı görmesi gerek. Yani bu Allah'tan gelen bir şey hepimizin başına gelebilirdi dimi? O nedenle engelli çocuklarımız için devlet olarak biz eğitimciler olarak özellikle daha çok çaba göstermeliyiz diye düşünüyorum.(Y17)

Normal gelişim seviyesine sahip akranlarıyla birlikte eğitim ve öğretim sürecine dâhil olan kaynaştırma öğrencilerinin bazı durumlarda diğer öğrencilerden daha geç anlama gibi

eksiklikleri olabilir. Bu doğal durumun diğer öğrencilerce ve velilerce hoş karşılanması sağlanmalıdır. Zira bu türlü sorunların aşılabilmesi için öğretmenlerin farklı yöntemlerle özel eğitime gereksinimi olan öğrencilere farklı öğretim metotları uyguladığı da bilinen bir durumdur. Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda sözü edilen öğrencinin hem sınıfa yerleştirilmesi aşamasında ve hem de ilerleyen dönemlerde belli aralıklarla sınıftaki diğer öğrenciler ile velilerinin bilgilendirilmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir.

4.2.2. Okul genelinde ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin uygulanmasında yaşanan sorunlara ilişkin görüşler

Aşağıda okul genelinde ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin uygulanmasında yaşanan sorunlara ilişkin alt kategorilere yer verilmiştir. Bu başlık altında okul yöneticisi niteliği ve okul temizliği alt kategorileri ele alınmıştır.

4.2.2.1. Okul Yöneticisi Niteliğine İlişkin Görüşler

Okul yöneticiliği hem idari hem eğitimsel konuları içeren bir görevdir. Bu kapsamda okul yöneticilerinden 1'i ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili okul yöneticiliğinin profesyonellik isteyen bir alan olduğunu ifade etmiş ve okul yöneticilerinin hem yönetim hem de eğitim konularını bilen kişilerden seçilmesi gerektiğini dile getirmiştir (Y12). Böyle olmaması durumunda okul idarecilerinin birtakım sorunlarla karşılaşmasının mümkün olduğunu söylemiştir. Yöneticinin görüşü şu şekildedir:

Bizler her ne kadar idareci olsak da öğretmen olsak da bazı problemleri aşmak konusunda sıkıntılarımız olabiliyor. Bu konularda bizden daha tecrübeli ya da bu konularda bilgili kişilerin görüşlerine ihtiyaç duyabiliyoruz. İşte bu noktada ben profesyonel idarecilerin yetişmesi taraftarıyım. Mesela ben matematikçiyim bir de işletme ya da kamu yönetimi mezuniyetim olsa fena mı olurdu.. İşte hem yönetim hem de eğitimi bilen idarecilerin ben görev başında olmasını isterdim. Çünkü birini bilmek diğerini çok iyi yapacağınız anlamına gelmez. Ancak ikisine de hakim olursanız bu işi daha iyi yapabilirsiniz.(Y12)

Okul yöneticiliği hem idari hem de eğitimsel fonksiyonları içerisinde barındıran sorumluluğu yüksek bir alandır. Bu çerçevede bir okul yöneticisinin eğitim konularından anladığı kadar en az idari konuları yönetmede de temel bilgilere sahip olması kendisinden beklenebilir. Öyle ki idari konularda gösterilecek bir aksaklık eğitim konularını etkilemede bir problem olarak öğrencilerin karşısına çıkabilecektir. Örneğin öğretmenleri koordine etme ve yönlendirme konusunda bir okul yöneticisinin gösterebileceği bir zafiyet öğrencilerin bir kısım derslerinin boş veya verimsiz geçmesine neden olabilecektir.

4.2.2.2. Okul Temizliğine İlişkin Görüşler

Okulların hijyen kurallarına uygun olması ve öğrencilerin sağlığını tehdit etmemesi beklenmektedir. Bu kapsamda okul yöneticilerinden 1'i ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili uygulamalarından bahsederken okul temizliği konusuna eğilerek bu durumun okulda hizmetli olarak görev yapanların yoğunluğundan kaynaklandığını ifade etmiş ancak en kısa zamanda bu problemin çözüleceğine inandığını belirtmiştir (Y10). Yöneticinin görüşü aşağıdaki şekildedir:

Okulumuzun biraz temizlik sorunu var diyebilirim. Bundan dolayı bazen velilerimizden şikayet alıyoruz. Aslında bu da hizmetlilerimizin iş yükünden kaynaklanıyor. Yetişemiyorlar maalesef kabalık bir okul olduğumuz için. Ancak bunu en kısa sürede çözeceğimize inanıyorum. (Y10)

Okul temizliği bir ekip işi olması dolayısıyla tek başına çoğu zaman halledilebilecek bir konu olmaktan uzaktır. Bütün okulda aynı ve istenen sonucu elde etmek için muhakkak yeterli sayıda temizlik personelin görev yapması gerekmektedir. Bu, öğrencilerin sağlığı ve hijyen açısından beklenen bir durumdur. Ancak okul yöneticisinin görüşünden hareketle hizmetlilerin iş yükünün fazla olması dolayısıyla okul temizliğinde bazı aksaklıkların olduğu fakat bunu aşılamayacak bir durum olmadığı anlaşılmaktadır.

4.2.3. Okul dışında ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin uygulanmasında yaşanan sorunlara ilişkin görüşler

Aşağıda okul dışında ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin uygulanmasında yaşanan sorunlara ilişkin alt kategorilere yer verilmiştir. Bu başlık altında bilgi eksikliği, medya ve sosyal medyanın olumsuz etkileri, veli ilgisizliği, ders kitapları, okul güvenliği, eğitim sistemi ve fırsat eşitliği alt kategorileri ele alınmıştır.

4.2.3.1. Bilgi Eksikliğine İlişkin Görüşler

ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili uygulamaları ile ilgili okul yöneticilerinden 3'ü ÇHS ve çocuk hakları ile ilgili teorik bilgi eksikliğine sahip oldukları minvalinde cevaplar vererek Sözleşme'nin içeriğini tam olarak bilmediklerini ifade etmişlerdir (Y1,Y4,Y15). Bu yöneticilerin görüşleri aşağıdaki gibidir:

Bence bizim eksikimiz teorik bilgi. Pratikte birçok şey yapıyoruz bakın anlattım. Ama bunların dayanağını işte bana sorduğunuz bu sözleşmenin içeriğini tam anlamıyla inanın bilmiyorum çoğu kişinin de bildiğini de sanmıyorum.(Y1)

Ben hem öğrencilerimizin hem de bizlerin bu konudaki haklarımızı tam olarak bilmediğimizi düşünüyorum. Bilmediğimiz için de yeterince ne kadar anlatmaya çalışsak da uygulamalara yer versek de bu bahsettiğiniz sözleşmedeki gibi her hakkın tam anlamıyla uygulanabildiğini bu nedenle düşünmüyorum.(Y4)

Ben çoğu kişinin ben de dahil çocuk haklarını bildiğimizden bu dediğiniz sözleşmeyi hakkıyla bildiğimizden de emin değilim açıkçası. Eğer biz bu konuda okul yöneticilerimizin öğretmenlerimizin velilerimizin ve tabii öğrencilerimizin bilinç düzeyini artırabilirsek o zaman işte çocuk hakları konusunda epey yol kat etmiş olabileceğimizi düşünüyorum.(Y15)

Görüşmeye katılan velilerden 2'si de yöneticiler gibi yeterli bilgilendirme faaliyetinin olmadığından bahsederek sadece ailelerin değil eğitimcilerin de çocuk hakları ve Sözleşmesi ile ilgili net bilgilere sahip olmadığını ifade etmişlerdir (V5,V7). Velilerin görüşleri aşağıdaki gibidir:

Aslında çocukların birçok hakkı olduğunu bilmeme rağmen bunların tam olarak neler olduğunu bilmiyorum dürüst olmak gerekirse. Belki bilmeden belki bilerek bunları uyguluyoruz fakat bilsek ben daha yararlı bir şekilde bunlara dikkat edebileceğimizi düşünüyorum. O nedenle bu konudaki bilgi eksikliğimiz bence bir sorun bizim sorunumuz bu hatta anne baba olarak. Bazı şeyleri çocuklardan bizler nasıl bekliyorsak biz de onlar için onların haklarını öğrenmeliyiz bence.(V5)
Ben bu hakların çoğu ailenin velinin hatta eğitimcilerin dahi bilincinde olmadığını düşünüyorum. En önemli problem bana göre bu. Yeterli bilgilendirme faaliyeti olmadığı için veliler bu konulardan bir haber. Eğitimciler deseniz kendi iş yükünden dolayı bir şeye vakit ayırmıyor ya da ayırmak istemiyorlar.(V7)

Okul yöneticilerinin ve velilerinin görüşleri dikkate alındığında ÇHS ile ilgili eğitimin tüm paydaşlarının bilgi eksikliği dolayısıyla uygulamaların bilinçli bir şekilde hayata geçirilemediğinden şikâyet ettiği görülmüştür. Eğitim hakkı ile ilgili uygulamaların etkili biçimde hayat bulması, ancak eğitimin bütün paydaşlarınca bilinmesi ve bunun zemininin sağlanması yoluyla mümkün olabilecektir. Oysaki görüşler incelediğinde tam tersi bir durum varlığının bulunduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Tüm bunlara rağmen yöneticilerde ve velilerde var olan konu ile ilgili öğrenme isteği, arzu edilen çocuk hakları ve Sözleşmesi ile ilgili bilincin yerleşmesi konusunda bir umut ışığı olarak belirmektedir.

4.2.3.2. Medya ve Sosyal Medyanın Olumsuz Etkilerine İlişkin Görüşler

Okul yöneticilerinden 2'si ve velilerden biri ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili uygulamalarından bahsederken medyanın ve sosyal medyanın olumsuz etkilerine değinerek öğrencilerin derslerdeki başarılarının bu nedenle düştüğünü belirtmişlerdir. Ayrıca medyanın öğrenciler üzerinde dış dünyaya özentiye teşvik ettiğini ifade ederek zamanlarının büyük bir kısmını böyle harcadıklarını dile getirmişlerdir (Y2,Y11,V4). Söz konusu katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

Bence en büyük problemlerden biri medya. Çağımızda o kadar büyük bir yer edindi ki medya yani herkesin elinde bir telefon ve herkes duyarsızlaşmaya başladı birbirine karşı. Bundan elbette ilk başta çocuklarımız etkilendi. Onlar daha çabuk buna alıştı gördükleri gibi olmak istiyorlar ve şimdi bakıyorsunuz bunun yüzünden derslerdeki başarıları falan da düşüyor. Bakıyorsunuz okul dışındaki zamanlarının çoğu televizyon veya internet başında geçiyor artık çocuklarımızın.(Y2)
Ben medyanın çocuklar üzerinde olumsuz etkisi olduğunu düşünüyorum. Nasıl dersiniz. Şimdi akşam gidince evimize bir dizi bir şey açalım diyoruz. Oturup ailecek izleyebileceğimiz bir şey

yok inanın ki. Bir de işaretler var aile 7 artı 13 artı falan diye ama bence bunlar gerçeği yansıtmıyor. İşte bu dizileri filmleri izleyen öğrenciler derslerine adamakıllı çalışmıyorlar hem de bunlara özeniyorlar.(Y11)

Okul yöneticilerinin görüşünden hareketle medyanın ve özellikle sosyal medyanın çağımızda insanların hayatında artık büyük bir yer tuttuğu söylenebilir. Özellikle daha küçük yaşlardaki öğrencilerin medya ve sosyal medyadan etkilenmesi ise kaçınılmazdır. Ancak ailenin ekonomik durumu ve maddi açıdan yeterliliği gibi hususlar kuşkusuz çocuğun gelişimi ve hayatının şekillenmesinde rol oynayabilmektedir. Bu noktada medyada görülen nesne ve olayların çocuklar tarafından istenilmesi durumunda aileler bazen yetersiz kalabilmektedir. Arslan'ın (2004), medyanın birey, toplum ve kültür üzerine etkileri konusunda yapmış olduğu çalışma sonucuna göre defalarca yinelenerek ardı arkası kesilmeden verilen görüntü ve imgeler kişilerde kalıcı izler bırakır. Bu durum özellikle özdeşim kurma eğiliminde olan bireyleri özellikle derinden etkiler. Bu görüntü ve imgeler kişinin ait olduğu toplumla ya da kültürüyle bağdaşmıyorsa bu tür modellerle özdeşim kurarak yetişmiş bireylerin kişiliklerinin sağlıklı olması beklenemez. Bu bakımdan sözü edilen çalışmanın yöneticilerin görüşlerini desteklediği söylenebilir. Ayrıca yöneticilerin ifade ettiği gibi bu durumun hâlihazırda bir problem olarak eğitim sistemimizi de etkileyecek biçimde mevcut olduğu anlaşılmaktadır.

Görüşmeye katılan velilerden 1'i ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinden bahsederken medyanın olumsuz etkilerine değindiği ve bu durumun öğrenciler arasında birbirine özenme duygusunu tetiklediğini ifade etmiştir:

Ben televizyonların instagramın sosyal medyanın vs etkisi üzerine birkaç şey söylemek istiyorum. Elinden telefon düşüyor kızımın neredeyse vaktinin büyük bir kısmını telefonla ilgilenerek geçiriyor. Bir şey diyorsunuz duymuyor bile sizi onla ilgilenirken. Misal instagramda gördüğü bir kıyafeti bir eşyayı çok beğeniyor ve genç kız haliyle özeniyor o da almak istiyor. Bunun bir sonunun olmadığını ona anlatmak bu yaşta inanın ki çok zor. Okuldaki kız arkadaşlarından örnek veriyor. Ona annesi babası şunu almış diyor. Diretmiyor fakat yine de istediğini görüyorsunuz almasanız mutsuz oluyor. Tamam çok maddi durumumuz kötü değil ama bu instagramın özendirici etkisinin ben bu okul çağındaki öğrencileri kötü yönde etkilediğini düşünüyorum.(V4)

4.2.3.3. Veli İlgisizliğine İlişkin görüşler

Velilerle sağlıklı bir iletişim kurmak okul yöneticileri için beklenen bir durumdur. Ancak okul yöneticilerinden 4'ü ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili uygulamalarından bahsederken veli ilgisizliği hususuna değinerek velilerin çocukları ile yeterince ilgilenmediklerini ifade etmişlerdir (Y3, Y9, Y13, Y16). Okul yöneticileri, öğrencilerle daha iyi iletişim kurabilirken velilerle kuramamalarını eleştirerek gerek çoğu anne babanın artık çalışan bireyler olması dolayısıyla gerekse de farklı nedenlerle okulu ziyaret etmemelerini örnek göstererek bu

durumdan şikâyetçi olduklarını dile getirmişlerdir. Velilere ulaşamama mevzusunun kendileri için bir zorluk olduğunu ve bunun mutlaka aşılması gereken bir problem olarak karşılarında durduğunu söylemişlerdir:

Öğrencilerimizden aslında genel olarak memnunuz da velilerimiz bazen bizlere zorluk çıkarabiliyorlar. Çocuklarıyla ilgilenmiyorlar biz ne yapacağımızı şaşırıyoruz. (Y3)

Bence bizim başarısız olduğumuz konu velilerle ilgili kısım. Okulda birçok şeyi hallediyor öğrencilerimiz ile sağlıklı bir iletişim kurabiliyor iken velilerimizle her zaman böyle bir iletişimi kurmamız mümkün olmayabiliyor. Çünkü artık veli profilimiz de değişti. Veliler zaten artık genelde çalışan anne babalardan oluşuyor. Kendi yoğunlukları dertleri dolayısıyla okula gelip gitmeleri çocukları ile ilgilenmeleri çok da mümkün olmayabiliyor.(Y9)

Valla çocuklarla ilgili değil de biz genelde biraz velilerle ilgili onların duyarsızlığından kaynaklı sorunlar yaşıyoruz. Öyle velilerimiz var ki çocuğu okula gelmiş mi gelmemiş mi haberi yok. Merak da etmiyor. Bu tip veliler ne bir toplantıya ne bir görüşmeye katılıyor. Bunlar işte çocukların eğitimi ile ilgili mutlaka aşılması gereken bir problem.(Y13)

Biz ailelere ulaşamıyoruz. Velilere bir ulaşabilirsek aslında çok daha iyi olacak her şey de çok çok çok azı duyarlı bu konuda. Halbuki bunlar küçük çocuklar yani işte bak çocuk haklarını konuşuyoruz en çok bunlara önem gösterilmesi gerek değil mi. Belki evlerinde falan çok ilgililerdir bilemem ama yani okul yönetimi ile pek bir iletişimlerini ben göremiyorum açıkçası. Öğretmenlerimiz de bundan şikâyetçi biliyorum hep şikâyetleniyorlar bize müdürüm arasanız şu çocuğumuzun ailesine ulaşıp diye. Arayalım aramasına tabi arayacağız da yani biz onların peşinden koşuyoruz. Bence olması gereken onların çocukları için çabalamaları bizi sıkıştırmaları öyle değil mi? Ben bunca çocuğun nasıl peşinden koşabilirim ki teker teker. Ne yapsak beceremiyoruz bunu.(Y16)

Veli ilgisizliği ile ilgili görüşlere bakıldığında 4 okul yöneticisinin bu konudan muzdarip olduğu ve çaresiz kaldıkları ifade edilebilir. Çünkü velilerin kendi çocukları için daha çok çabalamaları gereken yerde okul yöneticilerinin her öğrenci için aynı derecede çabalamasının hayatın olağan akışına uygun olmayacağı söylenebilir. Bunun yanında okul yöneticileri tarafından dile getirilen bu problem alanı öğrencilerin okulla olan ilişkilerinin sağlıklı bir biçimde yürüyüp yürümediğinin bilinmesi açısından da etkisi büyüktür. Bu konuda Çelenk (2003) tarafından yapılan “Okul başarısının ön koşulu: Okul aile dayanışması” adlı çalışmada, eğitim açısından destekleyici bir tutum içinde bulunan ailelerden gelen çocukların okul başarılarının daha yüksek olduğu ve okul ile ortak program üzerinde görüş birliği sağlayarak düzenli iletişim içinde bulunan, bu ortak anlayış içinde çocuğuna eğitim desteği sağlayan velilerin çocuklarının okul başarılarının daha da yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç velisine ulaşılamayan bir öğrencinin okul başarısı veya devam durumu ve hatta gelişimi ile ilgili ortaya çıkan yönetici görüşlerini destekler niteliktedir. Bu hal, çocuğun eğitim serüveni açısından ilerleyen dönemlerde büyük zararlar ortaya çıkarmaya aday bir mesele olarak nitelenebilir.

4.2.3.4. Ders Kitaplarına İlişkin Görüşler

Okul yöneticilerinden 1'i ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili uygulamalarından bahsederken ders kitapları ile ilgili şikâyetlerinin halihazırda devam ettiğini ifade ederek gereksiz konuların kitaplarda var olduğunu ve bunların kitaplardan çıkarılması gerektiğini dile getirmiştir (Y13).

Yönetici görüşü aşağıdaki gibidir:

Bir de ders kitapları ile ilgili şikâyetlerimiz hep vardı biraz müfredat falan değişince son bulacak diyorduk ki yine de tam anlamıyla son bulmadı. Keşke hocalarımızla görüşseydiniz onlar daha güzel anlatırdı size. Olmayacak şeyler boşuna öğrencilerimize yüklediğimiz şeyler var. Bunların açıklanması gerek. Ünitelerin yeri değiştirilerek halledilebilecek problemler değil bunlar. (Y13)

Bir başka okul yöneticisi (%5,5) ise ders kitabı içeriklerinin çocuk hakları konusunda yetersiz olduğunu, bu konuya kitaplarda yüzeysel olarak yer verildiğini ifade ederek ders kitaplarının daha ilgili çekici hale getirilmesinin öğrencilerdeki öğrenme düzeyini artırmak bakımından yararlı olacağını söylemiştir (Y18).

Hemen söyleyeyim ben ders kitabı içeriklerinin çocuk hakları konusunda yetersiz olduğunu düşünenlerdenim. Bir vatandaşlık dersi vermekle veya bir hukuk adalet dersi vermekle çocuk haklarının istenildiği ölçüde değer görmesini veya benimsenmesini sağlamak bence mümkün değil şu şartlarda. Derslerin içeriklerinde bu konuya dair içerikler her ne kadar olsa da bunlar yüzeysel olarak işlenmek zorunda kalıyor. Çünkü birkaç sayfa kitap yazarı o konuya değiniyor. Anlatan öğretmenin de haliyle buranın üzerinde çok büyük önemle durması mümkün olmuyor. Ben özellikle çocuklarımızın her türlü şiddetten istismardan korunmaları için ders kitaplarımızın çocuklarımıza bu haklarını öğretecek şekilde düzenlenmesini istiyorum. Bu konular vurgulanmalı ki kitaplarda çocuk bunu okuduğunda veya o konunun görselini gördüğünde bir daha unutmamalı. Günlük yaşamında bunları kendine ölçü olarak almalı. Ve kesinlikle yüzeysel olarak anlatılmamalı bu konular.(Y18)

Görüşlerden hareketle ders kitaplarının iyileştirilmesi ve müfredatın sadeleştirilmesi ile ilgili yakın zamanda Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yapılan çalışmaların hâlihazırda okul yöneticileri tarafından yeterli bulunmadığı söylenebilir. Buna ek olarak özellikle çocuk hakları ile ilgili ders kitaplarında daha dikkat çekici öğelerin bulunmasını sağlamanın, öğrenciler üzerinde bu konuda bir farkındalık oluşturmaya yarayacağını söylemek yanlış olmayacaktır. Öyleyse çocuk hakları noktasında bilinç ve algının geliştirilmesi konusunda özellikle ders kitaplarına yönelik çalışmalar düzenlenmesinin yararlı olabileceği düşünülmektedir. Jenkins'e göre (1999) de, okulda öğretmenlerin uluslararası antlaşmaları derslerinde referans almaları, eğitim programlarının çocuk haklarına ilişkin ulusal ve uluslararası yayınları destekler nitelikte oluşturulması gerekmektedir.

4.2.3.5. Okul Güvenliğine İlişkin Görüşler

ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili uygulamalarından bahsederken okul velilerinden 1'i okul güvenliğini önemseydiğini belirterek okulun öğrencisi olmayan kişilerin okul etrafında bulunmasından duyduğu rahatsızlığı dile getirmiştir (V3). Veli görüşü şu şekildedir:

Duyuyorum bizim çocuktan bazen okul çevresinde birileri oluyormuş. Bizimkine bir zararları yok ama okul çevresinde böyle ne olduğu belirsiz kişilerin olması bir baba olarak bizi korkutuyor bazen. Bunlar okulun çıkışına arabalarla gelen tiplermiş. Belki de bazılarının arkadaşları ama yine de hoş değil işte. Bunlar engellense okulun güvenliği önemli işte bunlar için tedbir alınsa iyi olur. Rahat rahat gidip gelirler diğer öğrenciler de.(V3)

Okul güvenliği konusunun 19. Milli Eğitim Şurası gündem konuları arasında olduğu da göz önünde bulundurulduğunda Şura'da bu konunun bir başlık olarak ele alınmasının ne kadar doğru olduğu söylenebilir. Ancak Şura'nın gerçekleştirildiği 2014 yılının üstünden bir hayli zaman geçmiş olmasına karşın halen bu konunun bir veli tarafından dile getiriliyor olması okul güvenliği ile ilgili çalışmaların yapılmaya devam edilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır. Ayrıca Dönmez'e göre (2001) okulda fiziksel önlemlerin alınarak uygun bir iklimin ve kültürün oluşturulmasında okulda bulunan tüm personele önemli görevler düşmektedir. Ancak merkezi bir rol oynayan şüphesiz ki okul yöneticileridir. Çünkü okul yöneticileri mevcut tehdit durumunun saptanmasından önlemlerin planlanması ve alınmasına kadar her aşamada bulunmak durumundadırlar. Bu durum onların yöneticilik vasıflarından ziyade liderlik davranışları göstermelerini zorunlu kılmaktadır. Dönmez'in "Okul güvenliği sorunu ve okul yöneticisinin rolü" adlı çalışmasında ulaşılan bu sonuç da dikkate alındığında okul güvenliği ile ilgili başta yönetici olmak üzere okul personelinin inisiyatif almalarının önemi açıkça görülmekte her okulun kendine özgü özellikleri gözetilerek önlemlerin alınması gerektiği veli görüşüyle paralellik arz etmektedir.

4.2.3.6. Eğitim Sisteminde Yaşanan Değişimlere İlişkin Görüşler

Velilerden 1'i (V1) ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili uygulamalarından bahsederken eğitim sisteminde yaşanan sık değişimlerin en çok çocuklara zarar verdiğini ifade etmiş ve iyi niyetle yapılmaya çalışılan reform girişimlerinin çocuklar üzerinde bir stres unsuruna neden olduğunu kaydetmiştir. Veli görüşü şu şekildedir:

Bence eğitim konusunda yapılan her değişiklik en çok çocuklara zarar veriyor. Aslında amaçlanan da çok farklı olmasına rağmen. Diyorlar ki bunu çocuklarımızın geleceği için yapıyoruz ama nerede. Tam tersine her yeni değişimle çocuklar daha çok belirsizliğe itiliyor daha bir stres altında oluyorlar. Bence bu eğitim konusunda yaşadığımız en büyük sorunlardan biri.(V1)

Eğitim sisteminde ve okulların işleyişinde yapılacak değişmelerin eğitimin doğasından ve okulların oğzgün koşullarından kaynaklanması gerekmektedir. Eğitimde değişimin en önemli noktası gerçekten buna olan ihtiyaçtır. Yukarıda belirtilen görüş de incelendiğinde iyi niyetle de olsa yapılan bir değişimin bir ihtiyaçtan kaynaklandığı ve bu değişimin herhangi bir belirsizliğe mahal vermemesi gerekir. Aksi takdirde bu durumun oğrenciler üzerinde olumsuz etkileri olabileceği söylenebilir.

4.2.3.7. Fırsat Eşitliğine İlişkin Görüşler

ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili uygulamaları ile ilgili okul velilerinden 1'i fırsat eşitliğinin tüm okullarda aynı düzeyde gerçekteşmediğini ifade etmiş ve bu durumun adil olmadığını söylemiştir (V6).

Ben çocukların en temel haklarını kullanabildiklerini sanıyorum, ama her yerde aynı düzeyde kullanılabildiğini sanmıyorum. şimdi Mamak'taki bir oğrenci ile başka bir ildeki daha iyi bir yerdeki bir oğrencinin aynı haklara sahip olduğuna da inanmıyorum. Bazı yerlerdeki insanlar dar geliri ne yapacak Onun çocuğu ile diğerinin ki nasıl bir olsun değil mi? O nedenle bence en büyük sorun hakların tüm okullarda aynı derecede kullanılamaması. Bir okulda daha iyi bir eğitim daha iyi bir oğretmen daha iyi bir ortam var iken diğerinde bunların olmaması bence adil bir durum değil. Evet zamanla iyileşiyor şartlar fakat bu ve benzeri eşitliğe aykırı durumların ortadan kalkması lazım.(V6)

Fırsat eşitliğini sağlamak sosyal devletin görevleri arasındadır. Bu görev Anayasa'nın 2. maddesinden kaynaklanmakta ve bu maddede Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin sosyal bir devlet olduğu açıkça ifade edilmektedir. Sosyal devlette yasa önündeki eşitliğin yanında, imkân ve fırsatların eşitlenmesi amaçlanmaktadır. Dolayısıyla sosyal devlet düşüncesinde, zenginliğin daha dengeli dağıtılması, sosyal ve ekonomik eşitizliklerin azaltılması ile giderilmesi ve böylece sosyal adaletin gerçekteştirilmesinin hedeflendiği söylenebilir. Bu açıdan meseleye bakıldığında ve okul velisinin görüşü dikkate alındığında hâlihazırda fırsat eşitliği konusunda sorunlar olsa da zamanla bu durumun iyileştiğine dair inancın bulunduğu söylenebilir. Her ne kadar böyle bir inancın varlığı olumlu olarak görülebilirse de mevcut durumda eğitim görenler arasında fırsat eşitliğinin tam anlamıyla gerçekteşmediği yönündeki görüş, sosyal devletin tam manasıyla hayata geçmesi konusunda eksikliklerin bulunduğu bağlamında kayda değer bulunmuştur.

4.3. Okul Yöneticilerinin ve Velilerinin ÇHS'nin Eğitim Hakkı İle İlgili Hükümlerinin Gereğince Uygulanması İçin Alınabilecek Önlemlere İlişkin Görüşleri

Tablo 7.

ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin gereğince uygulanması için alınabilecek önlemlere ilişkin okul yöneticilerinin görüşleri

Tema	Soru Sorulan Kişi	Kategoriler	Alt Kategoriler	Görüş Sayısı	
ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin gereğince uygulanması için sınıf içinde, okul genelinde ve okul dışında ne tür tedbirler alınabilir?	Okul Yöneticisi	Sınıf İçi	Rehberlik	1	
		Okul Geneli	Bilgilendirme Faaliyeti	5	
			Farkındalığın Artırılması	5	
			Katılımcılığın Artırılması	3	
			Okul Yöneticiliği	1	
			Serbest Kıyafet	1	
			Okul Dışı	Sınav Sistemi	4
				Eğitim Sistemi	2
				Ders Kitapları	2
		İşbirliği	1		

Görüşmeye katılan okul yöneticilerine üçüncü ve son olarak “ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin gereğince uygulanması için sınıf içinde, okul genelinde ve okul dışında ne tür önlemler alınabilir?” sorusu yöneltilmiştir. Tablo 7 incelendiğinde görüşmeye katılan yöneticilerinden 1 yönetici rehberlik, 5 yönetici bilgilendirme faaliyeti, 5 yönetici farkındalığın artırılması, 3 yönetici katılımcılığın artırılması, 1 yönetici okul yöneticiliği, 1 yönetici serbest kıyafet, 4 yönetici sınav sistemi, 2 yönetici eğitim sistemi, 2 yönetici ders kitapları ve 1 yönetici işbirliği alt kategorilerinde görüş belirtmiştir. Yöneticilerin ortak sayılabilecek tek bir görüş ifade etmedikleri görülmekle birlikte bu bağlamda görüşmeye katılan okul yöneticilerinin önlemleri uygulama konusunda eksikliklerinin kayda değer olmadığını söylemek gerekmektedir. Bununla beraber teori bazında aynı şeyi söylemek mümkün görünmemektedir. Ayrıca okul yöneticilerinin tamamının eğitim hakkının daha iyi noktalara getirilmesi noktasında hemfikir olduğu görülmüştür. Ancak bunun nasıl yapılacağı ile ilgili ortak bir fikre sahip olmadıkları da yine gözlemlenen hususlar arasındadır.

Tablo 8.

ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin gereğince uygulanabilmesine ilişkin velilerin görüşleri

Tema	Soru Sorulan Kişi	Kategoriler	Alt Kategoriler	Görüş Sayısı
ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin gereğince uygulanması için sınıf içinde, okul genelinde ve okul dışında ne tür tedbirler alınabilir?	Veli	Sınıf İçi	Öğretmen Niteliği	1
		Okul Geneli	Farkındalığın Artırılması	2
			Bilgilendirme Faaliyeti	1
			Okul Disiplini	1
		Okul Dışı	Eğitim Sistemi	3
			Sınav Sistemi	2

Görüşmeye katılan velilere üçüncü ve son olarak “ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin gereğince uygulanması için sınıf içinde, okul genelinde ve okul dışında ne tür önlemler alınabilir?” sorusu yöneltilmiştir. Tablo 8 incelendiğinde görüşmeye katılan velilerinin bu konuda ortak sayılabilecek tek bir görüş ifade etmedikleri belirlenmiştir. Bu bağlamda velilerden 1'i öğretmen niteliği, 2 veli farkındalığın artırılması, 1 veli bilgilendirme faaliyeti, 1 veli okul disiplini, 3 veli eğitim sistemi ve 2 veli sınav sistemi alt kategorilerinde görüş belirtmişlerdir. Velilerin tamamının eğitim hakkının daha iyi noktalara getirilmesi noktasında hemfikir olduğu da yine kaydedilen hususlar arasındadır. Buna göre ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin gereğince uygulanmasına yönelik tedbirlere ilişkin okul yöneticisi ve veli görüşleri aşağıda kategoriler eşliğinde sunulmuştur.

4.3.1. Sınıf içinde ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin gereğince uygulanmasına yönelik tedbirler

Aşağıda sınıf içinde ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin gereğince uygulanmasına ilişkin alt kategorilere yer verilmiştir. Bu başlık altında rehberlik ve öğretmen niteliği alt kategorileri ele alınmıştır.

4.3.1.1. Rehberlik Servisine Yönelik Tedbirler

Okul yöneticilerinden 1'i (Y11) ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili uygulamaları ile ilgili rehberlik servisinin önemine dikkat çekerek rehber öğretmenlerin sayısının artırılması gerektiğini ifade etmiştir:

Bir de ben okullara daha çok rehber öğretmen kadrosu verilsin istiyorum. Çünkü okul mevcudu bizim gibi kalabalık olan okullarda öğrencilerimiz rehberlik servisine ulaşmakta bazen güçlük yaşayabiliyor. Bunu aşmanın tek yolu da sayıyı artırmak. Eğer bu yapılır ise ben daha da verimli olacağımızı düşünüyorum. Öğrencilerimizi hayata hazırlarken rehberlik servisinin de inanın çok önemi var çünkü. Bazı öğrencilerimiz daha çok ihtiyaç duyabiliyor. O nedenle sayıyı artırmak gerektiğine inanıyorum.(Y11)

Rehberlik servisine yönelik tedbirler bağlamında görüş belirten okul yöneticisi rehber öğretmenlerin sayısının öğrenci sayısına oranla az olduğunu ifade ederek artırılması gerektiğini savunmuştur. Bu durum göz önüne alındığında yeni yapılacak öğretmen atamalarında rehberlik öğretmenlerine daha fazla kontenjan ayrılması gerektiği söylenebilir. Zira rehberlik eksikliği nedenleri dolayısıyla eğitimden uzaklaşan her bir bireyin uzun vadede farklı sonuçlarla topluma daha büyük zararlarının olabileceği bilinen bir gerçektir. Meşeci ve ark. (2007) araştırmalarında okul müdürlerinin okul psikolojik danışmanı ve rehberlik servisini okulun ayrılmaz bir parçası olarak kabul ettiklerini ancak servisi ve serviste çalışanları yetersiz bulduklarını belirtmişlerdir. Bu sonuç okul yöneticisi görüşüyle de paralellik göstermektedir.

4.3.1.2. Öğretmen Niteliğine Yönelik Tedbirler

Öğrenci velilerinden 1'i (V7) ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili uygulamalarından bahsederken öğretmen niteliğine değinerek öğretmenlerin kaliteli olması durumunda çocuk hakları konusunda da başarının yakalanabileceğini ifade etmiştir:

Biz öğretmenlerimizin niteliğine önem vermeliyiz. Eğer öğretmenlerimiz kaliteli olursa çocuk hakları konusunda da gelişim gösterebileceğimize inanıyorum. Onun dışındaki her şey bence teferruat. (V7)

Eğitimin niteliğini etkileyen unsurların başında öğretmen niteliği gelmektedir. Eğitim sürecinde büyük rol ve sorumlulukları bulunan öğretmenin niteliklerinin de kuşkusuz iyi derecede olması beklenmektedir. Bu bağlamda okul velisinin de görüşü dikkate alındığında iyi nitelikte sayılabilecek bir öğretmenin çocuk hakları konusunda da gelişme gösterilmesi adına yararlı olabileceği söylenebilir.

4.3.2. Okul genelinde ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin gereğince uygulanmasına yönelik tedbirler

Aşağıda okul genelinde ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin gereğince uygulanmasına ilişkin alt kategorilere yer verilmiştir. Bu başlık altında bilgilendirme faaliyeti, farkındalığın artırılması, katılımcılığın artırılması, okul yöneticiliği, serbest kıyafet, okul disiplini alt kategorileri ele alınmıştır.

4.3.2.1. Bilgilendirme Faaliyetine Yönelik Tedbirler

ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili uygulamalarından bahsederken okul yöneticilerinden 5'i eğitim hakkı ile ilgili hükümlerin gereğince uygulanması için bilgilendirme faaliyetlerinin artması gerektiğine inanmaktadır (Y1, Y2, Y3, Y9, Y16). Bu bağlamda okul yöneticileri değişen ve dönüşen dünyada çocuk hakları konusunun önem kazandığını belirterek bilgilendirme faaliyetlerinin artırılarak devam ettirilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Yöneticiler, sözü edilen bilgilendirme faaliyetleri ile ancak gerçek ve doğru bilgiye ulaşabileceklerini belirtmiş ve öğrenecekleri bilgiler ile çevrelerine ve öğrencilere daha faydalı olabileceklerini dile getirmişlerdir. Yöneticilerin görüşleri şu şekildedir:

Teorik açıdan zayıf biraz dedim işte bunun çaresi bence daha fazla bilgilendirme toplantısı. Bunlar için Ankara çok güzel bir şehir. Bakıyorsunuz onlarca güzel otel var konferans salonları var neden değerlendirmeyelim bunları? Bakanlık ve il müdürlüğümüz bir protokol yapsa dese ki çocuk hakları ile ilgili bu sene ve hatta her sene özel çalışmalar yapacağız. Bunu da gönüllü esasına tabi tutup o gün bizi izinli kılsalar, inanın birçok öğretmenimiz idarecimiz buna seve seve gider. Ben inanıyorum ki ilerleyen günlerde yakın zamanda bu konuya daha fazla eğileceğiz toplum olarak. Çünkü gidişat da onu gösteriyor dünya değişiyor ve bu tür konular daha bir önemli olmaya başladı. (Y1)

Öncelikle başta biz okul yöneticileri olmak üzere müfettişlerden tutun da öğretmenlere öğretmenlerden tutun da Bakanlık personeline kadar herkesin bu çocuk hakları konusunda bilinçlendirilmesi taraftarıyım. Biz eğitimciler eğitileceğiz ki bu konuda diğer insanlara daha çok yardımcı olabilelim. Yoksa kulaktan dolma bilgilerle tecrübelerimizle bu işi yürütürsek çağın gereklerini yakalayabileceğimizi düşünmüyorum. (Y2)

Çocuklarımızın huzurlu mutlu olmasını sağlayacak adımlar atmalıyız. Mesela öğretmenlerimizi yöneticilerimize daha çok hizmeti içi eğitim verelim onları bilinçlendirelim çocuk hakları konusunda öncelikle. (Y3)

ÇHS ile ilgili daha çok bilgilendirme tanıtım faaliyetleri seminerler düzenlenebilir. Bunları tüm ülke çapında yaygınlaştırmak belli bir düzene oturtmak içinde Bakanlıktan bir genelge çıkarılabilir. Belki tanınmış yüzler eğitim alanında temayüz etmiş kişiler bu konularda konuşmacı olarak davet edilebilir. Kısaca ilgi dikkat bu konulara böylelikle çekilebilir. Böylelikle çocuklarımızın geleceği konusunda hem eğitimciler hem veliler hem de toplumun diğer tüm kesimleri daha aydınlanmış olur. Çünkü bilmediğiniz bir şeyle ilgili çalışma yapmak uygulama yapmak da bir o kadar zor. Kulaktan dolma bilgilerle çocuk hakları düzenlenemez. Önce öğreteceksiniz sonra bir dönüt bekleyeceksiniz. (Y9)

Tüm öğretmenlerimize velilerimize öğrencilerimize bilgilendirme faaliyetleri daha çok yapılmalı. Bizler sağdan soldan duyarak okuyarak kendi çabamızla öğreniyoruz bir şeyleri eyvallah da bu işin doğrusunu bu işin bilenlerinden duymak öğrenmek bence daha yararlı olur. Bu konuda Bakanlık ya da il müdürlüğümüz çalışmalar yapmalı varsa çalışmalarını artırarak devam ettirmeli. (Y16)

Bir okul velisi (V5) ise bilgilendirme faaliyetinin öğretmenler tarafından ve okulda olması gerektiğini ifade ederek çocukların yaşlarına uygun bir şekilde ve yöntemle yapılması gerektiğini dile getirmiştir:

Bence çocuk hakları konusunda eğitim ile ilgili meseleler yerinde yani okullarda tecrübeli öğretmenler tarafından çocuklarımıza öğretilmeli. Onların anlayacağı dilden artık film mi olur sunum mu seminer mi olur bilemem, fakat onların yaşına uygun şekilde bu konular okullarda öğretilmeli. (V5)

Okul yöneticilerinin ve velinin görüşü incelendiğinde genelde çocuk hakları ve özelden de ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili bilgilendirme faaliyetinin yeterince yapılmadığı anlaşılmaktadır. Sözü edilen bilgilendirme faaliyetlerinin eksikliği daha çok yöneticileri görgü ve tecrübeye dayalı bilgileri öğrencilere aktarma yoluna ittiği söylenebilir. Bu durumun kalıcı ve doğru bilgiyi edinme sürecinde zafiyetler oluşturabileceği söylenebilir. Aynı şekilde yeterince yapılmayan bilgilendirme faaliyetleri teorik bilgisiz doğru uygulama olamayacağından hareketle yanlış uygulamaların okullarda yapılabilme ihtimalini de kuvvetlendirmektedir. Öyleyse bu noktada yapılması gerekenin istikrarlı ve belirli periyotlarla okul yöneticileri, öğretmenler, öğrenciler ve hatta veliler olmak üzere eğitimin tüm paydaşları ile konu ile ilgili çalışmaların yapılması gerektiği düşünülmektedir.

4.3.2.2. Farkındalığın Artırılmasına Yönelik Tedbirler

Okul yöneticilerinden 1'i (Y4) ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili uygulamalarından bahsederken başta medya olmak üzere sivil toplum kuruluşları gibi sosyal oluşumlar ile birlikte farkındalığı artırmak üzere çalışmalar yürütülmesi gerektiğini ifade etmiştir:

Çocuklarımız başta olmak üzere hepimiz bilinçlenmeliyiz bu konuda. Medya başta olmak üzere belediyeler sivil toplum örgütleri sendikalar vs hep birlikte daha iyiye gitmek için yayınlar yapmalı broşürler asmalı çağrılar yapmalıyız. Ki hepimizin farkındalığı artsın.(Y4)

Bir başka okul yöneticisi (Y7) ise çocukların eğitim hakkı ile ilgili uygulamalar ile muhatap kılınması gerektiğini ifade ederek bu şekilde bir farkındalık artıma yönteminin daha kalıcı olacağını dile getirmiştir. Yöneticinin görüşü aşağıdaki gibidir:

Burada yapılması gereken husus bana göre çocuk hakları ile ilgili ve özellikle eğitim hakkı ile ilgili çocukları bilinçlendirmek olmalı. Bu bilinçlendirmeyi sadece anlatarak konferanslar vererek değil de ben yaparak yaşatarak uygulanması taraftarıyım. Çünkü biliyoruz ki bir şeyi görmek okumak yapmak hepsi öğrencilerde ayrı kalıcılık düzeyi sağlıyor. Ve bunlardan da en kalıcı olanı yaparak olanı. İşte bu bakımdan her ne hedefliyor isek bu konuda, öğrencilerin birer bir uygulamasını hayata geçirmeliyiz. Sınıf içi uygulamalar olur okul içinde ve dışında uygulamalar olur. Bunları sınırlamak mümkün değil. Yeter ki istensin yani.(Y7)

Hâlihazırda çocuk hakları ile ilgili yürürlükte bulunan sözleşmeler ve ilgili diğer mevzuatın yeterli ölçüde uygulanabilmesi için bilinçlendirme faaliyetlerinin yapılmasının gerekli olduğunu kaydeden bir okul yöneticisi (Y8) de olmuştur.

Çocuk haklarının yasal mevzuat ile güvence altına alınmasından çok bunun uygulamaya geçirilmesi bilinçlendirme ile ilgili uygulamalar yapılabilir. Bakıyorsunuz birçok sözleşmeye üyeyiz. Birçok da yasamız var bu konu ile ilgili. Ancak işte uygulamaya baktığımızda her şey istediğimiz gibi olmuyor. Biz büyükşehirdeyiz belki çoğu sorunu sorun olarak dahi görmüyoruz fakat daha kırsalda daha zorlu coğrafyalardaki öğrencilerimizin de buradaki çocuklarımız gibi eğitim alabilmeleri için işte çocuk hakları ile ilgili şu an yürürlükte bulunan maddelerin hayata geçirilmesi bununla ilgili çalışmaların yapılması gerektiğine inanıyorum.(Y8)

Bir okul yöneticisi (Y15) de yayınlar yolu ile çocuk hakları konusunda farkındalığın oluşabileceğini vurgulamıştır. Sözü edilen yöneticinin görüşü şu şekildedir:

Çocuk hakları ile ilgili dikkat çekmek lazım işte yayınlar vs yapmak lazım. (Y15)

Çocuk hakları ile ilgili farkındalığı artırmanın yolunun bu konuya özel bir dersin müfredata eklenmesi ile mümkün olabileceğini savunan bir okul yöneticisi (Y8) ve bir veli (V2) de olmuştur. Bu yönetici ve velinin görüşü aşağıdadır:

Bu konunun diğer derslerden bağımsız olarak derslerde işlenmesi. Mesela nasıl hukuk ve adalet dersini koyduk artık öğrencilerimiz bu dersi görüyorlar. Bunun gibi Çocuk hukuku diye bir ders koysak fena mı olur? Hem daha özele inmiş olur hem de farkındalığı artırmış oluruz bu konuda diye düşünüyorum.(Y8) Çocuk hakları ile ilgili farkındalığımızı artıralım belki bir ders bile koyalım, bununla ilgili. Ne kaybederiz ki değil mi, o kadar müfredatı yeniledik yani bunu da ekleyelim bir faydamız olur çocuklara.(V2)

Bir başka veli (V6) medyanın etkin kullanımı ile eğitim hakkı ile ilgili meselelerde toplumsal bilincin artabileceğini ve böylelikle insanların eğitime daha çok önem verebileceğini ifade etmiştir:

Eğitim hakkı ile ilgili medyanın daha etkin kullanılması gerek bence. Ancak çünkü böyle bu konuda bilinç artabilir. Kampanyalarla projelerle eğitimle ilgili meseleler topluma duyurulabilir. O zaman insanlar eğitime daha çok önem verebilirler. (V6)

Okul yöneticilerinin ve velilerin görüşlerine bakıldığında farkındalığın artırılmasına yönelik tedbirler bağlamında geniş yelpazede farklı görüşler ifade edildiği görülmektedir. Bu görüşlerden özellikle çocuk hakları ismi adı altında farklı bir dersin müfredata eklenmesi dikkate değer bulunmuştur. Akyüz' e göre de (2018) müfredata çocuk hakları adıyla bağımsız bir dersin koyulması gerekmektedir. Mevcut durumda hukuk ve adalet dersinin müfredatta bulunuyor olmasının özeldir çocuk hakları konusuna yeterince ilginin çekilmesi noktasında yeterli olmadığı düşünülmektedir. Bir başka deyişle eğer hâlihazırda müfredatta bulunan dersler çocuk hakları konusunda yeterli bilinci oluşturabilseydi birçok okul yöneticisi ve velinin böyle bir tedbir alınmasını gerekli görmediği söylenebilirdi. Öyleyse yetkililerin çocuk hakları ile ilgili diğer derslerden bağımsız bir dersin müfredata eklenmesi hususunda çalışmalar yapmasının yararlı olabileceği düşünülmektedir. Nitekim Wanden'e göre (2009) başta Milli Eğitim Bakanlığı ve üniversiteler olmak üzere eğitim fakültelerine görevler düşmekte özellikle MEB'in kendisini çocuk haklarının tanıtılması, yaygınlaştırılması ve uygulanmasından sorumlu bir kurum olarak görmesi gerekmektedir (Wanden, 2009, akt. Tanrıbilir 2011). Ayrıca Bakanlık müfredatlarında çocuğun yüksek yararına önem vermeli ve çocuk algısını değiştirmelidir (Erbay, 2011).

4.3.2.3. Katılımcılığın Artırılmasına Yönelik Tedbirler

ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili uygulamaları ile ilgili 3 okul yöneticisi katılımcı anlayışı hâkim kılmak gerektiğini ifade ederek öğrencilerin sorumluluk duygusunun ve özgüvenlerinin

ancak çeşitli süreçler içerisinde var olmalarıyla artabileceğini ifade etmişlerdir (Y3, Y4, Y13).

Yöneticilerin görüşleri şöyledir:

Sonra çocuklarımızı işe koşalım. Onların katılımını sorumluluğunu artıralım ki onlar da bilsinler ki ben bir bireyim ben bir şeyleri başarabiliyorum.(Y3)

Bir de çocuklar için bir şey yapıyorsak bence çocuklar da sürecin içerisinde olmalı. Onları dahil etmek maksimum derecede fikirlerini öğrenmek bence onların isteklerine daha uygun bir ölçüt.(Y4)

Öğrencilerin daha katılımcı olabileceği okullar oluşturmamız. Okullar öğrencilerin özgüvenlerini baskılayan yerler değil de onları daha geliştiren yerler olmalı.(Y13)

Okul yöneticilerinin görüşlerinden hareketle öğrencilere görev verildiği ve böylelikle çocukların katılım haklarına yönelik uygulamaların yapıldığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte bu tür uygulamaların artarak devam ettirilmesi gerektiği de yine yapılan görüşmelere bakılarak söylenebilir. Ayrıca eğitim sürecine öğrencilerin katılımının sağlanarak onların yaparak yaşayarak öğrenmesi gerektiği konusunda okul yöneticilerinin ortak görüşte olduğu da bu noktada ifade edilebilecektir. Erbay'a göre (2011) de, MEB çocuğun yüksek yararını dikkate alarak çocuğun katılımına önem vermelidir.

4.3.2.4. Okul Yöneticiliğine Yönelik Tedbirler

Okul yöneticilerinden 1'i (Y12) ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili uygulamalarından bahsederken okul idareciliğinin profesyonel olmasını ifade etmiş ve yöneticilerin hem eğitim hem de yönetim alanında en az lisans mezuniyetine sahip kişiler arasından seçilmesi gerektiğini savunmuştur. Söz konusu yöneticinin görüşü aşağıdadır:

Ben okul idareciliğinin daha profesyonel olmasından yanayım. İdareci olacak kişi hem eğitimci kimliği hem de yönetici kimliği olan bu iki alanda en azından bir lisans mezuniyetine sahip olanlar arasından seçilmeli diye düşünüyorum. Hatta imkan olsa okullarda iki müdür olsa biri sadece idari işlere baksa diğeri sadece eğitsel konulara baksa daha güzel olurdu kanaatimce.(Y12)

Yönetici görüşüne göre, okul yönetiminin profesyonelleşmesi bağlamında okul yöneticilerinin eğitim ve yönetim alanlarında ihtisaslaşmış kişilerden olması beklenmektedir. Neticede okul, hem eğitimsel hem de yönetsel iş ve işlemlerin gerçekleştirildiği bir kurumdur. Bu durum yönetici tarafından dile getirilen beklentinin hiç de göz ardı edilemeyecek derecede önemli olduğuna karine olarak gösterilebilir. Böyle bir bakış açısının ideali yansıttığı ancak uygulamada mümkün olup olmayacağı konusunun kısa vadede gerçekleşmesinin zor olduğu düşünülmektedir.

4.3.2.5. Serbest Kıyafet Uygulamasına Yönelik Tedbirler

ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili uygulamaları ile ilgili okul yöneticilerinden 1'i (Y14) serbest kıyafet uygulamasının kaldırılması gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca aynı yönetici serbest kıyafet uygulaması ile okul güvenliği meselesini ilişkilendirerek bazı öğrencileri kıyafetlerinden dolayı tanımakta güçlük çektiklerini bu durumun da okul güvenliğini tehlikeye soktuğunu sözlerine eklemiştir. Yöneticinin görüşü şu şekildedir:

Okullarda bu serbest kıyafet uygulamasının ben kaldırılmasını talep ediyorum. Öğrencilikten çıkanlar oluyor gerçekten. Bazıları öğrenci mi değil mi anlaşılıyor şimdi ki nesil zaten hormonlu. Okul güvenliğini sağlamak da zorlanıyoruz bu yüzden bazen.(Y14)

Okullarda uygulanan serbest kıyafet uygulaması sosyo-ekonomik farklılıklar, gelir dağılımı, disiplin gibi birçok konu başlığı ile ilgilidir. Bu konu başlıklarına ek olarak okul güvenliği meselesinin de serbest kıyafet uygulaması ile birlikte anılarak okul yöneticisi tarafından dile getirilmesi kayda değer bulunmuştur. Nitekim okul güvenliği eğitim sürecini sekteye uğratabilecek önemli bir unsur olarak karşımıza çıkabilmektedir.

4.3.2.6. Okul Disiplinine Yönelik Tedbirler

Görüşmeye katılan velilerden 1'i (V8) ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili uygulamalarından bahsederken disiplinin diğer tedbirlerden önce geldiğini ifade etmiştir. Ayrıca aynı yönetici eskiye nazaran değiştiğini düşündüğü şeylerin düzeltilmenin yolunun da yine disiplinden geçtiğini savunmuştur. Velinin görüşü şu şekildedir:

Bana göre her şeyin başı disiplin. Öncelikle bunu sağlamak lazım okullarda. Eğer öğrenciler öğretmenlerini dinlerse onlara saygı gösterir dediklerini harfiyen yaparlarsa bence sorun ortadan kalkmış olur. Nedir bu mesela şu ödevini şu zaman yap getir diyorsa yapmalı yani. Ne demek yani öğretmenin dediğini yapmamak eskiden gerçekten böyle değildi. Çok değişti bazı şeyler ama bunu düzeltilmenin yolu disiplin disiplin.(V8)

Okul disiplinine yönelik tedbir alınması gerektiği yönündeki okul velisinin görüşünden hareketle, öğretmenlerin öğrenciler tarafından dinlenilmemesi durumunun disiplinsizlik olarak algılandığı görülmektedir. Disiplinsizlik sonucu ayrıca öğretmenlerin artık eskide olduğu gibi öğrenciler tarafından dinlenilmediği ve saygı gösterilmediği de yine katılımcının görüşünden anlaşılmaktadır. Eğitim hakkı ile ilgili hükümlerin gereğince uygulanması için ise önerilen tedbirin yine disiplin olması ise manidardır.

4.3.3. Okul dışında ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin gereğince uygulanmasına yönelik tedbirler

Aşağıda okul dışında ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin gereğince uygulanmasına ilişkin alt kategorilere yer verilmiştir. Bu başlık altında eğitim sistemi, sınav sistemi, ders kitapları, işbirliği alt kategorileri ele alınmıştır.

4.3.3.1. Eğitim Sistemine Yönelik Tedbirler

Okul yöneticilerinden 1'i (Y5) ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili uygulamalarından bahsederken eğitim sistemine dikkat çekerek küçük çaplı bir reform hareketiyle eğitim hakkı ile ilgili hükümlerin gereğince uygulanamayacağını ifade etmiş ve ancak sistemsel bir değişim ile eğitim hakkı ile ilgili hükümlerin uygulanması noktasında gelişmenin mümkün olabileceğini kaydetmiştir. Yöneticinin görüşü şöyledir:

“Sistemsel bir değişiklik şart. Bunu bizim okul olarak yapmamız mümkün değil. Ülke çapında bir reform ile veya bir değişim ile olabilir ancak bu.” (Y5)

Bir okul yöneticisi (Y10) eşitlikçi bir eğitim sisteminden yana olduğunu ifade ederek ülke çapında eğitimin aynı şartlarda olması gerektiğini ifade etmiştir. Okul yöneticisi ayrıca ülkenin her yanında aynı kalitede eğitim sunulana kadar hâlihazırda dezavantajlı olarak görülen yerlere pozitif ayrımcılık yapılabileceğini de dile getirirken veli, bütüncül bir bakış açısıyla meseleyi ele almak gerektiğini kaydetmiştir:

Ben eşitlikten yana bir yöneticiyim. Ülkenin dört bir yanında aynı eğitimin verilmesini istiyorum. Ankara'daki bir okul nasıl ise Van'daki okulda da aynı eğitim verilsin istiyorum. Bunun için yatırımlar teşviklerin daha da hızlandırılmasını ülkenin her bir yanı eşitleninceye kadar pozitif ayrımcılık yapılabileceği kanaatindeyim. Çünkü hayat gerçekten çok kısa. Bir bakmışsınız gelmişsiniz ömrünüzün ortasına ve adam akıllı bir eğitim alamadığımızı görmüşsünüz. İşte o noktada yaşayacağınız hayal kırıklığının telafisi maalesef yok. Birkaç nesil daha kaybetmeden yarınlarımızın daha iyi olması için eşitlikçi eğitim istiyorum ben.(Y10)

Velilerden 1'i eğitim sistemini bütüncül olarak ele almak gerektiğini ifade ederek eşitliğin ancak böylelikle sağlanabileceğini vurgulamıştır (V1). Velinin görüşü aşağıdaki gibidir:

Öyle bir sistem tasarlamalılar ki bu doğuda da batıda da aynı olmalı ve herkes bilmeli ki ben en iyi sistem içerisindeyim ve hepimiz eşitiz. İşte bunu sağlayabilirsek ülke olarak eğitim için inanılmaz iyiyi yapmış oluruz. Böyle ufak tefek meselelere takılmaktansa bence toptancı bir bakışla eğitimi bir bütün olarak ele almak lazım. İşte o zaman hem çocuklar hem de biz de rahat ederiz inşallah.(V1)

Bir başka okul velisi (V2) ise herkese saygılı olunması gerektiğini ve herkesi kapsayan bir sistemin hayata geçirilmesi gerektiğini ifade ederek çocuk haklarına değer verilmesi gerektiğini dile getirmiştir:

Bu toplumda çok farklı düşünenler olabilir. Herkese saygılı herkesi kapsayan bir eğitim sistemini hayata geçirmeli ve çocuk haklarını önceleyen bir yapıyı kurmalıyız. Bunun da yolu bilinçten çocuklarımıza güvenmekten geçiyor.(V2)

Eğitim sisteminin gün geçtikçe iyiye doğru gittiğini ancak sistemin sık değiştiğini ve kalıcı bir sistemin getirilmesi gerektiğini ifade eden bir okul velisi (V3) de olmuştur. Söz konusu velinin görüşü şu şekildedir:

Günden güne değişiyor iyileşiyor eğitim sistemimiz. Yalnız çok değişiyor bazı şeyler. Yani bir kere yapsalar da kalsa öyle diyoruz. Neden böyle oluyor bilmiyorum ama bundan rahatsızım açıkçası. Keşke tam güzel böyle bir sistem getseler de öyle kalsa değişmese daha iyi olur. Daha az dokunsalar bu eğitime iyi olur.(V3)

Okul yöneticileri ve velilerin görüşlerine bakıldığında eğitim sisteminin eşitlikçi bir anlayışla ve bütüncül bakış açısıyla düzenlenmesinin istenildiği anlaşılmaktadır. Kısa vadelerle ve sıklıkla politika değişiminin, öğrenciler üzerinde tahribat oluşturacağı da göz önüne alındığında sistemsel kalıcılığın politika oluşturma sürecinde karar vericilerce dikkate alınmasının daha isabetli olacağı söylenebilir.

4.3.3.2. Sınav Sistemine Yönelik Tedbirler

Okul yöneticilerinden 3'ü ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili uygulamaları ile ilgili öğrencilerin sınav baskı ve stresinden mutlaka kurtarılması gerektiğini belirterek bu konuda kesinlikle bir çare üretilmesi konusunda hemfikir olmuşlardır (Y4, Y5, Y6). Yöneticilerin görüşleri şu şekildedir:

Bu sınavlara gerçekten bir çözüm bulmalıyız. Yoksa öğrencilerimizin en güzel çağları heba olup gidecek böyle koşuşturmadan. Buna hep birlikte biz çözüm bulmalıyız artık. Olan arada giden nesillere oluyor.(Y4)

Bu öğrencileri sınav kaygısından kurtarmak için bir şeyler yapmalıyız önce.(Y5)

Mesela ben bu sınav sistemini kaldırırdım. Gerçi şimdi TEOG'la ilgili düzenlemeler oldu ama ben yetersiz buluyorum. Öğrenciler inanır mısın yarış atı gibi. Bakıyorsun bazıları otobüste bir şeyler yapacağım diye bile çabalıyorlar, kurslara gidiyorlar maddi açıdan da tabii veliler sarsılıyor. Eğer bunu kaldırırsak bence çok rahatlarız hepimiz hem çocuklar hem de veliler.(Y6)

Bir okul yöneticisi sınav sistemlerinin sürekli değiştiğini ifade ederek çeşitli endişeler taşıdığını bu durumun belirsizliklere sebebiyet verdiğini ifade etmiş ve artık sistem ile ilgili bir değişiklik yapılmaması gerektiğini kaydetmiştir (Y14). Bu yöneticinin görüşü ise şöyledir:

Şimdi çocuklar TEOG'a girecekken bir anda geçen sene değişti. Şimdi bu sene adrelelere dayalı yerleştirmeler olacak bazı nitelikli okulları kazanamazlarsa. Bu durum aynı eski sistem gibi oldu. Yani bence artık bu sınav sistemleri ile oynanmamalı.(Y14)

İki veli de belirsizliklerin oluşmasında sınav sistemlerinin etkili olduğunu sınav sisteminde değişiklik yapılmaması gerektiğini savunmuşlardır (V4, V9). Söz konusu velilerin görüşleri şöyledir:

Bu sınav adları konusunda da artık değişiklik yapılmamasını olduğu gibi bırakılmasını istiyoruz.(V4)

Başta dediğim gibi üç tane çocuğum var benim. Her biri ayrı sınavlara girdi neredeyse. Büyük kızım gitti bir sınava girdi lise için sonra da üniversite için. Şimdi oğlum hazırlanıyor bir başka sınava. Sonra diğer kızım belki bu sınava da girmeyecek. Bu konuda gerçekten bir çözüm bulunmalı.(V9)

Okul yöneticileri ve velilerin görüşlerinden hareketle iki hususun ön plana çıktığı söylenebilir. Bunlardan ilki öğrenciler ve hatta veliler üzerinde oluşan sınav baskı ve stresidir. İkincisi ise sınav sistemlerinin sık aralıklarla değişmesinden duyulan kaygı, endişe ve bu durumun oluşturduğu belirsizlik duygusudur. Sözü edilen bu iki husus da birbiri ile ilintili olması bakımından üzerinde tartışmaya değerlidir. Zira kısa vadelerle değişen bir sistemin oluşturacağı belirsizlik duygusu ile, var olan sınavların oluşturacağı stres duygusu, birbiri ile yarışabilecek derecede güçlü iki duygudur. Bu vaziyetin hem yöneticiler hem de velilerde nezdinde gözlemlendiği ayrıca eğitimin iki paydaşının da bu konuda bir çözüm bulunması gerektiğini çok net bir şekilde ifade ettiği yapılan görüşmelerde görülmüştür.

4.3.3.3. Ders Kitaplarının İçeriklerine Yönelik Tedbirler

ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili uygulamalarından bahsederken okul yöneticilerinden 1'i (Y13) ders kitaplarının öğrenciler tarafından çok fazla kullanılmadığını ifade ederek kitapların daha ilgi çekici hale getirilmesi gerektiğini savunmuştur:

Ders kitaplarında yakın zamanda yapılan iyileştirmelere rağmen hala sorunlar mevcut. Çocuklar kitapları doğru düzgün kullanmıyorlar bile. Bu kitapları öğrencilerimiz için daha ilgi çekici kılmalıyız.(Y13)

Bir başka okul yöneticisi (Y19) ise çocuk hakları konusunda ders kitap içeriklerinin geliştirilmesi ve bazı konulara kitaplarda daha fazla yer verilmesi gerektiğini ifade etmiştir:

Ders kitapları ile ilgili çocuk hakları konusunda çocukların istismarının engellenmesi konusunda çocukların aldıkları eğitim konusunda üniteler görseller konu başlıkları çarpıcı içerikler ders kitaplarında daha çok yere verilebilir.(Y19)

İki okul yöneticisinin görüşü incelendiğinde ders kitabı içeriklerinin çocuk hakları bakımından zenginleştirilmesine olan ihtiyacın hâlihazırda var olduğu söylenebilir. Kitapların öğrencilerin daha çok kullanımına teşvik amaçlı çeşitli ilgi çekici görseller ve içeriklerle desteklenerek geliştirilmesi gerektiğini savunmak da bu noktada yanlış olmayacaktır. Nitekim bir okul yöneticisi tarafından kitapların öğrenciler tarafından pek fazla kullanılmadığının ifade edilmesi görüşümüzü destekler niteliktedir.

4.3.3.4. İşbirliğine Yönelik Tedbirler

Okul yöneticilerinden 1'i (Y18) ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili uygulamaları ile ilgili işbirliğinin önemine değinmiş ve eğitimcilerin yaptıkları uygulamaları diğer meslektaşları ile daha çok paylaşmaları gerektiğini ifade etmiştir. Söz konusu yöneticinin görüşü şu şekildedir:

Öğretmenlerimizin eğitimcilerimizin biz idarecilerin de soru sormaktan çekinmemesi diğer eğitimcilerle yaptıkları uygulamaları paylaşmaları daha çok işbirliği halinde olmaları gerektiğine inanıyorum. Güzellikler paylaştıkça çoğalır bana göre. Bu okulda yaptığımızı bir başka okulun öğretmeni ile idarecisi ile paylaşsak ben böyle böyle kartopu misali büyüyeceğimizi daha çok öğrenciye çocuğumuza ulaşacağımızı düşünüyorum.(Y18)

Eğitimin tüm paydaşlarının birbirleri ile yakın ve güçlü bir işbirliği halinde çalışmalarının önemi şüphesiz büyüktür. Nitekim okul yöneticisinin de bu yöndeki görüşü dikkate alındığında yapılan uygulamaların diğer paydaşlar ile paylaşılması neticesinde daha çok öğrenciye ulaşma imkanının ortaya çıkabileceği düşünülmektedir.

Bahsi geçen genel çerçeveye değerlendirildiğinde okul yöneticilerinin ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili uygulamalarından bahsederken genellikle zorluk yaşamadıkları, tanımlama yaparken farklı unsurlara değindikleri ve kişisel algı ve metaforlarıyla hareket ettikleri görülmüştür. Okul yöneticileri arasında tam bir homojenliğin bulunmadığı ve uygulamada farklılıkların olduğu bu noktada söylenebilecektir. Veliler ise eğitim hakkı ile ilgili uygulamalardan bahsederken daha genel ifadeler kullanmakla birlikte meseleye daha çok velisi oldukları öğrencilerin gözünden bakarak açıklama yoluna gitmişlerdir.

ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili hükümleri konusunda yaşanan sorunlar yine araştırma kapsamında ele alınan bir başka husustur. Okul yöneticilerinin ve velilerinin en çok şikayet ettiği hususlar arasından bilgi eksikliği, medyanın olumsuz etkileri başlıkları bulunmaktadır. Ayrıca okul yöneticileri velilerin duyarsızlığını da bir sorun olarak belirterek velilerin öğrencileri ile az ilgilenmelerini önemli bir sorun alanı olarak görmüşlerdir. Veliler ise okul güvenliği, haftalık ders saati sayısının fazlalığı gibi konular üzerinde durmuştur. Bu duruma bakıldığında sorun olarak görülen alanlar arasında sıralama bakımından okul yöneticileri ve veliler arasında ayrışma yaşandığı söylenebilir. Genel tablo açısından baktığımızda ise yöneticilerin ve velilerin görüşlerinden hareketle yukarıda kategoriler halinde belirtilen sorunlar olduğu görülse de bunların çözülemeyecek problemler olmadığı ifade edilebilir.

BÖLÜM V

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırmadan elde edilen bulgular ışığında ulaşılan sonuçlara ve bu sonuçlar çerçevesinde önerilere yer verilmektedir.

5.1. Sonuçlar

Okul yöneticilerinin ve velilerinin ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili hükümleri hakkında bilgi düzeylerinin ne olduğunu, bu bilgilerini uygulamada kullanma durumlarını, uygulamalar hakkındaki düşüncelerini, bu konuda karşılaştıkları sorunları ve bu sorunlara dair tedbirleri ve çözüm önerilerini ortaya koymayı amaçlayan bu çalışmada elde edilen bulgular kategoriler eşliğinde ele alınmıştır.

1. Yöneticilere ve velilere göre rehber öğretmenlerin yaptıkları çalışmalar öğrenciler üzerinde olumlu etkiler sağlamakta, özellikle öğrencilerin meslek seçimi aşamasında rehber öğretmenler sayesinde öğrenciler daha rahat karar verebilmektedirler. Okul yöneticileri öğrencilerin okula devamlarını sağlamak ve okulu terk oranlarını azaltmak için gerekli tedbirleri almaktadırlar. Okul yöneticilerinin çocuğun kişiliğinin, yeteneklerinin, zihinsel ve bedensel yeteneklerinin geliştirilmesi ile ilgili okullarda uygulamalara yerilmektedir. Veliye göre sınıf ve okul meclisleri çocukların yeteneklerinin gelişmesi için yararlı oluşumlardır. Okul yöneticileri zorunlu eğitimi açıklarken okula devam kavramını ön plana çıkarmıştır. Veliye göre ise zorunlu eğitim toplumsal bir meseledir.

2.Okul yöneticileri ve velilere göre okul başlangıç ve bitiş saatleri ile okul kıyafeti uygulamaları okul disiplinini sağlama noktasında önemlidir.

3.Yöneticilere göre okul içerisinde yapılan faaliyetler öğrencilerin yükseköğretime erişimlerinde faydalı olmaktadır. Velilere göre ise yükseköğretime erişimde zorluklar bulunmaktadır. Eğitim konusunda uluslararası işbirliği noktasında herhangi bir uygulamaya rastlanılmamıştır. Okul yöneticilerinin insan haklarına ve temel özgürlüklere saygı duyulması gerektiğini eşitlik kavramını ön plana çıkararak öğrencilere aktardıkları sonucuna ulaşılmıştır. Veliye göre okullarda var olan ibadet yerleri bir temel özgürlük göstergesidir. Okul yöneticilerinin toplumdaki kültürel çeşitliliğin farkında oldukları ve bu farklılıkları tolere ederek öğrencilere aynı şekilde davranmaktadırlar. Okul yöneticileri öğrencilerin hoşgörü ve

sorumluluk sahibi olmalarını önemsemektedirler. Okul yöneticilerine göre okul olarak düzenlenen geziler sayesinde öğrencilerin doğaya karşı sevgisi ve saygısı gelişmektedir. Okul yöneticileri ve velilere göre her kademedeki ve farklı dil ve lehçelerde kurs ve özel okul açma özgürlüğü mevcut şartlarda bulunmaktadır. Velilere göre ortaöğretimde çeşitlilik sayesinde istenilen okul tercih edilebilmektedir.

4.Yönetici ve veli görüşüne göre öğrenciler sorumsuz davranmaktadır. Yönetici görüşüne göre öğretmen niteliği iyi derecede değildir. Okul yöneticisine göre kaynaştırma öğrencisinin hem sınıfa yerleştirilmesi aşamasında ve hem de ilerleyen dönemlerde belli aralıklarla sınıftaki diğer öğrenciler ile velilerinin yeterince bilgilendirilmediği tespit edilmiştir. Okul yöneticisine göre göç problemi dolayısıyla öğrenciler arasında uyum problemi mevcuttur. Veli görüşüne göre haftalık ders saati sayısı fazladır.

5.Okul yöneticilerine göre, okul yöneticiliği profesyonellik gerektiren bir alandır ve okullardaki yöneticilik niteliği iyi seviyede değildir. Okul yöneticisine göre hizmetlilerin iş yükünün fazla olması dolayısıyla okul temizliğinde bazı aksaklıkların olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

6.Yöneticilerin ve velilerin bahsettiği sorunların ÇHS ile ilgili bilgiye dayalı olmadığı ve bazı uygulamaların genel çocuk hakları ile ilişkili olduğu görülmüştür. Okul yöneticileri ve veliye göre, medya ve özellikle sosyal medya öğrencilerin derslerdeki başarılarını düşürmektedir. Ayrıca medyanın öğrenciler üzerinde dış dünyaya özentiye teşvik ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Okul yöneticileri, velilerle sağlıklı bir iletişim kuramamaktadırlar. Yöneticilere göre ders kitabı içerikleri çocuk hakları konusunda yetersizdir. Veliye göre okulların etrafında yabancı kişilerin olması okul güvenliğini tehlikeye düşürmektedir. Veliye göre eğitim sisteminde yaşanan sık değişimlerin çocuklara zarar verdiği ve bu durumun çocuklar üzerinde bir stres unsuruna neden olduğu tespit edilmiştir. Veliye göre fırsat eşitliği tüm okullarda aynı düzeyde gerçekleşmemektedir.

7.Yöneticilere göre rehber öğretmenlerin sayısı artırılmalıdır. Velilere göre öğretmenlerin kaliteli olması durumunda çocuk hakları konusunda başarı yakalanabilecektir.

8. Yönetici ve velilere göre çocuk hakları konusunda bilgilendirme faaliyetlerinin artırılarak devam ettirilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Yöneticilere göre başta medya olmak üzere sivil toplum kuruluşları gibi sosyal oluşumlar ile birlikte farkındalığı artırmak üzere çalışmalar yürütülmelidir. Velilere göre ise çocuk hakları ile ilgili farkındalığı artırmak için konuya özel bir ders müfredata eklenmelidir. Yöneticilere göre eğitim sürecine öğrencilerin

katılımı sağlanarak onların yaparak yaşayarak öğrenmesi için gereken çaba sarf edilmelidir. Yönetici görüşüne göre, okul yöneticileri eğitim ve yönetim alanlarında ihtisaslaşmış kişilerden olmalıdır. Yönetici görüşüne göre serbest kıyafet uygulaması ile okul güvenliği meselesi ilişkili iki kavramdır. Veli görüşüne göre disiplin, okul düzeninin sağlanması için gereklidir.

9.Okul yöneticileri ve velilerin görüşlerine göre eğitim sisteminin eşitlikçi bir anlayışla ve bütüncül bakış açısıyla düzenlenmesi istenilmektedir. Yönetici ve velilere göre öğrenciler sınav baskı ve stresinden kurtarılmalıdır. Yöneticilere göre ders kitabı içeriklerinin çocuk hakları bakımından zenginleştirilmesine ihtiyaç vardır. Kitaplar öğrencilerin daha çok kullanımına teşvik amaçlı çeşitli ilgi çekici görseller ve içeriklerle desteklenmelidir. Yönetici görüşüne göre eğitimin tüm paydaşları birbirleri ile yakın ve güçlü bir işbirliği halinde çalışmalıdırlar.

5.2. Öneriler

Araştırma sonuçlarına göre uygulayıcılara ve araştırmacılara yapılabilecek öneriler şu şekilde ifade edilmektedir:

5.2.1. MEB ve Okul Yöneticileri ile Velilere Yönelik Öneriler

1. Çocuğun eğitim hakkı ile ilgili okul yöneticilerine ve velilere etkin, uygulamalı, küçük guruplarla çalışmaya müsait bir yapıda eğitimler verilmelidir.
2. Çocuk hakları adı altında bağımsız bir ders ortaokul kademesi için müfredata eklenmelidir.
3. Okullarda eğitim yöneticiliği görevi üstlenen okul müdür ve müdür yardımcılarının eğitim hakkı ile ilgili güncel gelişmeler ve yenilikleri takip etmeleri sağlanmalıdır.
4. Okul yöneticilerinin ve velilerinin eğitim hakkının uygulanmasına, uygulama sürecinde yaşanan sorunlara ve bu hakkın gereğince uygulanabilmesi için alınabilecek tedbirlere ilişkin görüş farklılıkları birer zenginlik unsuru ve dinamizm kaynağı olarak değerlendirilerek politika üretme sürecinde faydalanılmalıdır.
5. Okullar arası işbirliği artırılarak okul yöneticileri ve öğretmenler arası bilgi alışverişi artırılmalıdır.
6. Eğitim sistemi ve özellikle sınav sistemine yönelik çalışmalar yapılarak kalıcı bir sistem hayata geçirilmelidir.
7. İdari ve eğitimsel konular okul yöneticiliğinde birbirinden ayrı tutularak yöneticilerin profesyonelleşmesi sağlanmalıdır.

5.2.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler

1. Nitel verilerin yanında nicel veriler de kullanılarak daha kapsamlı sonuçlar elde edilebilir.
2. Benzer bir araştırma modeli ile veriler başka kaynaklardan da (Milli Eğitim Bakanlığı yöneticileri, öğretmenler, çocuklar, vb.) toplanabilir.

KAYNAKLAR

- Akarşlan, M. (1998). *Ana hatlarıyla çocuk hakları ve çocuk hakları mevzuatı*, İstanbul. Alfa.
- Akyüz, E. (2001). ÇHS'nin temel ilkeleri ışığında çocuğun eğitim hakkı. *Milli Eğitim Dergisi* 151 (3/24).
- Akıllıoğlu, T. (1995). *Çocuk haklarına dair sözleşme*. Ankara. Ankara Üniversitesi.
- Akyüz, E. (2018). *Çocuk Hukuku*. Ankara: Pegem Akademi.
- Althusser, L. (2003). *İdeoloji ve devletin ideolojik aygıtları*. (Çev. A. Tümertekin), İstanbul: İthaki.
- Altunya, N. (1990). *Anayasa hukukumuzda eğitim ve öğrenim hakkı*. (Yayınlanmamış doktora tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Altunya, N.(1999). *75 yılda eğitim*, İstanbul. Türkiye Tarih Vakfı.
- Aras, H., Birinci, F. Ve Özdemir-Uluç, F. (2001). İkinci uluslararası eğitimde çocuk hakları konferansı, *Milli Eğitim Dergisi*, 151.
- Arşlan, A. (2004). Medyanın birey, toplum ve kültür üzerine etkileri. *Journal of Human Sciences*. 1 (1).
- Artuç M. ve Gedikli C. (2006). *Yeni içtihatlarla TCK-CMK-CGİK ve Çocuk Koruma Kanunu ile getirilen yenilikler*, Ankara. Kartal.
- Ataman, H. (2008). *Eğitim hakkı ve insan hakları eğitimi*. İnsan Hakları Gündemi Derneği, İzmir.
- Atasoy E. ve Ertürk H. (2008). İlköğretim öğrencilerinin çevresel tutum ve çevre bilgisi üzerine bir alan araştırması. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10 (1).
- Ballar, S. (1998) *Çocuk hakları*. İstanbul: Beta.
- Balta, N. (1998). *Çocuk mahkemeleri kanununa göre korunmaya muhtaç çocuğun hukuki statüsü*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.
- Başaran, İ. E. (2006). *Türk eğitim sistemi ve okul yönetimi*. Ankara: Ekinoks.
- Bozgeyikli, H. (2008). *Nitel ve nicel araştırma yöntemleri*. Bilimsel Araştırma Yöntemleri. <http://egitim.erciyes.edu.tr/~hbozgeyikli/> adresinden 11.10.2018 tarihinde erişilmiştir.

- Cılga, A. (2001). Çocuk hakları ve eğitimi, *Milli Eğitim Dergisi*, 151. <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/151/cilga.htm> adresinden 03.07.2018 tarihinde erişilmiştir.
- Çağlar, S. (2009). *Uluslararası hukuk ve Türk hukuk sisteminde engellilerin eğitim hakkı ve devlet yükümlülükleri*. (Yayımlanmış doktora tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Çallı, Y. (2009). *Türk anayasa hukukunda eğitim hakkı*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Çelenk, S. (2003). Okul başarısının ön koşulu: Okul aile dayanışması. *İlköğretim-Online* 2 (2).
- Çepni, S. (2007). *Araştırma ve proje çalışmalarına giriş*. (Genişletilmiş 3. Baskı), Trabzon. Celepler.
- Çetinkaya, N. (1998). *Öğretmen ve öğrencilerin çocuk haklarına bakışlarının değerlendirilmesi*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi. İstanbul.
- Davey, L. (2009). The application of case study evaluations. *Elementary Education Online*, 8(2).
- Davila P. ve Naya L. M. (2007). Education and rights of the child in europe, *Prospects*, 37 (3).
- Doğan, İ. (2000). *Akıllı küçük*, İstanbul: Sistem.
- Dönmez, B. (2001). Okul güvenliği sorunu ve okul yöneticisinin rolü. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*. 7 (25).
- Dündar, S. (2010). *Eğitimde fırsatların eşitliği ve post-moderndeki dönüşümü: Türkiye örneği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Ekinci, C.E. (2011). Bazı sosyoekonomik etmenlerin Türkiye’de yükseköğretime katılım üzerindeki etkileri. *Eğitim ve Bilim* 2011, 36 (160).
- Erbay, E. (2011). *Türkiye’de çocuk hakları anlayışının ve uygulamalarının eleştirel analizi ve bir model önerisi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Erdoğan, O. (2011). *Çocuk hakları*. İstanbul. Acar.
- Eren, A. (2007). *Türkiye’de insan haklarının korunması, uluslararası koruma mekanizmaları ve ulusal insan hakları kurumlarının rolü*, Ankara. Turhan.

- ERG. (Eğitim Reformu Girişimi) (2009). *Eğitim hakkı ve eğitimde haklar uluslararası insan hakları belgeleri ışığında ulusal mevzuatın değerlendirilmesi*. <http://erg.sabanciuniv.edu/sites/erg.sabanciuniv.edu/files/HaklarRaporlarDerleme.pdf>. adresinden 10.11.2017 tarihinde erişilmiştir.
- Evik, A.H. (1998). *Çocuk suçlarının yargılanması ve yaptırımlarının uygulanması rejimi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Fazlıoğlu, Z. (2007). *Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde yer alan çocuk hakları konusunda öğretmenlerin ve yöneticilerin bilinç düzeyleri* (Yayımlanmış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- Flekkoy, M.G. (2002). *Ombudsman for children: Conceptions and developments. The New Handbook of Children's Rights: Comparative Policy and Practice*. Ed. Bob. Franklin. London.
- Franklin, B. (1993). *Çocuk hakları*. İstanbul. Ayrıntı.
- Gemalmaz, H. B. (2005). *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde ve Türk hukukunda çocuğun bedensel cezaya karşı korunması*, İstanbul. Legal.
- Gözütok, D. (2007). *Öğretim ilke ve yöntemleri*. Ankara. Ekinoks.
- Gülmez, M. (2000). *Eğitim ve insan hakları eğitimi*, İnsan Hakları, İstanbul. Yapı Kredi.
- Günaydın, A.Z. (2008). *Uluslararası belgeler ve Türk hukukunda çocuğun eğitim hakkı*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Trabzon.
- Güngör, M. (2009). Eğitim hakkı ve sokakta yaşayan/çalışan çocuklar: Mersin ili örneği. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5 (1).
- Halvorsen, K. (1990). Notes on the realization of the human right to education, *Human Rights Quarterly* 12, pp. 341–364. https://docs.escripnet.org/usr_doc/Notes_on_Realization.pdf/ adresinden 13.12.2017 tarihinde erişilmiştir.
- Hodgkin, R. ve Newell, F. (2003). *Çocuk haklarına dair sözleşme uygulama el kitabı*, Unicef.
- Işıkgöz, M. (2017). Okul yöneticilerinin rehberlik hizmetlerine ilişkin görüşlerinin incelenmesi, Kayseri ili örneği. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi* 7 (2/1).
- İnan, A.N. (1968). *Çocuk hukuku*, İstanbul. Ankara Üniversitesi.

- Jenkins Parker, M. (1999). *Sparing the rod: Discipline and children rights*, London: Trentham Books
- Jennifer-Morgan, S. (2006). What community participation in schooling means: Insights from Southern Ethiopia. *Harvard Educational Review*, 76 (3).
- Kepenekçi, Y.K. (2000). *İnsan hakları eğitimi*, Ankara: Anı.
- Kepenekçi, Y.K. (2014). *Eğitimciler için insan hakları ve vatandaşlık*, Ankara: Ekinoks.
- Kerschensteiner G. (1972). *Vatandaşlık Terbiyesi Kavramı ve Uygulaması* (Çeviren H. Raşit Öymen), Ankara. Yenidesen.
- Kıratlı, M. (1973). Devletin eğitim ve kültür ödevleri ve faaliyetleri, *Amme İdaresi Dergisi*, 6 (1).
- Lansdown, G. ve Karkara, R. (2006). The view of children rights, *Lancet, Child Abuse Review* 9 (367).
- Lane, J. (1995). *Non-governmental organizations and participatory development t: the concept in theory versus the concept in practice*, Nelson, N. and Wright, S., Power and Participatory Development: Theory and Practice, Intermediate Technology Publications, London.
- Meşeci, F., Özcan, N. ve Bozdemir, P. (2007). Öğretmen ve müdürlerin okul psikolojik danışma ve rehberlik servisine yönelik algıları. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(1).
- Miles, B. M. ve Huberman A. M., (1994). *Qualitative data analysis: An expanded source book*. 2nd ed. California, USA: Sage.
- Özdemir-Uluç, F. (2008). *İlköğretim programlarında çocuk hakları*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Roche, J. (2005). Children, citizenship and human rights. *Journal of Social Sciences*, Special Issue No. 9, pp. 43-55. <http://oro.open.ac.uk/11728/> adresinden 03.09.2018 tarihinde erişilmiştir.
- Saul, B., Kinley D., Mowbray J. (2014). The international covenant on economic, social and cultural rights: Commentary cases and materials (Oxford: *Oxford University Press*, 2014, chapter 2.
- Senemoğlu, N. (2001). Çocuk hakları, çalışan çocuklar ve eğitim sorunları. *Milli Eğitim Dergisi*, 151. <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/151/senemoglu.htm> adresinden 10.08.2018 tarihinde erişilmiştir.

- Serozan, R. (2017). *Çocuk hukuku*, İstanbul.
- Sönmez, V. (1997). *Eğitim felsefesi* (5.baskı). Ankara: Anı.
- Şahin, C. (2013). *Veri toplama teknikleri. Bilimsel araştırma yöntemleri*. (2.Baskı. Ankara: Nobel.
- Tanrıbilir, F. (2011). *Çocuk haklarının uluslararası korunması ve koruma mekanizmaları*, Ankara.
- Tavşancıl, E. ve Aslan, E. (2001). *İçerik analizi ve uygulama örnekleri*. İstanbul: Epsilon.
- Terzioğlu, S.S. (2006). *Uluslararası hukukta azınlıkların ana dilde eğitim hakkı*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Tiryakioğlu, B. (1991). *Çocukların korunmasına ilişkin milletlerarası sözleşmeler ve Türk Hukuku*, Ankara.
- Tomasevski, K. (2004). *Manual on rights-based education: Global human rights requirements made simple*. (1st ed.). Bangkok: UNESCO.
- Tunç Ç, D.(2008). *Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin eğitim politikalarına yansımaları konusunda milli eğitim bakanlığı uzmanlarının görüşleri*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi. Ankara.
- Turanlı, K. (2004). *Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi çerçevesinde çocuğun ekonomik sömürüden korunma hakkı*. (Yayımlanmış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Uçuş, Ş. (2009). *Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin ilköğretim programlarındaki yeri ve Sözleşme'ye yönelik öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin görüşleri* (Yayımlanmış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi. Ankara.
- Uğurlu, Z. ve Gülsen, İ. A. (2014). Çocuk hakları ve hukuki bağlamda çocuğun ihmal ve istismardan korunması, *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(1).
- Uluğtekin, S. (1996). *Sokak çocukları, eğitimcilerin eğitimi programı*, Bizim Büro, Ankara.
- UNICEF, (2008). *Çocuklara yönelik projeler*, http://www.unicef.org/turkey/pr_2010/_ge77.html adresinden 01.08.2018 tarihinde erişilmiştir.
- Ülker, İ. (2010). *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde ve Türk Anayasa hukukunda eğitim hakkı ve özgürlüğü*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.

- Ünal, I. (2004). Eğitim-Sen 4. Demokratik Eğitim Kurultayı - *Çokdilli, çokkültürlü toplumlarda eğitim*. Komisyon Raporu.
- Üste, R. B. (2007). İnsan hakları eğitimi ve ilköğretimdeki önemi. *Ege Akademik Bakış*. 7 (1).
- World Bank. (2012). *Education for all global monitoring report: youth and skills. Transforming education recruitment highlights and turkey reviews*. TU. Washington, D.C: The World Bank.
- Yaşar, N. (2000). *İnsan hakları Avrupa sisteminde ve Türk hukukunda eğitim hakkı ve özgürlüğü*. İstanbul. Filiz.
- Wanden, W. (2009). The Convention on the rights of child, *International human rights Law in a global context*, Bilbao.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (10. Baskı). Ankara: Seçkin.

EKLER

Ek 1. Okul Yöneticisi Görüşme Formu

Bu araştırmanın amacı, Ankara ilinin dokuz merkez ilçesi olan Altındağ, Çankaya, Etimesgut, Gölbaşı, Keçiören, Mamak, Pirsaklar, Sincan ve Yenimahalle'de bulunan Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı genel kamu ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında çalışan okul yöneticileri (müdür ve müdür yardımcısı) ile bu kurumlarda öğrenim gören öğrencilerin velilerinin ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin uygulanmasına ilişkin görüşlerini ortaya koymaktır.

Araştırmanın bu genel amacı doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır: Okul yöneticisi ve veli görüşlerine göre;

- ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin uygulanmasına ilişkin sınıf içinde, okul genelinde ve okul dışında hangi uygulamalara yer verilmektedir?
- ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin uygulanmasında ne tür sorunlar yaşanmaktadır?
- ÇHS'nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin uygulanmasında aksaklıklara meydan vermemek için alınabilecek tedbirler nelerdir?

OKUL YÖNETİCİSİ GÖRÜŞME FORMU

Değerli okul yöneticisi,

Bu çalışmanın amacı Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin uygulanmasına ilişkin görüşlerinizi tespit etmektedir. Bu çalışmanın Milli Eğitim Bakanlığı'na politika üretme sürecinde ve uygulamada sorunlara çözüm bulmada yardımcı olacağı düşünülmektedir.

İzniniz olursa görüşmeyi ses kaydı ile kayıt altına almak istiyorum. Bu görüşme süresince söyleyeceklerinizin tümü gizli kalacak ve sizden toplanan görüşler yalnızca araştırma amaçları doğrultusunda kullanılacak, başka bir kişi ya da kuruma verilmeyecektir. Bu görüşmenin yaklaşık otuz dakika süreceğini tahmin ediyorum. Araştırmaya sağlayacağınız çok önemli katkı ve desteğiniz için teşekkür ederim.

Onur Gülbahar

Kişisel Bilgiler

Cinsiyetiniz: 1. Kadın 2. Erkek

Branşınız:

Yöneticilikteki yıl

Kıdeminiz:

Eğitim 1. Ön lisans 2. Lisans 3. Yüksek lisans 4. Doktora

Durumunuz:

Çocuk Hakları • Evet 2. Hayır

Sözleşmesi ile ilgili Evetse lütfen ismini yazınız

bir eğitim/seminer

aldınız mı?

Görüşme Soruları

- 1) Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin uygulanmasına ilişkin;
 - a) sınıf içinde, b) okul genelinde c) okul dışında hangi uygulamalara yer verilmektedir?
 - Zorunlu ve parasız temel eğitim
 - Ortaöğretimde çeşitlilik
 - Yükseköğretime erişim
 - Meslek seçimine ilişkin rehberlik
 - Okula devamın sağlanması ve okulu terk etme oranlarının düşürülmesi
 - Okul disiplininin sağlanması
 - Eğitim konusunda uluslararası işbirliği
 - Çocuğun kişiliğinin, yeteneklerinin, zihinsel ve bedensel yeteneklerinin geliştirilmesi
 - İnsan haklarına ve temel özgürlüklere saygı duyulması
 - Çocuğun toplumdaki kültürel çeşitliliğe saygısının geliştirilmesi
 - Çocuğun hoşgörü ve sorumluluk sahibi olması
 - Çocuğun doğal çevreye saygısının geliştirilmesi
 - Gerçek ve tüzel kişilerin öğretim kurumu açma özgürlüğü
- 2) Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin uygulanmasında ne tür sorunlar yaşanmaktadır?
 - a. Sınıf içinde ne tür sorunlar yaşamaktasınız?
 - b. Okul düzeyinde ne tür sorunlar yaşamaktasınız?
 - c. Okul dışında ne tür sorunlar yaşamaktasınız?
- 3) Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin gereğince uygulanması için ne tür tedbirler alınabilir?
 - Sınıf içinde ne tür tedbirler alınabilir?
 - Okul düzeyinde ne tür tedbirler alınabilir?
 - Okul dışında ne tür tedbirler alınabilir?

KATKILARINIZ İÇİN TEŞEKKÜR EDERİM.

Ek 2. Veli Görüşme Formu

ÖĞRENCİ VELİSİ GÖRÜŞME FORMU

Değerli öğrenci velisi,

Bu çalışmanın amacı Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin uygulanmasına ilişkin görüşlerinizi tespit etmektedir. Bu çalışmanın Milli Eğitim Bakanlığı'na politika üretme sürecinde ve uygulamada sorunlara çözüm bulmada yardımcı olacağı düşünülmektedir.

İzniniz olursa görüşmeyi ses kaydı ile kayıt altına almak istiyorum. Bu görüşme süresince söyleyeceklerinizin tümü gizli kalacak ve sizden toplanan görüşler yalnızca araştırma amaçları doğrultusunda kullanılacak, başka bir kişi ya da kuruma verilmeyecektir. Bu görüşmenin yaklaşık otuz dakika süreceğini tahmin ediyorum. Araştırmaya sağlayacağınız çok önemli katkı ve desteğiniz için teşekkür ederim.

Onur Gülbahar

Kişisel Bilgiler

Cinsiyetiniz: 1. Kadın 2. Erkek

Mesleğiniz:

Eğitim Durumunuz: 1. Ön lisans 2. Lisans 3. Yüksek lisans 4. Doktora

Görüşme Soruları

- 1) Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin uygulanmasına ilişkin;
 - a) sınıf içinde, b) okul genelinde c) okul dışında hangi uygulamalara yer verilmektedir?
 - Zorunlu ve parasız temel eğitim
 - Ortaöğretimde çeşitlilik
 - Yükseköğretime erişim
 - Meslek seçimine ilişkin rehberlik
 - Okula devamın sağlanması ve okulu terk etme oranlarının düşürülmesi
 - Okul disiplininin sağlanması
 - Eğitim konusunda uluslararası işbirliği
 - Çocuğun kişiliğinin, yeteneklerinin, zihinsel ve bedensel yeteneklerinin geliştirilmesi
 - İnsan haklarına ve temel özgürlüklere saygı duyulması
 - Çocuğun toplumdaki kültürel çeşitliliğe saygısının geliştirilmesi
 - Çocuğun hoşgörü ve sorumluluk sahibi olması
 - Çocuğun doğal çevreye saygısının geliştirilmesi

- Gerçek ve tüzel kişilerin öğretim kurumu açma özgürlüğü
- 2) Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin uygulanmasında ne tür sorunlar yaşanmaktadır?
 - a. Sınıf içinde velisi olduğunuz öğrenciyle ilgili ne tür sorunlar yaşamaktasınız?
 - b. Okul düzeyinde velisi olduğunuz öğrenciyle ilgili ne tür sorunlar yaşamaktasınız?
 - c. Okul dışında velisi olduğunuz öğrenciyle ilgili ne tür sorunlar yaşamaktasınız?
- 3) Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin eğitim hakkı ile ilgili hükümlerinin gereğince uygulanması için ne tür tedbirler alınabilir?
 - Sınıf içinde ne tür tedbirler alınabilir?
 - Okul düzeyinde ne tür tedbirler alınabilir?
 - Okul dışında ne tür tedbirler alınabilir?

KATKILARINIZ İÇİN TEŞEKKÜR EDERİM.

EK 3. Araştırma İzin Belgesi

T.C.
ANKARA VALİLİĞİ
Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 14588481-605.99-E.4445369
Konu : Araştırma İzni

15397

01.03.2018

ANKARA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü)

İlgi: a) MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 2017/25 nolu Genelgesi.
b) 26/01/2018 Tarihli ve E.446 sayılı yazınız.

Enstitünüz, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Eğitim Yönetimi Yüksek Lisans öğrencisi Onur GÜLBAHAR'ın "Çocuk Hakları Sözleşmesinin Eğitim Hakkı İle İlgili Hükümlerinin Uygulanmasına İlişkin Okul Yöneticilerinin ve Velilerin Görüşleri" konulu çalışması kapsamında uygulama talebi Müdürlüğümüzce uygun görülmüş ve uygulamanın yapılacağı İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne bilgi verilmiştir.

Görüşme formunun (5 sayfa) araştırmacı tarafından uygulama yapılacak sayıda çoğaltılması ve çalışmanın bitiminde bir örneğinin (cd ortamında) Müdürlüğümüz Strateji Geliştirme (1) Şubesine gönderilmesini rica ederim.

Vefa BARDAKCI
Vali a.
Milli Eğitim Müdürü

14.6/01-2

Güvenli Elektronik İmza
Aşlı İle Aynıdır

01 Mar 2018

Adres:
Elektronik Ağ:
e-posta:

Bilgi için:
Tel:
Faks:

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 58bf-2007-3f00-985c-01d8 kodu ile teyit edilebilir.

ÖZGEÇMİŞ

Onur GÜLBAHAR, 31.05.1989 tarihinde Ankara ilinin Altındağ ilçesinde doğdu. Çankaya Atatürk Anadolu Lisesini bitirdikten sonra Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinden 2011 yılında mezun oldu. 2012-2013 yılları arasında Ankara Barosunda avukatlık stajını tamamladı. 2013-2017 yılları arasında Milli Eğitim Bakanlığı Merkez Teşkilatında Milli Eğitim Uzman Yardımcısı olarak çalıştı. Halen Adalet Bakanlığında hâkim-savcı adayı olarak çalışmaya devam etmektedir.

İletişim bilgileri:

E mail: onurgulbahar06@gmail.com

